

Døgnet rundt fra 1971 til 2010

- Hvordan måler vi tidsbruk?
  - Barnas hverdag
- Like mye husarbeid som i 2000
  - Verdien av ulønnet innsats
  - Aktiv alderdom

Samfunnsspeilet

Ett av fire

barn

i alderen 9-15 år ser på fjernsyn kl. 15 på hverdager. Barn tilbringer i gjennomsnitt 15 timer hjemme, nattesøvnen medregnet, viser Tidsbruksundersøkelsen 2010. Men hvor mye tid de tilbringer hjemme, varierer med alder, og vi finner kjønnsforskjeller. Jenter fra 9 til 12 år er en time mer hjemme enn gutter i samme alder, mens på 13-15-års-trinnet er det omvendt. I denne gruppen er gutter nesten to timer mer hjemme enn jentene.

Odd Frank Vaage skriver om barn og unges tidsbruk, side 24.

41 prosent

av husholdsarbeidet

går med til vanlig husarbeid. 14 prosent går til vedlikeholdsoppgaver, 18 prosent til omsorgsarbeid og 12 prosent til kjøp av varer og tjenester. Både mengden og sammensetningen av det ulønnede arbeidet er betydelig endret siden 1971, da den første tidsbruksundersøkelsen ble gjennomført i Norge. Kvinner gjør fortsatt mer i huset enn menn, men forskjellen er blitt adskillig mindre.

Les mer om fordeling av husholdsarbeidet i Ragni Hege Kitterøds artikkel, side 48.

16 timer mer

per uke

til andre sysler enn inntektsgivende arbeid – så mye har hverdagen endret seg for menn i alderen 67-74 år i løpet av 40 år. Arbeidstiden en gjennomsnittsdag gikk ned fra tre timer i 1971 til tre kvarter i 2010, og andelen som jobbet, gikk ned fra 44 til 12 prosent. Blant kvinner i samme alder var 2 prosent i inntektsgivende arbeid i 2010, og de jobbet 8 minutter en gjennomsnittsdag. 40 år tidligere var hver femte eldre kvinne i jobb 48 minutter.

Kristin Egge-Hoveid skriver om Eldres tidsbruk, side 75.

4/2012

Samfunnsspeilet

4/2012 – 26. årgang

Samfunnsspeilet presenterer aktuelle analyser om levekår og livsstil, og kommer ut fem ganger i året. Tidsskriftet gir viktig informasjon om sosiale, demografiske, økonomiske og kulturelle endringer i samfunnet.

Samfunnsspeilet henvender seg til deg som er samfunnsengasjert, og til deg som har bruk for å kjenne det norske samfunnet i jobben din. For studenter og skoleelever er tidsskriftet en nyttig kilde som fyller tomrommet mellom lærebøker og dagspressen.

Redaksjon: Elisabeth Nørgaard (ansv.), Natasza P. Sandbu (red.), Even Høydahl, Julie Kjølvik, Ingrid Melby, Geir Nygård, Elisabeth Rønning, Toril Sandnes, Ole Sandvik, Signe Vrålstad, Kenneth Aarskaug Wiik.

Redigering: Gunn Bredevang og Helga Nordermoen (layout).

Foto: Siri E. Boquist, Colourbox, Crestock, Studio Vest.

Design: Siri E. Boquist

Trykk: Møklegaards Trykkeri AS

Priser: Per år kr 330,- (institusjoner), kr 220,- (private). Enkeltnr. kr 65,-.

Neste nummer av Samfunnsspeilet kommer ut i desember 2012.

Internett: <http://www.ssb.no/>

E-post: ssb@ssb.no

ISBN 978-82-537-8473-1 Trykt versjon

ISBN 978-82-537-8474-8 Elektronisk versjon

ISSN 0801-7603 Trykt versjon

ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

© Statistisk sentralbyrå, oktober 2012.

Artikler i tidsskriftet kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk sentralbyrås oppfatning.

Ved bruk av stoff fra tidsskriftet, oppgi kilde: Samfunnsspeilet/Statistisk sentralbyrå.

Aina Holmøy

Tidsbruksundersøkelser som samfunnsvitenskapelig datakilde

Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk 2

Odd Frank Vaage

Utviklingen i tidsbruk de siste 40 årene

Mer fritid – på bekostning av husarbeid 8

Odd Frank Vaage

Barns tidsbruk

Barns dagligliv i endring 16

Odd Frank Vaage

Barn og unges tidsbruk

Barn og unge er hjemme 15 timer daglig 24

Odd Frank Vaage

Tidsbruk 1971-2010

Døgnyrtemen er blitt mer variert 30

Odd Frank Vaage

Tidsbruk 2010

Utendørs 2½ time – menn mer enn kvinner 37

Odd Frank Vaage

Tid brukt til medier

Radioen stadig mer i bakgrunnen 43

Ragni Hege Kitterød

Husholdsarbeid

Ikke lenger nedgang i husarbeidet 48

Ragni Hege Kitterød

Foreldrenes tidsbruk

Fedre deltar mer i husarbeid og omsorg 56

Ragni Hege Kitterød

Rengjøringshjelp som avlastning i barnefamilier

Fortsatt få som tar seg råd til vaskehjelp 64

Ann Lisbet Brathaug og Nina Bruvik Westberg

Verdien av ulønnet husholdsarbeid

Oppvask, oppussing og barnepass – hva hvis noen andre hadde gjort det i stedet? 70

Kristin Egge-Hoveid

Tidsbruk blant eldre

Over 67 år – og fortsatt aktiv 75

Kristin Egge-Hoveid

Tidsbruk på fredager

Friere fredag for de fleste? 83

Siden sist 89

Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk

I januar 2012 publiserte Statistisk sentralbyrå sin femte tidsbruksundersøkelse, med tall for 2010. Både forskere, journalister og offentlig forvaltning hadde ventet med spenning på denne undersøkelsen. Resultatene er viktige for samfunnsplanleggere, de gir verdifull kunnskap om viktige samfunnsendringer og kan brukes til å vurdere virkninger av offentlige tiltak. Hva er egentlig tidsbruksundersøkelser, og hva kan de brukes til? Hva er utfordringene med å måle hvordan vi disponerer tiden vår?

Aina Holmøy

Levekårsstatistikk

Levekårsundersøkelsene er regelmessige intervjuundersøkelser som gjennomføres av Statistisk sentralbyrå for å kartlegge ulike sider av befolkningens levekår, for eksempel helse, boligforhold og arbeidsmiljø.

Registerbasert levekårsstatistikk bygger på offentlige registre med opplysninger om blant annet inntekt, arbeid og utdanning.

Tidsbruksundersøkelsene er den eneste kilden som gir en samlet oversikt over hvordan befolkningen fordeler sin tid på ulike aktiviteter. Hvert tiende år får vi svar på hvor mye tid folk bruker på hvert gjøremål, når de utfører det, hvor de utfører det, og hvem de er sammen med. Opplysningene samles inn ved hjelp av en form for dagbøker (føringshefter) og intervju. Et representativt utvalg av befolkningen noterer hva de gjør, og hvem de er sammen med, for en periode på to døgn. De blir i tillegg intervjuet for å supplere opplysningene fra dagboka.

Utfyller annen statistikk

Tidsbruksundersøkelsene utfyller blant annet levekårsundersøkelsene og registerbasert levekårsstatistikk (se tekstboks) ved at de viser hvordan folk faktisk lever innenfor de muligheter og begrensninger levekårene gir.

Både levekårs- og tidsbruksundersøkelser kartlegger først og fremst faktiske forhold og faktiske handlingsmønstre. De forteller i mindre grad noe om hvordan folk opplever hverdagen, hvilke ønsker og motiver de har, eller hva ulike aktiviteter betyr for den enkelte ([Vaage 2012](#)). Undersøkelser av handlingsrammer, faktiske handlingsmønstre og handlingenes betydning for den enkelte er tre forskjellige, men gjensidig utfyllende måter å beskrive samfunnet på ([Statistisk Sentralbyrå 1992](#)).

Kartlagt hvert tiende år siden 1971

Statistisk sentralbyrå (SSB) har gjennomført undersøkelser om tidsbruk i 1971, 1980, 1990, 2000 og nå sist i 2010. Resultater fra den siste undersøkelsen ble publisert i januar 2012. Det betyr at vi nå har data om nordmenns tidsbruk for en periode på 40 år. Resultatene kan brukes til å studere virkningen av viktige samfunnsendringer som blant annet:

- Bedre ordninger for foreldrepermisjon og fedrekvote
- Økt barnehagedekning
- Tidligere avgang fra yrkeslivet
- Forlenget ungdomsfase ved lengre utdanningsperiode for stadig flere
- Bedre økonomi i befolkningen generelt
- Økt sentralisering av bosetting

Ved å sammenligne folks tidsbruk over tid er det lettere å vurdere virkningen av ulike tiltak.

Aina Holmøy er samfunnsøkonom og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for planlegging og brukertesting. (aina.holmoy@ssb.no)

Både i 2000 og 2010 samlet vi inn opplysninger om tidsbruk for barn fra 9-15 år, og vi kan nå for første gang si noe om utviklingen i tidsbruk for denne aldersgruppen.

En rekke land gjennomfører tidsbruksundersøkelser etter tilnærmet samme mønster som den norske. Dermed kan vi også studere visse likheter og forskjeller i tidsbruk på tvers av landegrensene (Gershuny 2000, Kitterød 1992). Internasjonalt samarbeid om tidsbruksundersøkelser har foregått siden 1960-tallet. Fra midten av 1990-tallet har det europeiske statistikkbyrået Eurostat samordnet undersøkelsene, og i dag deltar minst 20 land i dette samarbeidet. I Norden er Norge, Sverige og Finland med.

Det er opprettet en database (HETUS) hvor man foreløpig kan finne sammenlignbare tidsbruksdata fra femten europeiske land (se HETUS). Det gjennomføres tidsbruksundersøkelser også i land utenfor Europa, blant annet i USA, Canada, Japan og Kina.

Hvilke spørsmål kan belyses?

Tidsbruksundersøkelsene er vår viktigste kilde til kunnskap om det ubetalte arbeidet som utføres i samfunnet. Med ubetalt arbeid mener vi alle typer husholdsarbeid som husarbeid, omsorgsarbeid og vedlikeholdsarbeid.

Dagbøkene (se tekstboks om dagboka) forteller hvem som utfører hvilke typer husholdsarbeid, og danner grunnlaget for beregninger av mengden og verdien av husholdsarbeidet. Verdien av husholdsarbeidet kan beregnes ved å bruke som kriterium at husholdsarbeidet kan utføres av en tredjeperson og potensielt sett kan omsettes i et marked, såkalt erstatningsarbeid. Med gjentatte tidsbruksundersøkelser kan vi se hvordan tiden som brukes til slike aktiviteter, endres over tid for menn og kvinner og blant folk i ulike livsfaser.

Inntektsgivende arbeid dekkes også i annen statistikk, for eksempel i SSBs arbeidskraftundersøkelser og registerbasert sysselsettingsstatistikk. Men bare brede studier av folks aktivitetsmønstre gjør det mulig å se betalt arbeid i sammenheng med tidsbruken for øvrig. Tidsbruksundersøkelsen er derfor et viktig supplement til andre datakilder ved at vi i tillegg til å se hvor mye tid folk bruker til inntektsgivende arbeid, kan studere når dette arbeidet utføres, og hvilke aktiviteter som kommer før og etter at man er på jobb. Vi kan også se om arbeidet utføres på arbeidsplassen eller hjemme.

Tidsbruksundersøkelsen inneholder detaljerte opplysninger om hva folk bruker fritiden til. Metoden med dagbøker gjør at vi kan studere både hva dagen inneholder, og hvordan den er organisert. Fordi vi også registrerer hvem man er sammen med, og hvor man oppholder seg, kan aktivitetsmønsteret knyttes til samværsmonsteret og til ulike oppholdssteder eller reisemåter (Vaage 2012). Metoden gir oss også mulighet til å studere aktiviteter til ulike tider på døgnet, på ulike dager i uka og for ulike måneder i året.

Offentlig og kommersiell interesse

Tidsbruksundersøkelser er interessante både for praktiske og teoretiske formål, og benyttes av så vel offentlige organer som kommersielle foretak. Resultatene trekkes ofte fram i den offentlige debatten, for eksempel i diskusjoner om familie- og likestillingspolitikk, arbeidstidsordninger, åpningstider i butikker og bruk av nærmiljø. Her er noen eksempler på ulike områder hvor tidsbruksundersøkelsen kan gi viktig informasjon og kunnskap:

Dagboka

Dagboka i tidsbruksundersøkelsene er et føringshefte der de som er med, skriver ned hva de gjør, og hvem de er sammen med mens de gjør det. De fyller inn hovedaktivitet og biaktivitet for hvert tiende minutt over en periode på to døgn – 48 timer sammenhengende. Dagene er spredt over tolv måneder for å få et gjennomsnittsbilde for hele året. Reisemåte skal også registreres, slik at vi kan beregne hvor personene er når de utfører de ulike aktivitetene.

Hovedaktivitet er det viktigste vi gjør i løpet av en tidsperiode. Biaktivitet er det vi gjør i tillegg til eller samtidig med hovedaktiviteten. Et typisk eksempel på en biaktivitet er å lytte til radio samtidig som man spiser eller legger sammen tøy.

Alle aktiviteter i de ferdig utfylte dagbøkene blir kodet etter en kodeliste med 167 aktivitetskategorier og registrert inn i en database. Kodelisten bygger på en aktivitetsgruppering som ble utviklet i et stort flernasjonalt samarbeidsprosjekt om tidsbruksstudier på midten av 1960-tallet. (Holmøy mfl. 2012). Aktivitetene er delt inn i fem hovedgrupper:

1. Inntektsgivende arbeid og aktiviteter tilknyttet dette
2. Husholdsarbeid (ulønnet produksjon av varer og tjenester)
3. Utdanning
4. Personlige behov (søvn, hygiene, hvile og måltider)
5. Fritid

Avvik fra Eurostats anbefalinger

Tidsbruksundersøkelsen følger hovedtrekkene i det europeiske statistikkbyrået Eurostats anbefalinger, men med enkelte avvik. Statistisk sentralbyrå bruker et personutvalg, mens Eurostat anbefaler husholdningsutvalg. Personutvalg betyr at bare én person per husholdning trekkes ut til å delta. Et husholdningsutvalg, der alle medlemmer i husholdningen deltar, antas å føre til større frafall av deltakere.

I den norske undersøkelsen oppgir deltakerne tidsbruk for to påfølgende dager, mens Eurostat anbefaler en ukedag og en helgedag for hver deltaker. Det norske opplegget gir flere ukedager og færre helgedager i analysene. Sammenligninger med andre lands undersøkelser der alle Eurostats anbefalinger følges, er likevel mulige, fordi disse landene benytter såkalte utvalgsvekter, slik at alle dager teller likt (Holmøy mfl. 2012).

- Omsorgsarbeid
- Kjønnsmessig arbeidsdeling
- Likestilling
- Uformell økonomi
- Fritidsforskning
- Byplanlegging
- Forbrukeratferd
- Velferd
- Livsstiler i ulike sosiale lag og aldersgrupper
- Virkninger av teknologisk utvikling

Disse temaene kan formuleres til spørsmål som tidsbruksundersøkelsene kan kaste lys over:

- Hvor utbredt er det ulønnede omsorgsarbeidet? Hvem utfører det?
- Hva er virkninger av reformer rettet mot småbarnsforeldre (kontantstøtte, full barnehagedekning, utvidet foreldrepermisjon og fedrekvote)? Hvor mye tid bruker småbarnsforeldre til omsorg for egne barn, hvor stor valgfrihet og fleksibilitet har de i hverdagen?
- Hvordan er utviklingen i fordelingen av ulønnet og lønnet arbeid? Hvilke konsekvenser har det for innsatsen i hjemmet at stadig flere kvinner går ut i yrkeslivet? Hvordan ser hverdagen i småbarnsfamilier ut når begge ektefeller har full jobb?
- Hvor mye tid brukes til husarbeid, vedlikeholdsarbeid og annet ulønnet arbeid? Og hvem utfører dette arbeidet?
- Fortsetter fritiden å øke, slik den gjorde på 1970-tallet? Har eksplosjonen i medietilbudet gjort oss til TV-slaver, eller skrur vi av fjernsynet til fordel for andre gjøremål? For 2010 kan det være spesielt interessant å se på hvordan medietilbudet har påvirket barns døgnrytme.
- Hvor mye av tiden vår går til å være «forbruker»?
- Har ulike deler av befolkningen ulik livsstil? Er vi blitt mer hjemmekjære, eller har vi fått en mer utadvendt livsstil? Har eldre en mer aktiv livsstil nå enn for 20-30 år siden?

Hva blir registrert?

Som nevnt innledningsvis er tidsbruksundersøkelsen en dagboksundersøkelse (se tekstboks om dagboka). Fra 1971 til 2010 har det vært noen endringer i hva som skal registreres i dagboka. Som vi ser av tabell 1, har hovedaktivitet og oppholdssted/transport vært kartlagt i alle undersøkelsene. Samvær er registrert i alle år med unntak av 1971, mens biaktivitet, det vil si det vi gjør samtidig med noe annet og viktigere, er registrert i alle år bortsett fra 1980. Tid i nærmiljøet ble kartlagt i 1980 og 1990, men ikke i de resterende undersøkelsene (Holmøy mfl. 2012).

I tillegg er de to siste tidsbruksundersøkelsene (2000 og 2010) forskjellige fra de tre foregående på to punkter. For det første er tidsintervallene i dagboka endret fra 15 til 10 minutter. Dette ble gjort for å imøtekomme det europeiske

Tabell 1. Tidsbruk kartlagt i dagboka 1971-2010

	1971	1980	1990	2000	2010
Hovedaktivitet	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Biaktivitet	Ja	Nei	¹ Ja	Ja	Ja
Samvær	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Oppholdssted/ transport	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Tid i nærmiljøet	Nei	Ja	Ja	Nei	Nei

¹ Kun en dag.

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

statistikkbyrået Eurostats anbefaling (se tekstboks). Den andre forskjellen er at utvalget i de to siste undersøkelsene også omfatter barn i alderen 9-15 år.

Tidsbruksundersøkelsen 2010

For å ivareta behovet for å sammenligne tall og se utviklingen over en tidsperiode ble det lagt vekt på å følge samme opplegg som i de foregående undersøkelsene. Det ble gjort en del endringer i informasjonsmateriellet, og intervjuet ble også kortere for å lette deltakernes oppgavebyrde. Dette påvirker ikke sammenlignbarheten med de tidligere undersøkelsene.

Til undersøkelsen i 2010 ble det trukket et landsrepresentativt utvalg på 8 500 personer i alderen 9-79 år fra befolkningsregisteret. Av disse var det 222 som enten var døde eller viste seg ikke å tilhøre målpopulasjonen for undersøkelsen, fordi de var bosatt på institusjon eller var i utlandet i seks måneder eller mer. Det endelige bruttoutvalget omfatter dermed 8 278 personer.

I forbindelse med utvalgstrekkingen ble det også fastlagt hvilke to påfølgende døgn den enkelte skulle føre dagbok for. Undersøkelsesperioden dekket ett år, fra 15. februar 2010 til 14. februar 2011.

Når man analyserer data fra undersøkelsen, er det døgn og ikke personer som er enheten. Da hver person har ført tidsbruk for to døgn, blir antall observasjoner dobbelt så mange som antall personer som deltok i undersøkelsen.

Notater hvert tiende minutt i to døgn

De som deltok i undersøkelsen, fikk utdelt en dagbok hvor de noterte ned hva de gjorde, hvor de var, og hvem de var sammen med, hvert tiende minutt i løpet av de to tildelte døgnene. I tillegg ble det gjennomført et telefon- eller besøksintervju på om lag 20 minutter hvor man samlet inn bakgrunnsinformasjon om deltakerne, samt forhold som kan ha betydning for tidsbruken deres. De ble blant annet spurt om:

- Bosted og bolig
- Sammensetning av husholdningen
- Arbeidssituasjon
- Arbeidsoppgaver i hjemmet
- Utstyr i boligen
- Helse og fysisk aktivitet
- Opplevelse av egen tidsbruk

For å gjøre intervjuet kortere hentet vi inn opplysninger om fødeland, utdanning, arbeid, inntekt, formue, trygd og stønader fra offentlige registre.

I løpet av undersøkelsesperioden lot 4 884 personer seg intervjuet, mens 3 975 personer førte dagbok. Det svarer til henholdsvis 59 og 48 prosent av dem som var trukket ut til å delta i undersøkelsen. Av disse hadde 18 personer fylt ut dagboka slik at ett av de to døgnene ikke var godt nok ført til å kunne brukes. Dermed er 7 932 døgn blitt benyttet i beskrivelsen av aktiviteter.

Utfordringer ved kartlegging av tidsbruk

Vi vil aldri få svar fra alle som deltar i en statistisk utvalgsundersøkelse, der en gruppe av befolkningen blir trukket ut fra et register for å delta. Noen ønsker prinsipielt ikke å delta, andre har ikke tid, noen er syke, og andre igjen klarer vi ikke å komme i kontakt med. Frafall skaper to hovedproblemer. Vi får større usikkerhet i resultatene, og det kan gi skjevheter i dataene ved at de som svarer på undersøkelsen, skiller seg systematisk fra dem som ikke svarer. Dersom for eksempel andelen eldre som deltar i tidsbruksundersøkelsen, er lavere enn andelen eldre i populasjonen, vil de eldres tidsbruk få for liten betydning i resultatene.

For å undersøke om det er skjevheter kan vi se om fordelingen etter utvalgte kjennemerker som blant annet alder, kjønn og utdanning er annerledes blant dem som har ført dagbok (nettutvalget), enn blant alle som ble trukket ut til å delta i undersøkelsen (bruttoutvalget). Er det stor forskjell mellom de to fordelingene, sier vi at det foreligger utvalgsskjevhet for dette kjennemerket. Det er vanskelig å oppdage eventuelle skjevheter for kjennemerker hvor vi ikke kjenner den faktiske fordelingen i bruttoutvalget.

Tabell 2 viser at menn er underrepresentert i nettoutvalget med 3,1 prosentpoeng i 2010, mens kvinner er tilsvarende overrepresentert. Vi ser også noen

Tabell 2. **Bruttoutvalg, frafall og nettoutvalg, etter kjønn, aldersgruppe, landsdel og utdanning. Tidsbruksundersøkelsen 2010. Prosent**

	Bruttoutvalg	Nettoutvalg	Frafall	Netto-Brutto
Totalt	100	100	100	100
Kjønn				
Menn	51,2	48,1	52,7	-3,1
Kvinner	48,8	51,9	47,3	3,1
Alder				
9-15 år	9,2	11,7	6,7	2,5
16-24 år	12,5	10,6	12,9	-1,9
25-44 år	33,5	31,3	34,8	-2,2
45 -66 år	34,2	36,4	33,5	2,2
67 år og over	10,5	10,0	12,0	-0,5
Landsdel				
Akershus og Oslo	23,0	22,0	24,0	-1,0
Hedmark og Oppland	7,7	8,3	7,0	0,6
Østlandet ellers	19,5	17,6	21,9	-1,9
Agder og Rogaland	14,3	14,4	14,0	0,1
Vestlandet	17,1	16,9	17,7	-0,2
Midt-Norge	8,9	9,7	8,0	0,8
Nord-Norge	9,6	11,2	7,4	1,6
Utdanning				
Ingen utdanning, barneskole eller ikke registrert kode	8,1	9,8	6,5	1,7
Ungdomsskole	23,1	16,5	28,9	-6,6
Videregående skole	38,0	37,9	38,3	-0,1
Høyere utdanning	23,6	30,7	16,5	7,1
Uoppgitt utdanning	7,3	5,1	9,9	-2,2

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

forskjeller etter alder. De største forskjellene finner vi imidlertid knyttet til utdanningsnivå. I gruppen av deltakere med ungdomsskole som høyeste fullførte utdanning er det en underrepresentasjon i nettoutvalget på 6,6 prosentpoeng. Personer med høyere utdanning er derimot overrepresentert med 7,1 prosentpoeng.

I denne undersøkelsen har også føringstidspunktet i dagboka betydning for resultatene. Hvis det samlede frafallet på dagboka fører til at bestemte årstider eller ukedager blir underrepresentert, kan dette gi et skjevt bilde av tidsbruken. Dersom det for eksempel er ekstra stort frafall i sommermånedene, vil sannsynligvis typiske sommeraktiviteter bli underrapportert i datamaterialet. Resultatene viser blant annet at juli og august er de to månedene som har høyest frafall i 2010 ([Holmøy mfl. 2012](#)).

Vi kan rette opp skjevheter vi kjenner til, ved å beregne frafallsvekter. Det er tydelig at frafallet i tidsbruksundersøkelsen er påvirket av kjønn, alder og utdanningsnivå. Disse variablene er også korrelert med tidsbruk. Vi har derfor beregnet

frafallsvekter som korrigerer skjevheter for disse variablene. Skjevheter som følge av at frafallet er høyere i enkelte perioder av året og på enkelte dager, er justert for gjennom frafallsvektene slik at hver dag i året teller like mye. Skjevheter i datamaterialet og beregning av vekter beskrives nærmere i [Holmøy mfl. 2012](#).

Svarprosenten går ned

Frafallet blant deltakere i utvalgsundersøkelser generelt har økt vesentlig de siste 30 årene, og det har ligget på et forholdsvis høyt nivå i mange år ([Thomsen mfl. 2006](#)).

Undersøkelser som er krevende for deltakerne, har ofte høyere frafall enn undersøkelser som tar kort tid og krever lite. Tidsbruksundersøkelsen krever ganske mye av dem som er med. Deltakerne skal blant annet notere hva de gjør, og hvem de er sammen med, hvert tiende minutt i to døgn. Det som også gjør denne undersøkelsen mer sårbar for frafall, er at dagboka skal føres på to forhåndsbestemte dager.

I tidsbruksundersøkelsen 1970 oppnådde Statistisk sentralbyrå en svarprosent på 58. I 1980 og 1990 gikk det bedre. Da var svarprosenten på dagboka henholdsvis 65 og 64. I 2000 falt den til under 50. Det kan delvis forklares med at vi i 2000 gikk over fra 15 til 10 minutters intervaller for føring av aktiviteter, og det førte til en større oppgavebyrde for deltakerne. I 2010 førte 48 prosent av dem som ble trukket ut til undersøkelsen, dagbok (se figur 1).

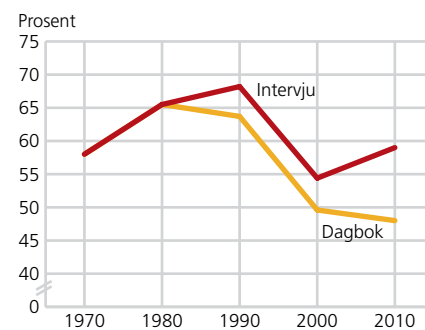
Når det gjelder intervjuene (den andre delen av tidsbruksundersøkelsen), ble 85 prosent gjort ved telefonoppringning i 2010. Tilsvarende tall for 2000 var 35 prosent. I 1970 og 1980 ble alle deltakerne intervjuet ved personlig fram møte. Samtidig som andelen intervjuede på telefon har gått opp, har det vært en økning i andelen som fullfører intervjuet, men ikke fører dagbok (se figur 1). Utviklingen kan tyde på at frafallet på dagboka kan bli mindre dersom intervjuet gjøres ansikt til ansikt, før føringsperioden starter.

Hvem er vanskelig å få med?

Noen grupper i befolkningen er spesielt vanskelige å få med i tidsbruksundersøkelsen. I 2010 var dette unge menn i alderen 16 til 24 år, menn fra 25 til 44 år, kvinner over 66 år og personer med bare ungdomsskole eller ukjent utdanning. Årsakene varierer. Blant unge menn er det både mange som ikke ønsker å delta, og stort frafall på dagboka blant dem som har latt seg intervjuet. Menn fra 25 til 44 år er vanskelige å komme i kontakt med, mens blant kvinner over 66 år er det en høy andel som ikke ønsker å delta (for flere tall, se [Holmøy mfl. 2012](#)).

Undersøkelsen har et frafall på dagboka på litt over 50 prosent. Som vi har nevnt tidligere, har dette medført noen skjevheter blant annet i forhold til kjennemerker som kjønn, utdanning og føringstidspunkt. Da dette er variabler som har betydning for hvordan folk bruker tiden sin, har vi beregnet frafallsvekter som korrigerer disse skjevhetene. Kvaliteten på det som ble ført i dagbøkene, er generelt god, og vi har ikke oppdaget alvorlige feil i kodingen. Vi mener derfor kvaliteten på dataene er tilfredsstillende, og at resultatene fra undersøkelsen gir et godt bilde av tidsbruken i befolkningen.

Figur 1. Utvikling i svarprosent. Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Gershuny, J. (2000): *Changing times. Work and Leisure in Postindustrial Society*, Oxford University Press.

HETUS: Harmonised European Time Use Survey. (<https://www.h2.scb.se/tus/tus/>)

Holmøy, A., M. Lillegård, T. Löfgren (2012): Tidsbruksundersøkelsen 2010. Dokumentasjon av datainnsamling, analyse av datakvalitet og beregning av frafallsvekter, Notater 3/2012, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/vis/emner/00/90/notat_201203/main.html)

Kitterød, R.H. (1992): Tidsnyttingsstudier som samfunnsvitenskapelig datakilde. Dugnad 3-4-1990. Volum 16.

Statistisk sentralbyrå (1992): Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90, NOS C10. http://www.ssb.no/histstat/nos/nos_c010.pdf

Thomsen, I., Ø. Kleven, J.H. Wang, og L.C. Zhang (2006): *Coping with decreasing response rates in Statistics Norway*, Rapporter 2006/29, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/vis/emner/00/02/20/rapp_200629/rapp_200629)

Vaage, O. (2012): *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser, Statistisk sentralbyrå. 125. (<http://www.ssb.no/vis/emner/00/02/20/sa125/main.html>)

Mer fritid – på bekostning av husarbeid

Vi har fått mer fritid siden 1971, først og fremst fordi vi har kuttet ned på husholdsarbeidet. De siste ti årene har tendensen snudd, med litt mindre fritid og litt mer husholdsarbeid i 2010 enn i 2000. Det er først og fremst kvinnene som har frigjort tiden til andre sysler i løpet av de siste 40 årene. Betydelige deler av den økte fritiden blant både menn og kvinner går med til TV-seing.

Odd Frank Vaage

I hovedrapporten fra Tidsbruksundersøkelsen 2010 presenteres en rekke utviklingstendenser i tidsbruken de siste 40 årene ([Vaage 2012a](#)). Denne artikkelen gir en oversikt over noen hovedtrekk ved denne utviklingen for aldersgruppen 16-74 år. Tidsbruken blant 9-15-åringene er omtalt i en annen artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet.

Statistisk sentralbyrå har sammenlignbare data om befolkningens tidsbruk for hvert tiår fra 1971 til 2010. De fleste tall som presenteres her, er gjennomsnittstall for hele eller grupper av befolkningen, det vil si både for dem som har utført aktivitetene en gjennomsnittsdag, og dem som ikke har gjort det. Tallene gjelder alle dager i uka, både hverdager og helligdager og for alle dager gjennom hele året, det vil si at også ferier er med i gjennomsnittet. For eksempel er både søndager og ferier med i beregningen av tiden som brukes til inntektsgivende arbeid.

Mest tid til personlige behov

Når vi ser på endringer i tidsbruken, gir vi først en oversikt over hva vi bruker mye og lite tid på. I gjennomsnitt brukte vi i 2010 i overkant av 10 av døgnet 24 timer til personlige behov. Dette omfatter søvn, kroppshygiene og måltider. I overkant av 6 timer per døgn brukes til fritidsaktiviteter som sosialt samvær, idretts- og friluftaktiviteter, fjernsynsseing, lesing, hobbyvirksomhet og så videre.

Omtrent 3½ time av døgnet går med til inntektsgivende arbeid. I dette gjennomsnittstallet er også de som ikke har egen inntekt medregnet, for eksempel pensjonister og unge. Som nevnt er helligdager, andre fridager og ferier også med. Både vanlig arbeidstid, overtid, eventuelt byrke, matpauser og reisetid til og fra arbeidet er tatt med. De som arbeider, bruker gjennomsnittlig om lag 8 timer og ett kvarter per døgn på dette, viser tidsbruksundersøkelsen 2010.

I gjennomsnitt bruker vi i overkant av 3 timer på husholdsarbeid per døgn. Husholdsarbeid inkluderer husarbeid, som matlaging, oppvask, stell av tøy og renhold. I tillegg kommer husholdsarbeid i videre forstand: vedlikeholdsarbeid, pass og stell av barn og andre i husholdet som trenger hjelp, samt innkjøp og hjelp til andre hushold.

En halv time av døgnet 24 timer går i gjennomsnitt med til utdanning, medregnet tid på skole og til hjemmelekser. Igjen må vi huske at dette er et gjennomsnittstall for hele befolkningen og for alle dager i uka. Blant dem som bruker tid til utdanning, er tiden de bruker på dette en gjennomsnittsdag, omtrent 5½ time.

Odd Frank Vaage er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (odd.vaage@ssb.no)

De tallene som det nå er referert til, gjelder aldersgruppen 16-74 år. Når vi knytter disse tallene til våre tidligere tidsbruksundersøkelser, får vi et bilde av de endringer som har funnet sted de siste 40 årene.

Økt fritid, mindre husstell

Det har skjedd betydelige endringer i tidsbruken vår i denne 40-årsperioden. Tiden til fritidsaktiviteter har økt med om lag 1 time. Særlig var det en betydelig økning fra 1971 til 1980. Deretter har økningen vært på omtrent 10 minutter hvert tiår fram til 2000, men etter det igjen har tiden til fritidsaktiviteter gått ned med 10 minutter (se tabell 1).

Noe av forklaringen på økningen i fritidsaktiviteter kan ligge i at tiden til husholdsarbeid har sunket med omtrent tre kvarter. Også her var endringen størst mellom 1971 og 1980 (se nærmere omtale av tidsbruken til husholdsarbeidet i egen artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet). Tiden til personlige behov har også sunket noe. Her har det vært en nokså jevn nedgang hvert tiår fram til 2000. Siste tiåret har denne tiden økt igjen med omtrent et kvarter.

Tiden til inntektsgivende arbeid har ikke endret seg betydelig i denne perioden. Det var en liten nedgang mellom 1971 og 1980, men den kan tilskrives regulering av arbeidstidsbestemmelsene, ved at lørdagsfri ble innført i begynnelsen av 1970-årene. Fra 1980 til 2000 har tendensen snudd, og vi har fått en økning i tiden til inntektsarbeid på om lag 20 minutter. Fram til 2010 har det vært en nedgang, slik at gjennomsnittstiden til inntektsgivende arbeid er så å si identisk i 1971 og 2010. Det har ikke vært noen entydig endring i tiden som brukes til utdanning i perioden 1971-2010.

De endringene vi har sett på hittil, gjelder befolkningen som helhet. For enkeltgrupper i samfunnet slår disse endringene ut i forskjellig retning.

To timer mindre husholdsarbeid for kvinnene

Kvinnens husholdsarbeid har sunket med over 2 timer fra 1971 til 2010 (se figur 1). Til gjengjeld har tiden til inntektsgivende arbeid økt med 1 time og 5 minutter, mens tiden til fritidsaktiviteter har økt med 1 time og 10 minutter. Disse endringene skyldes for en stor del at kvinner i mye større grad er blitt aktive i yrkeslivet, men også at husholdsarbeidet har blitt lettere ved økt tilgang til husholdsapparater og kanskje en endret holdning til hvor rent og ryddig hjemmet bør være.

I motsetning til kvinnene har menn blitt mer involvert i husholdsarbeid de siste 40 årene. Økningen er på 47 minutter, noe som på ingen måte oppveier nedgangen for kvinnene. Og kvinnene gjør fremdeles nesten en time mer husholdsarbeid per dag enn mennene gjør.

Flere menn tar seg av oppgavene i hjemmet

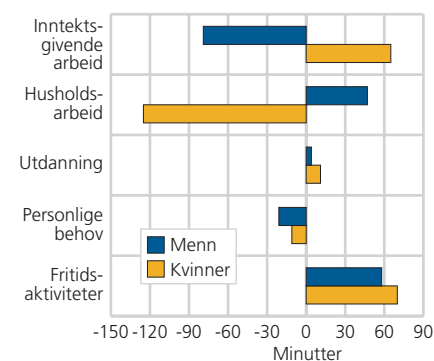
Når samlet tid til husholdsarbeid øker for mennene, skyldes dette først og fremst at det er flere som tar del i denne type arbeid, ikke at de som gjør det, bruker mer tid. Mens 79 prosent av mennene tok del i slikt arbeid en gjennomsnittsdag i 1971, har andelen økt jevnt til 92 prosent i 2000. I 2010 var andelen på 91 prosent, altså omtrent det samme som i 2000. Blant kvinnene har andelen som utfører husholdsarbeid, holdt seg temmelig jevnt på 97-98 prosent i hele 40-årsperioden. Endringen i denne gruppen skyldes derfor at de har kortet ned på den tiden de bruker til dette arbeidet.

Tabell 1. Tid brukt til ulike aktiviteter en gjennomsnittsdag blant personer i alderen 16-74 år. 1971-2010. Timer og minutter

	1971	1980	1990	2000	2010
Inntektsgivende arbeid	3.38	3.29	3.37	3.47	3.36
Husholdsarbeid	4.09	3.39	3.31	3.18	3.25
Utdanning	0.20	0.31	0.31	0.25	0.28
Personlige behov	10.28	10.15	10.04	9.58	10.12
Fritidsaktiviteter	5.10	6.02	6.11	6.24	6.15

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. Endring i tiden som brukes til ulike hovedaktiviteter en gjennomsnittsdag fra 1971 til 2010, i alderen 16-74 år, fordelt på kjønn. Minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Fritiden har økt for begge kjønn

Mens kvinnene bruker betydelig mer tid til inntektsgivende arbeid nå enn for 40 år siden, har mennenes arbeidstid sunket med 1 time og 19 minutter. På samme måte som for kvinnene har også mennenes fritid økt, men ikke så mye som for kvinnene. Mennenes økning er på 58 minutter i løpet av disse årene.

Tiden brukt til personlige behov har sunket i samme periode, omtrent 20 minutter for menn og 10 minutter for kvinner. Gjennomsnittskvinnen har derimot økt sin tid til utdanning med 11 minutter per dag, mens det

for mennenes del har det vært en liten økning. Endringen blant kvinner skyldes i første rekke at det er en større andel som holder på med utdanning i 2010 enn 40 år tidligere.

Kvinnens samlede arbeidstid sunket med tre kvarter

Vi har til nå sett på inntektsgivende arbeid og husholdsarbeid hver for seg. Slår vi disse gruppene av aktiviteter sammen og dessuten tar med utdanning i et slags utvidet arbeidsbegrep, får vi et bilde av endringen i den totale arbeidsbyrden.

I 1971 var forskjellen i samlet arbeidstid mellom menn og kvinner på bare 3 minutter. I perioden fra 1971 til 2010 har samlet arbeidstid for menn sunket med 28 minutter, mens den for kvinner har gått ned med 49 minutter. For menn kom nedgangen i første rekke mellom 1971 og 1980 (se tabell 2). Kvinnens samlede arbeidstid har gått betydelig ned i samme periode, og ytterligere mellom 1990 og 2010. I 2010 er derfor forskjellen i samlet arbeidstid mellom menn og kvinner på 18 minutter per døgn.

Tabell 2. Tid brukt til inntektsgivende arbeid, husholdsarbeid og utdanning totalt en gjennomsnittsdag, etter kjønn. Alder 16-74 år. 1971-2010. Timer og minutter

	1971	1980	1990	2000	2010
Menn	8.05	7.36	7.35	7.37	7.37
Kvinner	8.08	7.40	7.43	7.22	7.19

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

Det er verd å merke seg at i tiden til inntektsarbeid inngår hele perioden man er på arbeid, også pauser og måltider på arbeidsplassen. I husholdsarbeidet regnes bare de konkrete arbeidsoppgavene med, ikke pauser som avslapping, hvile og spising. Og av den samlede arbeidstiden utgjør inntektsgivende arbeid en større og husholdsarbeid enn mindre del for menn enn for kvinner. I løpet av de 40 årene har det likevel vært en tilnærming mellom kjønnene her.

Inntektsarbeid kraftig ned blant yngre og eldre menn

Tiden brukt til inntektsgivende arbeid har endret seg på forskjellig måte for kvinner og menn i ulike aldersgrupper. Størst endring de siste 40 årene har skjedd blant unge menn mellom 16 og 24 år, med en nedgang på 2 timer og 23 minutter (se figur 2). Nedgangen skyldes først og fremst at andelen som har vært i arbeid en gjennomsnittsdag, er blitt mindre, og en økende andel var under utdanning. Det har vært stor nedgang både mellom 1971 og 1980, og mellom 2000 og 2010.

Også blant menn i aldersgruppen 67-74 år har tiden til inntektsarbeid blitt 2 timer og ett kvarter kortere. Nedgangen kom i perioden fram til 2000 og var særlig stor mellom 1971 og 1980, da den sank med 1 time og 20 minutter. Endringen skyldes delvis kortere arbeidstid og lørdagsfri, men også i stor grad at det i denne gruppen har blitt stadig flere som har gått av med pensjon tidlig.

Også kvinner i den yngste (16-24 år) og den eldste (67-74 år) aldersgruppen bruker nå mindre tid til inntektsarbeid, men nedgangen har vært langt mindre enn for menn. Dette kan forklares med at det var atskillig færre kvinner enn menn i inntektsarbeid i 1971.

Kvinner i alderen 45-54 år arbeider stadig mer

Blant kvinnene har endringen i tiden til inntektsgivende arbeid vært størst i aldersgruppen 45-54 år. Økningen har vært på 2 timer og 9 minutter i løpet av 40-årsperioden. Økningen var nærmere en time fra 1971 til 1980, og omtrent tre kvarter fra 2000 til 2010. Denne gruppen kvinner har tydeligvis rykket inn i arbeidslivet med stormskritt.

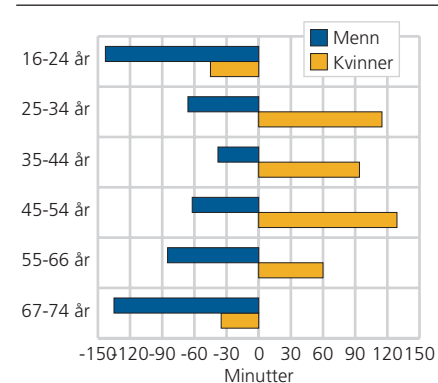
Blant mennene er det aldersgruppen 35-44 år som i minst grad har redusert tiden til inntektsgivende arbeid, med 38 minutter siste 40 år. Mellom 2000 og 2010 har de hatt en nedgang i denne tiden med omtrent en halv time, altså relativt mye i denne perioden. Generelt sett har tiden til inntektsgivende arbeid blitt kortere blant menn i alle aldersgrupper, og omvendt for kvinner.

Færre menn i inntektsarbeid – flere kvinner

De endringene vi ser i den generelle tiden brukt til inntektsgivende arbeid, skyldes ikke utelukkende at selve tiden man oppholder seg på arbeid, har endret seg. Andelen personer som har inntektsgivende arbeid, har også stor betydning. Mens det i 1971 for eksempel var 44 prosent av mennene i alderen 67-74 år som til daglig utførte inntektsgivende arbeid, er andelen i 2010 kun 12 prosent.

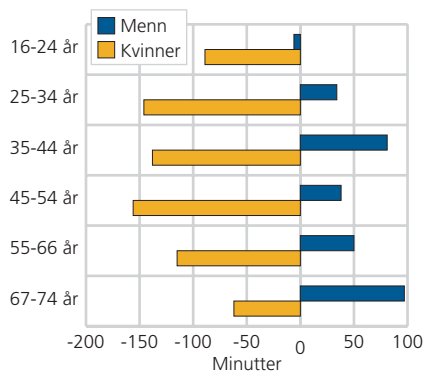
Generelt har andelen menn som utførte inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag sunket fra 64 prosent til 48 prosent fra 1971 til 2010. Blant kvinner har det vært en økning fra 32 prosent til 39 prosent i den samme perioden. Endringen var for begge kjønn størst mellom 1971 og 1980.

Figur 2. Endring i tiden som brukes til inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag fra 1971 til 2010, etter kjønn og alder. Minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Endring i tiden som brukes til husholdsarbeid en gjennomsnittsdag fra 1971 til 2010, etter kjønn og alder. Minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Kvinner i alle aldre gjør mindre husholdsarbeid

Blant kvinner har det vært en klar nedgang i husholdsarbeidet i alle aldersgrupper mellom 1971 og 2010 (se figur 3). I aldersgruppen 45-54 år har nedgangen vært på 2 timer og 36 minutter. Også de mellom 25 og 44 år brukte mer enn 2 timer mindre på husholdsarbeid i 2010 enn i 1971. Nedgangen har vært størst for alle aldersgruppene mellom 1971 og 1980, men den fortsatte også i de neste tiårene. De samme tendensene gjør seg gjeldende også for de yngre og eldre kvinnene, men ikke i like stor grad.

Blant mennene har det vært en økning i husholdsarbeidet i alle grupper unntatt de aller yngste. Størst var den blant menn i alderen 67-74 år, med 1 time og 37 minutter, og det skjedde først og fremst i perioden 1971-1980, med 45 minutter. Denne aldersgruppen er den eneste der økningen blant menn er større enn nedgangen blant kvinner de siste 40 årene.

Husarbeidet sunket til det halve

Husarbeidet, det vil si oppvask, matlaging, rengjøring og vasking og vedlikehold av tøy, er den delen av husholdsarbeidet vi bruker mest tid på. Her har tiden blant kvinner sunket til under det halve fra 1971 til 2010. Blant mennene har det bare vært en mer beskjeden økning i tidsbruk.

For kvinnenes del har nedgangen vært særlig stor i alderen fra 25 til 54 år, som er den mest yrkesaktive (se figur 4). De mellom 35-44 år har kuttet ned på husarbeid med 3 timer per dag. Blant mennene i alle aldersgrupper har økningen vært på omtrent en halv time eller mindre.

Hva skyldes endringene?

Den generelle utviklingen i tiden menn og kvinner bruker på husarbeid, har ulik forklaring. For mennenes del har økningen sin årsak i at flere menn tok del i slikt arbeid en gjennomsnittsdag i 2010 enn i 1971. Andelen har økt fra 48 til 78 prosent. For kvinnene har andelen derimot ikke endret seg mye, men har i hele perioden holdt seg i overkant av 90 prosent. For dem er det altså tiden som brukes på slikt arbeid som har sunket, fra omtrent 4½ time i 1971 til 2 timer i 2010. De kvinnene som gjør husarbeid, har med andre ord mer enn halvert den daglige innsatsen på dette området de siste 40 årene.

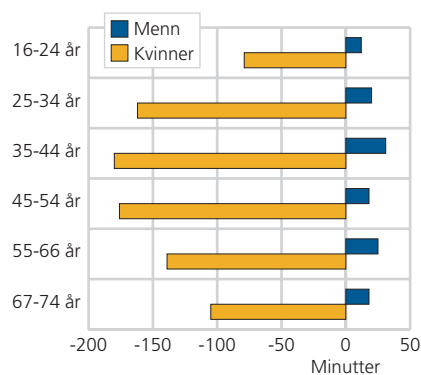
Tiden vi bruker til vedlikeholdsarbeid, slik som hagearbeid, oppussing og vedlikehold av hus og reparasjoner, har forandret seg lite de siste 40 årene. Andel kvinner som gjør slike oppgaver, har økt fra 22 prosent per dag i 1971 til 30 prosent i 2010. For menn har endringen vært mer beskjeden. Andelen var 32 prosent i 1971 og 34 prosent i 2010.

Færre enn før gir omsorg til andre

Tiden vi bruker på pass og stell av barn og hjelp til barn og voksne, økte noe fra 1971 til 1990 både for menn og kvinner. I 2000 og 2010 lå tiden vi samlet brukte til dette, noe under nivået for 1990. Årsaken er først og fremst at en mindre andel av befolkningen bruker tid på dette nå enn før. Denne endringen gjelder særlig kvinner. En mulig forklaring på nedgangen kan være at både barnehagetilbudet og fritidsordninger etter skoletid er blitt bygd ut i denne perioden.

Derimot er det flere som går i butikken, selv om vi samlet ikke bruker mye mer tid på kjøp av varer og tjenester i 2010 enn i 1971. Men det er flere som bruker en del av tiden sin til denne typen aktiviteter, en økning fra 38 til 52

Figur 4. Endring i tiden som brukes til husarbeid en gjennomsnittsdag fra 1971 til 2010, etter kjønn og alder. Minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

prosent per døgn Det har ikke vært noen nevneverdig endring fra 2000 til 2010. Økningen de siste 40 årene gjelder både menn og kvinner.

Yngre kvinner bruker mer tid til utdanning

Samlet sett har det vært små endringer i tiden vi bruker til utdanning mellom 1971 og 2010, bare 8 minutter mer per døgn i gjennomsnitt. Dette skyldes at det til enhver tid er en forholdsvis liten andel av befolkningen som bruker tid på utdanning daglig. Studenter og skoleelever har også forholdsvis lange ferier.

Mellom 1971 og 1980 har tiden brukt til utdanning økt noe, men ikke etter 1980, verken for menn eller kvinner. I aldersgruppen 16-24 år, som bruker mest tid til utdanning, har den likevel økt for begge kjønn. Det skyldes først og fremst at flere var i utdanning en gjennomsnittsdag i 2010 enn tidligere år. Ifølge SSBs utdanningsstatistikk var det omtrent 186 000 studenter i høyere utdanning i Norge i 2000. I 2010 var tallet omtrent 228 000 ([SSB 2012](#)).

Unge kvinner bruker mest tid på personlige behov

Både blant menn og kvinner i alle aldersgrupper har tiden som brukes til personlige behov, sunket noe fra 1971 til 2010, unntatt blant de yngste (se figur 5). Denne utviklingen har skjedd gradvis i hele perioden. De siste ti årene har tid brukt til denne type aktiviteter økt noe igjen.

Når den totale tiden til personlige behov har sunket de siste 30 årene og økt noe igjen de siste ti årene, skyldes ikke dette variasjon i tiden vi bruker til nattesøvn. Den gjennomsnittlige nordmann og -kvinne sov i underkant av 8 timer per døgn i 2010, omtrent det samme som i 1971. Både blant menn og kvinner og i alle aldersgrupper har nattesøvn holdt seg nokså konstant. Det er menn i alderen 45-54 år som sover minst, mens unge kvinner sover mest. Forskjellen mellom disse to gruppene er på mer enn en time.

Omtrent samme tid til måltider som i 1971

Mens søvnbehovet ser ut til å være konstant, brukte vi mindre tid til måltider i 2000 enn i 1971. I hele denne perioden har det til sammen vært en nedgang på 18 minutter, slik at vi i 2000 brukte i overkant av en time per dag på måltider. Fra 2000 til 2010 har tiden til måltider økt igjen, slik at forskjellen mellom 1971 og 2010 var kun 10 minutter.

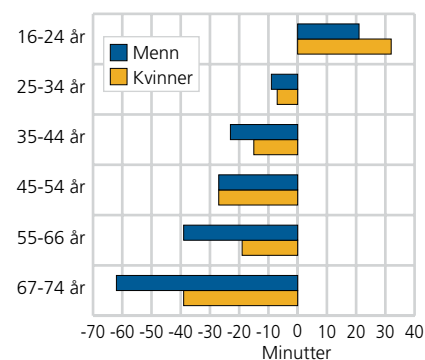
Denne nedgangen er nokså lik for menn og kvinner. Nedgangen er minst for unge og eldre. Den er størst for personer i alderen 35-45 år, noe større blant menn enn blant kvinner.

Tiden brukt til annen personlig pleie, som av- og påkledning, kroppsvask og toalettbesøk, har i perioden 1971-2000 sunket med 19 minutter, og var i 2000 på knapt en time. Mellom 2000 og 2010 har denne tiden økt noe igjen, slik at forskjellen mellom 1971 og 2010 er på 13 minutter. Menn i alderen 55 år og eldre var gruppen med størst nedgang. Tidsbruken på dette området har forandret seg lite blant de unge.

Fritiden økte fram til 2000

Tiden som brukes til fritidsaktiviteter har økt fra 1971 til 2000. De siste ti årene har det vært en liten nedgang. Dette er aktiviteter som for eksempel idrett og friluftsliv, underholdning, sosialt samvær, lesing og fjernsynsseing. I hele 40-årsperioden har det vært en gjennomsnittlig økning i fritiden på

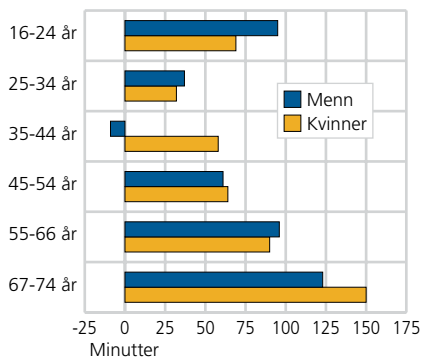
Figur 5. Endring i tiden som brukes til personlige behov fra 1971 til 2010, etter kjønn og alder. Minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Endring i tiden som brukes til fritidsaktiviteter en gjennomsnittsdag fra 1971 til 2010, etter kjønn og alder. Minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

1 time og 5 minutter. Det gjelder begge kjønn i alle aldersgrupper, unntatt menn i aldersgruppen 35-44 år, som har hatt en nedgang på 9 minutter (se figur 6). Nedgangen fra 1990 er på 40 minutter i denne gruppen.

Blant kvinner i aldersgruppen 67-74 år har tiden til fritidsaktiviteter økt med 2 timer og 30 minutter fra 1971 til 2010. Mens det mellom 2000 og 2010 for hele befolkningen var en nedgang på 12 minutter, var det en økning på 18 minutter for de yngste menn, i alderen 16-24 år.

For de aller fleste grupper økte tiden til slike aktiviteter mest fra 1971 til 1980. Unge og eldre av begge kjønn har mer fritid enn andre. Menn i aldersgruppen 67-74 år har mest fritid, 8 timer og 16 minutter per døgn. Minst fritid har menn i alderen 35-44 år, 5 timer og 9 minutter. Mellom disse gruppene er det altså en forskjell i tiden som er til fri disposisjon på rundt 3 timer per døgn.

Mer tid og flere foran fjernsynet ...

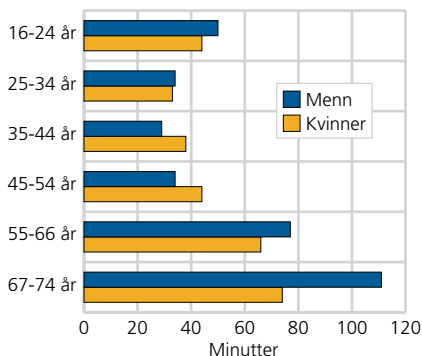
En betydelig del av den kraftige økningen i tid brukt til fritidsaktiviteter på 1970- og 1980-tallet og som fortsatte på 1990-tallet, gjelder tiden tilbrakt foran TV-skjermen. Mens befolkningen fra 16 til 74 år sett under ett i gjennomsnitt brukte omtrent 1 time til å se på TV i 1971, gjorde de det i godt over 1 time og tre kvarter i 2010. Økningen kom i første rekke fra 1971 til 2000, men trenden fortsatte de siste 10 årene (se [Vaage 2012b](#)). Stadig flere TV-kanaler og lengre sendetid kan nok være en vesentlig del av forklaringen på dette.

Menn og kvinner i alle aldersgrupper ser mer på TV enn for 40 år siden, men mest gjelder det for eldre menn og minst for menn i alderen 35-44 år (se figur 7). For de godt voksne og eldre har det vært en gradvis økning i fjernsynsseingen i hele perioden, blant de unge har det vært en liten nedgang de siste ti årene.

Når den samlede tiden per døgn foran TV-en har økt, skyldes det både en økning i andelen som ser på fjernsyn, og at de som gjør det, bruker mer tid på det. Mens 60 prosent så på fjernsyn en gjennomsnittsdag i 1971, var andelen økt til 80 prosent i 2010.

Et tegn på TV-seingens økende omfang er at 20 prosent av fritiden gikk med til å se på TV i 1971. I 1980 representerte denne aktiviteten 23 prosent, og i 2010 representerte den 30 prosent av folks fritid.

Figur 7. Endring i tiden som brukes til fjernsynsseing en gjennomsnittsdag fra 1971 til 2010, etter kjønn og alder. Minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

... mens færre leser

Samtidig leser vi 11 minutter mindre i gjennomsnitt nå enn vi gjorde i 1971, befolkningen sett under ett. Det var en liten økning i lesingen mellom 1971 og 1980, men så har tiden brukt på bøker eller andre publikasjoner sunket med 14 minutter fra 1980 til 2010, og er nå på 31 minutter per dag. Dette skyldes ikke at de som leser, bruker mindre tid på det, men at en mindre andel av befolkningen leser et gjennomsnittsdøgn. Mens 70 prosent brukte tid på trykte medier per dag i 1971, var andelen 52 prosent i 2010.

Menn i alderen 16-24 år har hatt størst nedgang i lesingen i 40-årsperioden. Andelen lesere per døgn i denne gruppen har sunket betraktelig, fra 63 prosent i 1971 til 19 prosent i 2010. Denne nedgangen har vært gradvis, men var størst mellom 1990 og 2000.

Andelen lesende kvinner i samme aldersgruppe har også sunket, men ikke dramatisk. Blant menn og kvinner i alderen 67-74 år har lesingen derimot snarere økt. Blant kvinner i denne gruppen har andelen lesere per dag økt fra 71 prosent i 1971 til 84 prosent i 2010.

Sosialt samvær taper terreng

Både blant menn og kvinner og i alle aldersgrupper var det en større andel i 1980 enn i 1971 som hadde sosialt samvær i fritiden som en hovedaktivitet. Dette omfatter aktiviteter som å ha besøk eller besøke andre, gå i selskap, slå av en prat og annet sosialt samvær. Tiden brukt til sosialt samvær sank derimot fra 1990 til 2010, særlig det siste tiåret.

Totalt sett har menns tid til samvær i 20-årsperioden gått ned med 38 minutter, til 1 time og 11 minutter. Blant kvinner er nedgangen på 41 minutter, til 1 time og 27 minutter. Kvinner har hele tiden vært mer sosiale enn menn. Blant dem var det 75 prosent som brukte tid til sosialt samvær per døgn i 2010, mens det blant menn var 61 prosent.

Eldre mer aktive i idrett og friluftsliv, men ikke fra 2000 til 2010

Det har vært liten endring i tiden som brukes til idrett og friluftsliv mellom 1971 og 2010. Disse aktivitetene omfatter konkurranseidrett og trening, skiturer, fotturer i skog og mark, spaserturer, sykkelturner, bading og soling, båtturer, fisketurer og andre typer turer. Menn har i hele perioden brukt noe mer tid på den typen aktiviteter enn kvinner, men forskjellen mellom kjønnene er forholdsvis liten.

Blant menn i aldersgruppen 67-74 år har det vært en økende andel som tar del i idrett og friluftsliv i perioden 1971-1990. Deretter har tendensen vært synkende. Andelen var 47 prosent per døgn i 1990, 34 prosent i 2010. Blant kvinner i denne aldersgruppen har andelen aktive på dette området økt fra 19 til 40 prosent mellom 1971 og 2000. I 2010 var andelen 37 prosent. Andre undersøkelser viser at både eldres helse og økonomi har bedret seg i denne perioden.

Flere av oss reiser

En stadig større andel av befolkningen reiser i forbindelse med ulike aktiviteter, til og fra arbeid, i tilknytning til husholdsarbeid og i forbindelse med fritidsaktiviteter. Reising til og fra arbeid og i forbindelse med fritidsaktiviteter har imidlertid ikke økt de siste to tiårene.

Det er i hovedsak andelen reisende som har økt. De som reiser, har ikke økt reisetiden i særlig grad. Menn bruker noe mer tid på reising til og fra arbeidet per døgn enn kvinner gjør, og yngre er mer på reisefot i fritidssammenheng enn andre.

Referanser

Statistisk sentralbyrå (2012): <http://statbank.ssb.no/statistikbanken/>. Tabell 05575: Studenter i høyere utdanning i Norge, etter kjønn og bostedsfylke ved 16 år (F)

Vaage, Odd Frank (2012a): Tidene skifter. *Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser 125, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/20/sa125/>)

Vaage, Odd Frank (2012b): *Norsk mediebarometer 2011*, Statistiske analyser 128, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa128/>)

Barns dagligliv i endring

Barn i alderen 9-15 år har fått noe mindre fritid og bruker noe mer tid på utdanning i 2010 enn i 2000, særlig gjelder det for guttene. Færre barn i denne aldersgruppen leser blad, aviser og bøker, de hører mindre på radio, og de har mindre sosialt samvær. Mer tid brukes derimot ved dataskjermene. Fire av ti barn opplever at de har for mye å gjøre i løpet av dagen. Og de ønsker seg mer tid til å være sammen med venner.

Odd Frank Vaage

Tabell 1. Tid brukt til ulike hovedaktiviteter en gjennomsnittsdag, etter alder. 2000 og 2010. Timer og minutter

	2000		2010	
	9-12 år	13-15 år	9-12 år	13-15 år
Inntekts-givende arbeid	0.04	0.12	0.03	0.12
Husholds-arbeid	0.52	1.10	0.48	0.55
Utdanning	3.24	3.18	3.30	3.55
Personlige behov	11.32	11.04	11.49	11.01
Fritid	7.59	8.06	7.42	7.50

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 2000 og 2010, Statistisk sentralbyrå.

Odd Frank Vaage er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (odd.vaage@ssb.no)

I 2010 var barn i alderen 9-15 år for andre gang med i tidsbruksundersøkelsen, etter at de ble tatt med for første gang i 2000. Vi kan derfor gi et innblikk i barns dagligliv fra ett tiår til det neste, som vi tidligere bare har gitt for personer som er 16 år eller eldre. Siden tidsbruksdataene er samlet inn ved at de som deltar i undersøkelsen, selv fyller ut oversikter over sine gjøremål, kan disse dataene være noe forskjellig fra resultatene i andre intervjuundersøkelser som Statistisk sentralbyrå har gjennomført om tilsvarende tema.

I tillegg til rene tidsbrukstall fra dagbokdelen i undersøkelsen (se tekstboks om tidsbruksundersøkelser), presenterer vi også noen tall som er hentet fra undersøkelsens spørreskjemadel om barns oppfatning av egen tidsbruk.

Barns bruk av tid endres i takt med at de vokser opp. De går gjennom en periode der de utvikler seg til å bli voksne, det er derfor interessant å dele dem i to grupper. Som forventet bruker 9-12-åringene og 13-15-åringene liten tid til aktiviteter som inntektsgivende arbeid og relativt liten tid til husholdsarbeid, som inkluderer husarbeid, vedlikeholdsarbeid, omsorgsarbeid og innkjøp, slik tabell 1 viser. De bruker derimot mye tid til personlig utvikling i utdanning, til personlige behov som søvn og måltider og til fritidsaktiviteter.

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

Økt tid til utdanning blant 13-15-åringene

Tallene for 2010 gir stort sett det samme bildet av disse to aldersgruppene hovedaktiviteter som 2000-tallene. Fra 2000 til 2010 har tiden til personlige behov økt noe blant 9-12-åringene, mens fritiden har gått noe ned. Blant 13-15-åringene har tiden til utdanning økt noe, og også for dem har det vært nedgang i fritiden.

I hvilken grad bruker gutter og jenter tiden forskjellig på ulike aktiviteter? Innenfor hvilke aktiviteter endres tidsbruken fra barndom til tenårene? Vi skal videre se på likheter og forskjeller mellom kjønn og aldersgrupper når det gjelder ulike aktiviteter.

Sju timer på skolen

I 2010 holdt 79 prosent av barna i alderen 9-15 år på med utdanning en gjennomsnittsdag fra mandag til torsdag hele året igjennom, medregnet ferier og fridager. Blant 9-12-åringene var andelen 76 prosent, blant 13-15-åringene var den 81 prosent.

I 2010 brukte de yngste omtrent 6 timer og 3 kvarter per døgn på utdanning de dagene de brukte tid til denne typen aktiviteter (se tabell 2). De eldre barna brukte omtrent 7 timer og 1 kvarter. For 9-12-åringene var dette en økning på 12 minutter fra 2000. For 13-15-åringene var økningen på hele 38 minutter.

Mens jentene i aldersgruppen 9-12 år brukte mest tid til utdanning i 2000 (se Vaage 2002), var det liten forskjell kjønnene imellom i 2010. Dette betyr at det har vært en økning blant gutter mellom 2000 og 2010. Blant 13-15-åringene var tiden som gikk til utdanning temmelig lik for gutter og jenter i 2000. Og begge kjønn brukte mer tid på det i 2010 enn ti år tidligere. For guttene var det 20 minutter mer, for jentene over én time.

To av tre 9-12-åringene gjør lekser en skoledag

Det er atskillig færre som gjør lekser per døgn enn som har undervisning. Nesten alle som holder på med utdanning en gjennomsnittsdag, har undervisning. Færre gjør lekser. I 2010 var andelen for 9-12-åringene 67 prosent, for 13-15-åringene 57 prosent. Tilsvarende andeler i 2000 var henholdsvis 74 og 60 prosent. Dette viser at det i begge gruppene er en mindre andel som gjør lekser de dagene de er i utdanning i 2010, sammenlignet med ti år tidligere.

Lønnet arbeid hjemme og ute

I spørreskjemadelen av tidsbruksundersøkelsen ble barn og unge i alderen 9-17 år stilt noen spørsmål om de hadde utført ulike aktiviteter siste 7 dager. Et av temaene var arbeid de hadde fått betalt for, der det ble skilt mellom arbeid hjemme og arbeid utenfor hjemmet.

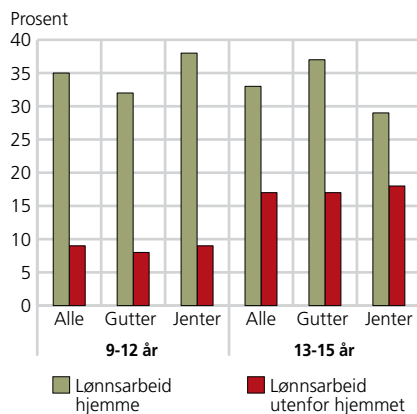
Tabell 2. Tid til utdanning blant dem som utførte aktiviteten, etter alder og kjønn. Mandag-torsdag, 2010. Timer og minutter

	9-12 år			13-15 år		
	Alle	Gutter	Jenter	Alle	Gutter	Jenter
Tid til utdanning i alt	6.41	6.43	6.39	7.14	6.57	7.38
Undervisning	4.10	4.12	4.09	4.28	4.31	4.24
Lekser	1.00	0.59	1.01	1.36	1.21	1.51
Reising knyttet til utdanning	0.45	0.43	0.47	0.52	0.51	0.55

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. **Andel i alderen 9-15 år som har utført lønnsarbeid hjemme og utenfor hjemmet siste sju dager, etter alder og kjønn. 2010. Prosent**

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

I 2010 var lønnet arbeid hjemme omtrent like vanlig blant 9-12-åringene som blant 13-15-åringene. Henholdsvis 35 og 33 prosent av dem svarte at de hadde utført arbeid hjemme siste sju dager som de hadde fått betalt for. Blant 9-12-åringene var det en noe større andel blant jenter enn gutter som hadde utført betalt arbeid hjemme. Blant 13-15-åringene var det omvendt (se figur 1).

17 prosent av 13-15-åringene har arbeid utenfor hjemmet

I motsetning til lønnet arbeid hjemme øker lønnsarbeid utenfor hjemmet betydelig med alderen. Mens andelen som utførte slikt arbeid per uke i 2010, var 9 prosent blant 9-12-åringene, var andelen 17 prosent blant 13-15-åringene. Det var liten forskjell mellom gutter og jenter.

Det har vært en nedgang i andelen som har hatt betalt arbeid siste sju dager. Det gjelder både arbeid hjemme og utenfor hjemmet. Nedgangen gjelder begge aldersgrupper og både for jenter og gutter ([Vaage 2002](#)).

Sju av ti gjør husholdsarbeid, men klare kjønnsforskjeller

Både gutter og jenter tar i stor grad del i husholdsarbeidet i løpet av dagen. Mens andelen var 72 prosent blant 9-12-åringene i 2010, var den 73 prosent blant 13-15-åringene (se tabell 3). I den sistnevnte gruppen er andelen blant jentene betydelig høyere enn blant guttene.

Blant de barna som utfører husholdsarbeid en gjennomsnittsdag, er det også en viss økning med alderen i den tiden de bruker på det. De som var i 9-12-årsalderen, brukte i gjennomsnitt 1 time og 6 minutter per døgn i 2010 når de gjorde slikt arbeid. I gruppen 13-15 år var tiden 1 time og 15 minutter. Jentene er noe mer aktive enn guttene i hvor mye husholdsarbeid de gjør. I begge de to gruppene gjør jentene omtrent 15 minutter mer husholdsarbeid enn guttene.

Det er ikke like store skiller mellom gutter og jenter innenfor alle typer av husholdsarbeid. De klareste skillene finner vi innenfor husarbeidet, slik som matlaging, oppvask og rengjøring. Mens 43 prosent av guttene i 13-15-årsalderen utførte slikt arbeid per døgn i 2010, var det 57 prosent av jentene i samme aldersgruppen som gjorde det. Andelen som utfører husarbeid, økte med alderen både for gutter og jenter, men mest for jentene. Disse kjønnsforskjellene finner vi både i tallene for 2000 og 2010.

En av fire 9-12-åringene med på matstellet

Det å delta i matlaging, oppvask, rengjøring og vasking/stryking av tøy øker med alderen. Mens 23 prosent blant 9-12-åringene deltok i matstellet per døgn i 2010, var andelen 31 prosent for 13-15-åringene. Og jentene var mer med i alle disse typene husarbeid enn guttene var. I gruppen 13-15 år var det

Tabell 3. **Andel som bruker tid til ulike husholdsaktiviteter, etter alder og kjønn. 2010. Prosent**

	9-12 år			13-15 år		
	Alle	Gutter	Jenter	Alle	Gutter	Jenter
Husholdsarbeid i alt	72	70	74	73	64	84
Husarbeid	42	39	46	49	43	57
Vedlikeholdsarbeid	18	16	20	14	12	17
Omsorgsarbeid	7	5	9	6	4	7
Kjøp av varer og tjenester	25	24	26	25	17	35

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

for eksempel slik at 7 prosent av guttene og 17 prosent av jentene var med på oppvask/rydding av bord.

Det er mindre aldersforskjeller i vedlikeholdsarbeid per dag, slik som hagearbeid, pass og stell av kjæledyr og bygge- og reparasjonsarbeid. Når de først bruker tid på slik arbeid, bruker de eldste mer tid enn de yngste. 9-12-årsgruppen brukte i gjennomsnitt 42 minutter per døgn når de gjorde slikt arbeid i 2010, 13-15-åringene brukte 49 minutter.

Andelen som utfører omsorgsarbeid, er nokså lik i de to aldersgruppene. Mens 7 prosent utførte slikt arbeid per døgn i 2010 i gruppen 9-12 år, var andelen 6 prosent blant 13-15-åringene. Jenter bruker i større grad enn gutter tid på omsorgsoppgaver.

I gruppen 9-12 år gjorde 25 prosent innkjøp av varer og tjenester i 2010 i løpet av et døgn. Det var det samme som blant 13-15-åringene. Tiden de brukte når de var i butikker, var også nokså lik, rundt 40 til 50 minutter i løpet av døgnet.

Mest personlig hygiene blant jentene

Så godt som alle bruker tid til ulike personlige behov som søvn, hygiene og måltider i løpet av et døgn (se tabell 4). I 2010 økte tiden til personlig hygiene medregnet av- og påkledning noe med alderen. Tid til måltider sank derimot noe med alderen.

Personlig hygiene brukes det omtrent en time på, men her er det klare skiller mellom gutter og jenter. Jentene bruker betydelig mer tid enn guttene, blant 13-15-åringene er forskjellen særlig stor. Disse tendensene er nokså sammenfallende både i tallene fra 2000 og 2010. Tiden til måltider (ikke medregnet måltider på utdanningsstedet) er derimot nokså lik både for ulike aldersgrupper og kjønn, og ligger stort sett i underkant av 1 time per dag.

Antall timer til nattesøvn synker med alderen. Mens 9-12-åringene i 2010 sov 9 timer og tre kvarter per døgn, sov 13-15-åringene tre kvarter mindre. I gruppen 9-12 år sov jentene noe mer enn guttene. Blant 13-15-åringene var det liten forskjell mellom kjønnene. Disse tallene varierer noe mellom 2000 og 2010, men tiden til søvn har endret seg lite.

Jenter har mindre fritid enn guttene

Tallene for 2010 viser at barn har godt over en time mer fritid enn befolkningen generelt ([Vaage, 2012a](#)). På grunn av at jenter bruker mer tid enn guttene

Tabell 4. Tid brukt til personlige behov en gjennomsnittsdag, etter alder og kjønn. 2010. Timer og minutter

	9-12 år			13-15 år		
	Alle	Gutter	Jenter	Alle	Gutter	Jenter
Personlige behov i alt	11.49	11.40	11.57	11.01	10.47	11.18
Personlig hygiene og av- og påkledning	0.52	0.50	0.55	1.02	0.46	1.20
Nattesøvn	9.45	9.38	9.52	9.00	9.02	8.59
Måltider	1.12	1.13	1.11	0.59	1.00	0.58

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

på husholdarbeid og på personlig hygiene, får de noe mindre tid til fritidsaktiviteter. I gruppen 9-12 år har jentene 31 minutter mindre fritid enn guttene. I gruppen 13-15 år er denne forskjellen på 39 minutter. Dette har betydning for i hvilken grad og hvor mye tid gutter og jenter bruker på ulike fritidsaktiviteter.

Flest bruker tid foran TV-skjermen

Naturlig nok utfører alle barn og unge en eller annen form for fritidsaktivitet i løpet av døgnet. Den enkeltaktiviteten flest bruker tid på, er å se på fjernsyn, slik tabell 5 viser. Så mye som 84 prosent av 9-12 åringene brukte tid til dette per døgn i 2010 (se tabell 5). I gruppen 13-15 år var andelen noe lavere. Blant de yngste var andelen jenter som så fjernsyn per døgn, noe høyere enn andelen gutter.

Tabell 5. Andel som bruker tid på ulike fritidsaktiviteter, etter alder og kjønn. 2010. Prosent

Fritidsaktiviteter i alt	9-12 år			13-15 år		
	Alle	Gutter	Jenter	Alle	Gutter	Jenter
Fritidsaktiviteter i alt	100	100	100	100	100	100
Idrett og friluftsliv i alt	47	55	39	39	43	35
Konkurransedrett, trening	23	30	18	23	27	19
Underholdning/kultur	7	8	7	8	6	9
Sosialt samvær	69	66	72	68	60	77
Lesing	28	27	29	21	17	25
TV-seing	84	80	89	78	77	79
Videoseing	12	12	12	16	18	15
Musikalsk utøvelse	5	4	7	10	11	8
Spill og lek i alt	71	79	64	45	61	27
Spill/lek med andre	52	55	49	18	18	18
Dataspill	40	55	28	33	54	11
Annen Internett-/databruk	33	28	37	55	43	68

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Det er ingen stor forskjell mellom de ulike aldersgruppene når det gjelder tiden de bruker foran TV-skjermen. De i aldersgruppen 9-12 år som så på TV per døgn, brukte i 2010 2 timer og 3 minutter. 13-15-åringene brukte noe mindre. I begge aldersgruppene var det liten forskjell mellom kjønnene.

Færre har sosialt samvær på fritiden

Sosialt samvær er noe de fleste barn bruker tid på i løpet av dagen. I sosialt samvær inngår besøk av andre eller hos andre, samtaler på fritiden, selskap og dans/diskotek, og så videre. I begge aldersgruppene

var andelen som brukte tid på sosialt samvær som hovedaktivitet per døgn, noe under 70 prosent. Dette er betydelig lavere enn i 2000, da andelen lå på rundt 80 prosent. Denne nedgangen i sosialt samvær gjelder for befolkningen generelt (Vaage 2012a). I begge aldersgruppene var det en betydelig større andel blant jentene enn blant guttene som brukte tid på sosialt samvær.

Flest aktive med idrett/friluftsliv blant gutter

Omtrent 40 prosent av barna drev med idrett eller friluftsliv per døgn i 2010. Blant de yngste guttene var det en betydelig nedgang fra ti år tidligere (fra 55 prosent i 2000 til 40 prosent i 2010). I begge aldersgruppene var det en klar tendens til at gutter i noe større grad brukte tid på det enn jenter gjorde.

Omtrent halvparten av dem som drev med idrett/friluftsliv per døgn, brukte tid på konkurransedrett eller trening. På dette feltet var guttene mer aktive enn jentene. Blant 9-12-åringene var det for eksempel slik at 30 prosent av guttene og 18 prosent av jentene brukte tid til dette per døgn. De som brukte tid på denne formen for fritidsaktiviteter, brukte en god del av fritiden sin til dette. I aldersgruppen 9-12 år var tiden 1 time og 38 minutter, blant 13-15-åringene var tiden 1 time og 50 minutter.

Andelen som brukte tid per døgn på underholdnings- og kulturtilbud i 2010, var i underkant av 10 prosent i begge aldersgruppene. Det var ikke store forskjeller mellom kjønnene. Mens 5 prosent av 9-12-åringene var aktive

innenfor sang eller musikk per døgn i 2010, var andelen 10 prosent blant 13-15-åringene. Det var ikke noen helt klare forskjeller mellom jentene og guttene i noen av aldersgruppene.

Sju av ti barn spiller eller leker

Mens 71 prosent av 9-12-åringene holdt på med spill og lek, inkludert dataspill per døgn i 2010, var andelen 45 prosent blant 13-15-åringene. I begge gruppene er det betydelig flere gutter enn jenter som brukte tid på denne typen aktiviteter. Når de holdt på med spill eller lek, brukte begge gruppene nokså mye tid på det, mellom 2½ og 3 timer.

Nesten 3½ time dataspill blant gutter i alderen 13-15-år

Barn er svært aktive brukere av dataspill. I 2010 var andelen per døgn 40 prosent blant 9-12-åringer og 33 prosent blant 13-15-åringer. Dette var omtrent samme andeler som i 2000. Tabell 6 viser at det blant 9-12-åringene heller ikke var så stor endring i tiden brukt til dataspill fra 2000 til 2010 (37 minutter mot 42 minutter).

Derimot doblet nesten tiden til dataspill seg for 13-15-åringer i denne perioden, slik at gjennomsnittstiden for denne aldersgruppen i 2010 var mer enn 1 time per døgn. Det er blant guttene vi finner denne store økningen. De 53 prosentene av gutter som spilte dataspill en gjennomsnittsdag, var gjennomsnittstiden som ble brukt på dette, hele 3 timer og 23 minutter. Jentenes tid til dataspill har derimot vært nokså beskjeden både i 2000 og 2010.

Også tiden som brukes på annen Internett-/databruk, har økt fra 2000 til 2010, særlig blant 13-15-åringene – og spesielt blant jentene. Jenter brukte i gjennomsnitt over en time på dette per døgn i 2010.

Spill og lek sammen med andre er også temmelig aldersrelatert. 52 prosent av 9-12-åringene brukte tid på dette en gjennomsnittsdag i 2010. I gruppen 13-15 år var andelen 18 prosent. Dette er temmelig likt tallene for 2000. Her er forskjellen mellom kjønnene atskillig mindre i begge gruppene.

Barn flest driver med idrett

I undersøkelsens spørreskjema ble det i 2010 stilt noen spørsmål om fritidsaktiviteter siste sju dager. Idrett er den aktiviteten som størst andel deltok i. I alle aldersgrupper og for begge kjønn var dette den typen aktivitet flest deltok i, selv om andelen sank med alder, og guttene var mer aktive enn jentene. Mest aktive var gutter i alderen 9-12 år, med 82 prosent. De minst aktive finner vi blant jenter i alderen 13-15 år, med 64 prosent.

En annen type aktiviteter er kulturaktivitetene, slik som korps, kor, teater, dans og lignende. En tredel av 9-12-åringene deltok i slike aktiviteter i 2010. Blant 13-15-åringene var tallet litt lavere. Jenter var mer aktive enn gutter.

Tabell 6. Tid brukt til dataspill og annen Internett-/databruk, alle og etter alder og kjønn. Timer og minutter. 2000 og 2010

	9-12 år			13-15 år		
	Alle	Gutter	Jenter	Alle	Gutter	Jenter
2000						
Dataspill	0.37	0.53	0.19	0.33	0.53	0.11
Annen Internett-/databruk	0.05	0.06	0.04	0.15	0.18	0.10
2010						
Dataspill	0.42	1.00	0.25	1.02	1.47	0.10
Annen Internett-/databruk	0.24	0.19	0.29	0.58	0.49	1.07

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 2000 og 2010, Statistisk sentralbyrå.

Deltakelse i Speideren eller 4H har en lavere andel enn de to forgående aktivitetene. Denne typen aktiviteter synker også med alderen. Blant de yngste er det guttene som er mest aktive. I gruppen 13-15 år er det en nokså jevn fordeling mellom gutter og jenter (se tabell 7).

Færre leser

Godt under 30 prosent av barna brukte tid til å lese blad, aviser eller bøker på fritiden i løpet av døgnet i 2010. (Hjemmelekser og skolegang er utelatt). Mens andelen som leste per døgn i alderen 9-12 år, var 41 prosent i 2000, var den 28 prosent i 2010. Blant 13-15-åringene sank andelen lesere per døgn fra 34 prosent til 21 prosent. I begge grupper var jentene mer aktive på dette feltet enn guttene.

Når de først leste, brukte begge aldersgruppene noe under 1 time i alt på det per døgn i 2010. Jentene i aldersgruppen 9-12 år brukte noe mer tid enn guttene. Dette var ikke tilfelle for 13-15-åringene. Tendensen i disse dataene, og de andre mediedataene i tidsbruksundersøkelsen samsvarer nokså godt med resultatene i Statistisk sentralbyrås mediebruksundersøkelser (se [Vaage 2012b](#)).

Lytter mer på CD og lydfiler enn radio

Lytting på radio og «hermetisk» musikk, slik som vinylplater, CD-plater, lyd-filer og så videre er noe man i liten grad har som hovedaktivitet. Ofte gjøres det samtidig med at man har andre aktiviteter. For å få et riktig bilde av denne tidsbruken bør man derfor slå sammen slik lytting, uansett om det er hovedaktivitet eller tilleggsaktivitet (kalt biaktivitet i undersøkelsen).

Det viser seg at i aldersgruppen 9-12 år lyttet 22 prosent til ulike former for lydavspillingssystemer per døgn i 2010, mens 5 prosent lyttet på radio. I gruppen 13-15 år var andelen henholdsvis 24 og 12 prosent. Det er altså atskillig flere som lytter på ulike former for lydavspillingssystemer enn radio i begge gruppene. Tallene viser også at disse formene for mediebruk øker med alderen. Det er også verdt å merke seg at andelen som lyttet på radio per døgn sank fra 11 prosent til 5 prosent fra 2000 til 2010 blant 9-12-åringene og fra 22 prosent til 12 prosent blant 13-15-åringene.

Jentene lyttet mer enn guttene på CD-plater, lydfiler og så videre i 2010. Andelen radiolyttere var nokså lik mellom kjønnene i begge aldersgruppene.

Etter å ha sett hva barn bruker tiden sin til, skal vi se hvordan de oppfatter sin egen tidsbruk. I tidsbruksundersøkelsens spørreskjema ble det stilt noen spørsmål om dette.

Tabell 7. **Andel som driver med ulike aktiviteter på fritiden, etter alder og kjønn. 2010. Prosent**

	9-12 år			13-15 år		
	Alle	Gutter	Jenter	Alle	Gutter	Jenter
Idrett	77	82	72	67	70	64
Speideren eller 4H	11	14	8	7	7	7
Korps, kor, teater, dans eller lignende	30	22	38	27	14	41
Aktiviteter knyttet til fritids- eller ungdomsklubb	.	.	.	33	30	36
Andre fritidsaktiviteter eller hobbyer	47	52	42	39	44	34

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Mange barn kjeder seg

I tillegg til at undersøkelsen målte folks tidsbruk på ulike aktiviteter, ble det også stilt noen spørsmål om deres oppfatning av egen tidsbruk. Disse viste blant annet at til tross for at de fleste barn er aktivt med på svært mange ulike aktiviteter, kjeder de seg mer enn voksne. Men kjedsomhet behøver ikke nødvendigvis bare ha sammenheng med mangel på interessante aktiviteter. Den kan også henge sammen med deltakelse i fritidsaktiviteter styrt av voksne, som utføres mer for å tilfredsstille andre enn seg selv (Shaw mfl. 1996).

Det var en større andel av den yngste aldersgruppen som kjedet seg, sammenlignet med de eldre ungdommene. Mens 48 prosent av 9-12-åringene kjedet seg ofte eller noen ganger, var andelen 43 prosent blant 13-15-åringene. Det var nokså liten forskjell mellom gutter og jenter.

Barna er i en annen situasjon enn den som personer i aldersgruppen 45-54 år befinner seg i. Det er denne aldersgruppen som i minst grad opplever at tiden faller lang. Kun 1 prosent opplevde dette ofte og 8 prosent noen ganger. Hele 57 prosent hadde aldri hatt denne opplevelsen. Disse tallene er i stor grad på linje med tilsvarende undersøkelse i 2000 (Vaage 2002). Likevel er det blant 9-12-åringene fra 2000 til 2010 en betydelig nedgang i andelen som kjeder seg ofte.

Fire av ti barn har for mye å gjøre

Deltakerne i undersøkelsen ble også spurt om de pleier å ha så mye å gjøre på hverdagene at de har vanskelig for å rekke alt som må gjøres. Blant 9-12-åringene var det 42 prosent som svarte at de ofte eller noen ganger har for mye å gjøre. I gruppen 13-15 år var andelen 47 prosent. Til sammenligning var det i gruppen 35-44 år hele 75 prosent som svarte dette. Disse tallene fra 2010 er nokså like tallene fra undersøkelsen i 2000 (Vaage 2002).

Ønsker mer tid til venner

De som svarte at de ofte, noen ganger eller sjelden gjerne skulle gjøre noe på vanlige hverdager som de ikke har mulighet for å gjøre på grunn av tidsmangel, ble spurt om hva de først og fremst ville bruke mer tid til. I begge aldersgruppene og begge kjønn var det samvær med venner som i størst grad ble trukket fram. Særlig gjaldt det jentene. Blant dem i aldersgruppen 9-12 år var det 49 prosent som la vekt på dette i alt, 26 blant guttene. Mange vil også bruke mer tid på fysisk aktivitet og andre fritidsaktiviteter. Det siste gjelder særlig de yngste guttene.

Ønsket om å være mer sammen med medlemmer av sin egen familie ble framhevet av en av ti i gruppen 9-12 år. Langt færre av 13-15-åringene ønsket mer tid til dette. I aldersgruppen 35-44 år var det for øvrig 38 prosent som framhevet dette som det de først og fremst ville ha brukt mer tid til. Her er det altså stor forskjell i vurderingen mellom barna og de voksne.

Både ønsket om å bruke mer tid til utdanning og inntektsarbeid øker fra barn- dom til ungdom. Nesten ingen blant barna ønsker seg mer tid til husarbeid og arbeid med hage, hus og hytte. Det er for øvrig kun 2 prosent av befolkningen generelt som ønsker seg tid til mer husarbeid, så her er ikke barn forskjellige fra voksne. Svarene på hva man gjerne skulle gjøre på hverdager som man ikke har tid til, er omtrent på samme nivå i 2000 som i 2010 (Vaage 2002).

Referanser

Shaw, Susan M., Linda L. Caldwell og Douglas A. Kleiber (1996): Boredom, stress and social control in the daily activities of adolescents, *Journal of leisure research*, vol. 28, nr. 4, 1996.

Vaage, Odd Frank (2002): «Barn og unges tidsbruk: Jenter og gutter bruker tiden forskjellig», i *Samfunnsspeilet 4-5/2002*, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200204/>)

Vaage, Odd Frank: (2012a) *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser 125, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/20/sa125/>)

Vaage, Odd Frank (2012b): *Norsk mediebarometer 2011*, Statistiske analyser 128, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa128/>)

Barn og unge er hjemme 15 timer daglig

Barn og unge i alderen 9-19 år er hjemme omtrent 15 timer i døgnet på hverdager, mandag til torsdag. Mye av tiden tilbringer de foran TV-skjermen eller med PC-en. De yngste barna er mest på besøk hos andre. Nær 40 prosent av barn og unge besøker andre i løpet av døgnet, mens 16-19-åringene er 7 timer bare med venner eller kjente, viser Tidsbruksundersøkelsen 2010.

Odd Frank Vaage

I tillegg til å gi tall for hvor mye tid vi bruker på ulike aktiviteter, gir tidsbruksundersøkelsene (se tekstboks) informasjon om hvor vi er i løpet av døgnet, hvem vi er sammen med, og når på døgnet vi gjør ulike aktiviteter. I denne artikkelen ser vi på hvordan barn og unge i alderen 9-19 år bruker tiden sin. Dagene mandag-torsdag er valgt ut for å gi et bilde av barns mest typiske hverdager.

Mest hjemme – uansett alder

Barn og unge tilbringer, som alle andre, mesteparten av døgnet hjemme. Ser vi på gjennomsnitt for mandag-torsdag, var det i 2010 ikke noen stor forskjell i hvor mye 9-12-åringene, 13-15-åringene og 16-19-åringene var hjemme i løpet av et døgn (se tabell 1). For alle gruppene var tiden mellom 14½ og 15 timer. I disse timene er nattesøvn medregnet.

Mens 13-15-åringene var omtrent like mye hjemme per døgn i 2010 som i 2000, var 9-12-åringene mindre hjemme i 2010. 16-19-åringene var derimot atskillig mer hjemme per døgn i 2010 enn i 2000. En mulig forklaring på denne økningen blant de eldste kan være økt bruk av dataspill, Internett og annen bruk av PC. I 2010 var det 59 prosent som brukte tid på denne typen aktiviteter på fritiden per døgn i aldersgruppen 9-12 år, 73 prosent blant 13-15-åringene og 62 prosent blant 16-19-åringene. I 2000 var tallene henholdsvis 45, 46 og 31 prosent.

PC-brukerne var nesten 1½ time mer hjemme enn ikke-brukerne blant 9-12-åringene. Blant 13-15-åringene var PC-brukerne nesten 2½ time mer hjemme enn ikke-brukerne og blant 16-19-åringene var forskjellen på omtrent 2 timer.

Jenter mest hjemme blant 9-12-åringene

Jenter i alderen 9-12 år var omtrent en time mer hjemme enn gutter i samme alder mandag-torsdag i 2010. På 13-15-årstrinnet var det omvendt. I denne

Odd Frank Vaage er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (odd.vaage@ssb.no)

Tabell 1. Tid brukt på ulike oppholdssteder en gjennomsnittsdag mandag-torsdag, etter alder. 2000 og 2010. Timer og minutter per døgn

	2000			2010		
	9-12 år	13-15 år	16-19 år	9-12 år	13-15 år	16-19 år
I/ved bolig	15.15	14.50	13.08	14.35	14.45	14.49
På arbeidsplass/skole	3.35	3.43	4.45	4.06	4.25	3.38
Hjemme hos andre	1.30	1.21	1.56	2.00	1.32	1.16
Andre steder	2.04	2.08	2.12	2.09	2.05	1.38
På reise	1.12	1.26	1.46	1.10	1.14	1.39

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 2000 og 2010, Statistisk sentralbyrå.

gruppen var gutter nesten to timer mer hjemme enn jentene. Blant 16-19-åringene var tiden hjemme per dag like lang blant jenter og gutter (se tabell 1).

De unge i 16-19-årsalderen er betydelig kortere på skole eller arbeidsplass enn 12-15-åringene i 2010. I gjennomsnitt var de 3 timer og 38 minutter på skole eller arbeidsplass per døgn, mens 9-12-åringene var der i overkant av 4 timer, og 13-15-åringene var noe mer, omtrent 4½ time på slike oppholdssteder. Dette er gjennomsnittlig tid for mandag-torsdag, inklusive fridager. Tallene for 2010 avviker en del fra tallene for 2000. Både 9-12-åringene og 13-15-åringene var mer på skole i 2010 enn i 2000. For 16-19-åringene var det omvendt. Disse forskjellene er så store at de uttrykker reelle endringer. Det er usikkert hvilke faktorer som har vært årsak til disse endringene.

Mindre besøk hos andre med alderen

I 2010 var 9-12-åringene i gjennomsnitt 2 timer på besøk hos andre, 13-15-åringene omtrent 1½ time og 16-19-åringene omtrent 1 time og ett kvarter (se tabell 1). Blant de yngste var tiden hjemme hos andre per døgn nokså likt fordelt mellom gutter og jenter i 2010. I 13-15-årsalderen var jentene nesten en time lenger hjemme hos andre enn guttene var. Blant 16-19-åringene var gutter nesten en halv time mer på besøk hjemme hos andre enn jentene var.

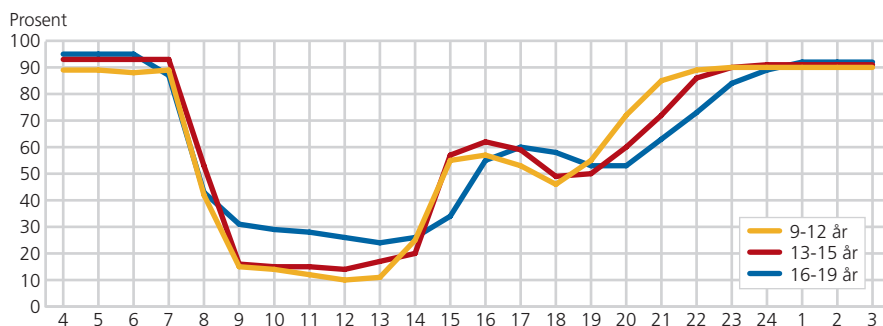
Tiden tilbrakt på andre steder, stort sett offentlige steder, slik som forretninger, kafeer, kino, i skog og mark og idrettshall og så videre var omtrent 2 timer for alle tre aldersgrupper i 2000. I 2010 var andelen omtrent på samme nivå for de to yngste gruppene, mens for 16-19-åringene har tiden sunket med omtrent en halv time.

10 prosent av barna hjemme kl. 12

Nær 90 prosent av 9-12-åringene var hjemme mellom midnatt og kl. 7 om morgenen mandag-torsdag i 2010, og det samme var over 90 prosent av 13-19-åringene (se figur 1). Fra kl. 7 forsvant de fleste ut av hjemmet til skole (eller arbeid), kl. 12 var bare 10 prosent av den yngste aldersgruppen fremdeles hjemme.

Blant de yngste barna var mer enn halvparten hjemme igjen kl. 15. Dette gjelder også 13-15-åringene. Blant 16-19-åringene var mer enn halvparten kommet hjem en time seinere. En betydelig andel av alle tre gruppene forsvant ut igjen mellom kl. 17 og 19. Under 50 prosent av de yngste var hjemme kl. 18.

Figur 1. Andel som er hjemme ved ulike klokkeslett en gjennomsnittsdag mandag-torsdag, etter alder. 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

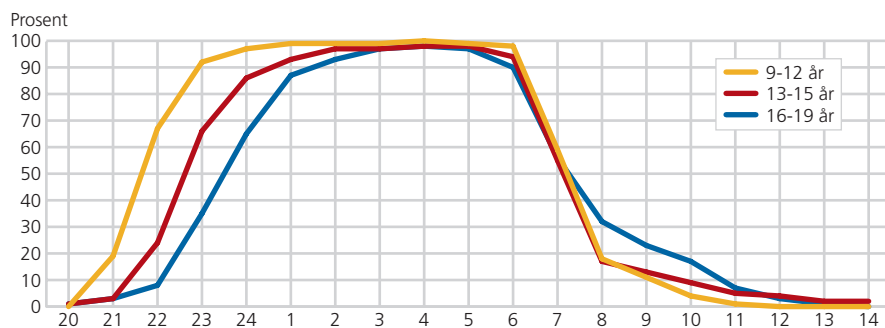
Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I tillegg ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

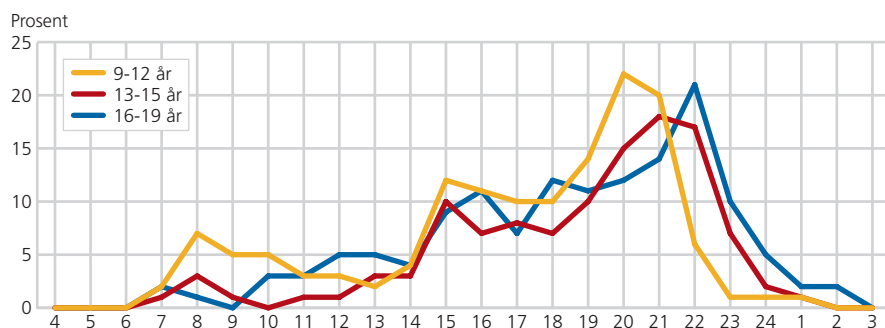
Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

Figur 2. Andel som sover fordelt over døgnet, mandag-torsdag, etter alder. 2010. Prosent

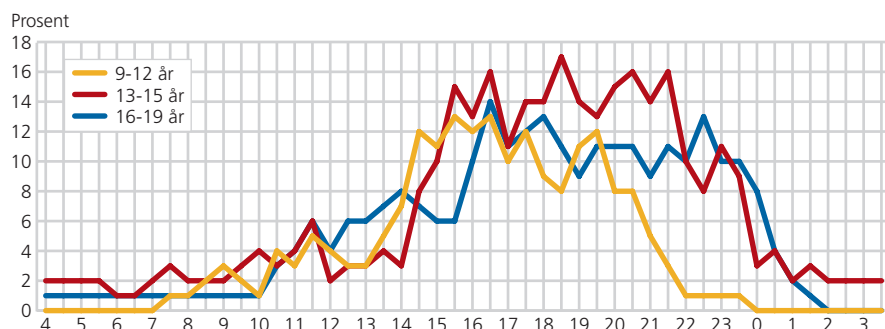
Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Andel som ser på fjernsyn til ulike tider av døgnet mandag-torsdag, etter alder. 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Andel som bruker PC/Internett på fritid til ulike tider av døgnet mandag-torsdag, etter alder. 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Deretter kom de fleste hjem, og ved 21-tiden var 85 prosent i den yngste gruppen og i overkant av 70 prosent i den mellomste aldersgruppen hjemme. I den eldste gruppen var omtrent 60 prosent kommet hjem da (se figur 1).

16-19-åringene seinest i seng og seinest opp

Nattesøvn er naturlig nok en aktivitet som de fleste i svært stor grad har i eget hjem. Hvordan er fordelingen av nattesøvn mellom de tre aldersgruppene i løpet av døgnet? Også her har vi valgt å se på perioden mandag-torsdag, de dagene i døgnet som sannsynligvis er mest strukturert når det gjelder plikter og ansvar på skolen og aktiviteter i fritiden. Ikke uventet legger de yngste seg tidligere enn de eldste. Kl. 23 om kvelden var det i 2010 92 prosent av 9-12-åringene som sov, mens dette gjaldt bare 66 prosent blant 13-15-åringene og 35 prosent av 16-19-åringene (se figur 2).

Mellom kl. 3 og 6 sov de aller fleste. Men ennå kl. 10 om formiddagen sov fremdeles 4 prosent av de yngste, 9 prosent i den mellomste gruppen og 17 prosent i den eldste gruppen, det vil si nesten en av fem 16-19-åring.

Ett av fire barn ser TV klokka 15 på hverdager

Andelen som ser på fjernsyn, varierer i løpet av døgnet mellom de tre aldersgruppene. Mandag-torsdag i 2010 skilte de yngste seg ut ved at 5-7 prosent så på fjernsyn ved de ulike tidspunkter mellom kl. 8 og kl. 10, 12 prosent kl. 15 og 14 prosent så på fjernsyn kl. 18, altså ved barne-TV-tid (se figur 3). Omtrent en av fem i denne gruppen så på fjernsyn kl. 20. 13-15-åringene så også i høy grad fjernsyn kl. 15, det gjaldt 10 prosent. Kl. 21 var det nesten 20 prosent i denne gruppen som så på fjernsyn.

For gruppen 16-19 år var høydepunktet i TV-kvelden rundt kl. 22, da en av fem så på fjernsyn. Mens 1 prosent av de yngste (9-12 år) gjorde det kl. 23, gjaldt det 7 prosent av de mellomste (13-15 år) og 10 prosent av de eldste. Fremdeles kl. 1 var det 2 prosent av de eldste som så på fjernsyn.

Vi må anta at den betydelige andelen barn og unge som ser på fjernsyn på ettermiddagstid, er et nokså nytt fenomen. Både NRK og de nye fjernsynskanalerne som har dukket opp på 1990-tallet, har de seinere årene satset mye på programmer rettet mot barn og ungdom i denne perioden av døgnet.

Fjernsynsseertallene i løpet av døgnet for 9-19-åringene i 2010 ligger noe under det som er oppgitt i tidsbruksundersøkelsen for 2000 (Vaage 2002). En forklaring på dette kan være nye medievaner de ti siste årene, ved at PC- og Internett-bruk har overtatt noe av tiden fra fjernsynet.

Figur 4 viser at PC- og Internett-bruk medregnet dataspill i 2010 fordelte seg over hele døgnet blant disse aldersgruppene. I alle tre gruppene økte andelen brukere mellom kl. 14 og 15. For 9-12-åringene dabbet bruken av ved 20-21-tiden. For 13-15-åringene begynte nedgangen ved 22-23-tiden, mens 4 prosent fortsatte etter midnatt.

Mye tid foran skjermen på ettermiddagen og kvelden

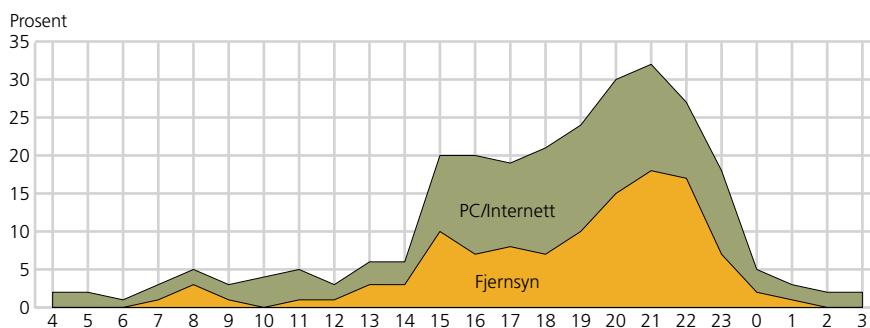
Figur 5 er et eksempel på hvor høye andeler vi får når fjernsynsseing eller bruk av PC/Internett slås sammen. Figuren viser tidsbruken blant 13-15-åringene.

I 2010 var det få som brukte disse mediene før kl. 14 på hverdagene. Fra kl. 14 til 15 økte andelen fra 6 prosent til 20 prosent, og den holdt seg omtrent på det nivået fram til kl. 18 da den igjen steg og var høyest kl. 21 med 32 prosent, først og fremst på grunn av fjernsynet. Bruken av PC/Internett holdt seg på et stabilt høyt nivå hele tiden fra kl. 15 til 23. Hele natten var det et par prosent som fortsatt satt foran PC-skjermen.

Nær 40 prosent besøker andre i løpet av et døgn

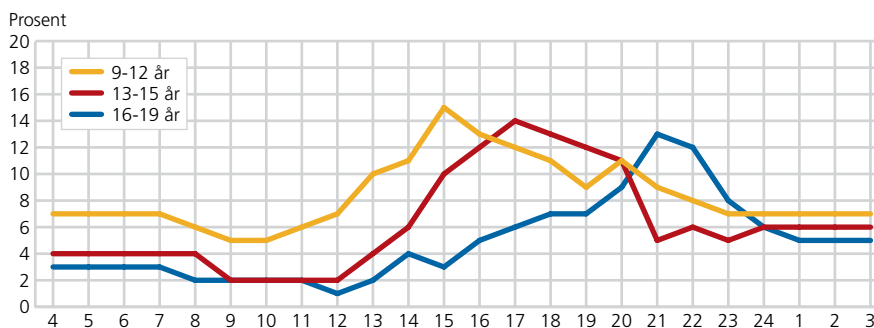
Selv om mange barn og unge sitter foran ulike typer elektroniske skjermer utover ettermiddagen på hverdagene, var omtrent 38 prosent av barn og unge på besøk hjemme hos andre i løpet av døgnet. Dette er omtrent samme andel som i 2000, da den var 40 prosent. 9-12-åringene var noe mer hjemme hos andre i 2010 enn 13-15-åringene var (se figur 6). Det er naturlig nok om ettermidda-

Figur 5. Andel 13-15-åringene som bruker PC/Internett på fritid, eller ser fjernsyn til ulike tider av døgnet mandag-torsdag, 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Andel som er hjemme hos andre til ulike tider av døgnet mandag-torsdag, etter alder, 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

gen og kvelden barn og unge er mest på slike besøk, siden de i denne perioden har en viss frihet til å velge oppholdssted.

9-12-åringene var mest hjemme hos andre ved 15-tiden. 15 prosent besøkte andre i denne perioden. 13-15-åringene var helst hjemme hos andre et par timer seinere, mens 16-19-åringene var helst på besøk hos andre fra kl 20 til 23.

Stor aktivitet utenom hjemmet på ettermiddagen

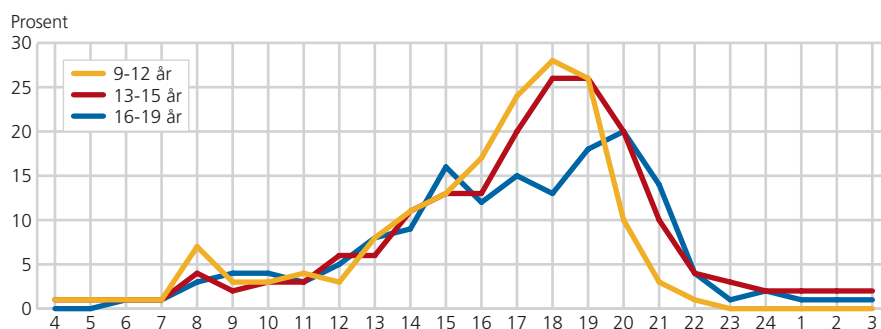
Omtrent 75 prosent av barn og unge var på et offentlig sted utenom skole-/arbeidsplass, slik som forretninger, kafeer, kino, i skog og mark og idrettshall mandag-torsdag i 2010, som vist i figur 7. I 2000 var andelen 80 prosent. Det er på slike steder man i første rekke driver med organiserte og uorganiserte fritidsaktiviteter. 9-12-åringene var mest på slike steder fra kl. 16 til 19. Andelen varierte da fra 24 til 28 prosent ved ulike tidspunkt. 13-15-åringene var mest ute litt seinere på døgnet, fra kl. 18 til 20, med en variasjon fra 20 til 26 prosent. For 16-19-åringene var andelen høyest fra kl. 19 til 21, mellom 14 og 20 prosent.

Mer alene i 2010 enn i 2000

Små barn er avhengige av sine nærmeste for de fleste aktiviteter. Med årene endrer dette seg. Barn blir mer uavhengige og klarer seg bedre på egenhånd. De søker også kontakt med andre utenom sin nærmeste familietilknytning. Selv om de små barna ikke er med i tidsbruksundersøkelsen, gjenspeiles dette tydelig i tidsbruksdataene. Mens 9-12-åringene var alene noe over 12 timer per døgn i 2010, var 13-15-åringene alene godt over en time mer (se tabell 2). 16-19-åringene var ytterligere 50 minutter mer alene, slik at forskjellen

mellom den yngste og den eldste gruppen var 2 timer og 39 minutter per døgn.

Figur 7. Andel som er på offentlig sted til ulike tider av døgnet mandag-torsdag, etter alder. 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Tid tilbrakt alene og sammen med andre en gjennomsnittsdag, etter alder. Tid blant alle. 2000 og 2010. Timer og minutter

	2000			2010		
	9-12 år	13-15 år	16-19 år	9-12 år	13-15 år	16-19 år
Alene	12.13	13.22	13.52	12.24	13.38	14.28
Med bare husholdsmedlemmer	4.01	2.45	1.58	3.55	3.02	1.52
Med husholdsmedlemmer og andre	1.38	1.12	0.45	1.40	1.01	0.43
Med bare andre	6.08	6.40	7.25	6.02	6.19	6.57

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 2000 og 2010, Statistisk sentralbyrå.

Når man sover, regnes det i tidsbruksundersøkelsene som at man er alene. Derfor er søvn også med i disse tallene. Trekker vi fra det, blir tallene slik: 9-12-åringene er alene 2 timer og 37 minutter, 13-15-åringene er alene 4 timer og 20 minutter, 16-19-åringene er alene 5 timer og 55 minutter. Den eldste ungdomsgruppen er altså alene 3 timer og 18 minutter mer en den yngste gruppen, det vil si godt over dobbelt så lenge. Tabell 2 viser for øvrig at alle de tre aldersgruppene var mer alene i 2010 enn i 2000. Det er likevel bare blant gruppen 16-19 år at forskjellen er så stor at den viser en klar endring.

Den yngste aldersgruppen var atskillig mer sammen med bare husholdsmedlemmer enn de andre aldersgruppene, det gjaldt både i 2000 og i 2010. 9-12-åringene

var i 2010 nesten en time mer sammen med bare dem de bor sammen med, enn 13-15-åringene, og de igjen godt over en time mer enn 16-19-åringene. 9-12-åringene var med andre ord over to timer mer sammen med dem de bor sammen med, enn det 16-19-åringene var.

Tiden barn og unge i de ulike aldersgruppene bruker på å være sammen med både dem de bor sammen med og andre, er det også en viss forskjell på. De yngste er mer enn dobbelt så mye sammen med både medlemmer av husholdningen sin og andre som det den eldste aldersgruppen er.

Sju timer sammen med venner og kjente

En betydelig del av døgnet er barn og unge sammen med bare personer de ikke bor sammen med, på skole, blant kamerater eller andre (se tabell 2). Denne tiden er det betydelig forskjell på mellom de ulike aldersgruppene. De eldste var nesten 7 timer sammen med bare personer utenom egen husholdning i løpet av døgnet. 13-15-åringene var godt over en halv time mindre og 9-12-åringene var omtrent et kvarter mindre sammen med bare personer utenom husholdsmedlemmer. Forskjellen på de eldste og de yngste er dermed på nesten 1 time.

Referanser

Vaage, Odd Frank (2002): «Barn og unges tidsbruk: Jentene er mest hjemme», i *Samfunnsspeilet* 4-5/2002, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200204/>)

Døgnrytmen er blitt mer variert

Vi lever annerledes i dag enn for 40 år siden. Andelen kvinner som gjør husarbeid på formiddagen, har sunket drastisk, mens menn kommer tidligere hjem fra jobben og gjør mer husarbeid om ettermiddagen. Måltidene er ikke klart tidsbestemt lenger, og middagen strekker seg lenger ut over ettermiddagen. Vi står opp senere og legger oss senere. Vi ser også på fjernsyn store deler av dagen, ikke bare på kvelden, slik vi gjorde før.

Odd Frank Vaage

Tidsbruksundersøkelsene viser hvor mye tid vi bruker på ulike aktiviteter i løpet av døgnet. De viser også hvordan ulike gjøremål fordeler seg over ulike tidspunkter av døgnet. Er det slik at vi har endret døgnrytmen i de siste 40 årene, og gjør forskjellige aktiviteter til ulike tider nå enn vi gjorde før?

Flere i inntektsarbeid på formiddagen

For de fleste voksne beslaglegger inntektsarbeid en vesentlig del av døgnet. I denne artikkelen begrenser vi oss til å se på aldersgruppen 16-74 år.

Det har ikke har ikke skjedd noen revolusjonerende endring i når på døgnet vi har vært på jobb. På de mest typiske arbeidsdagene i uka, det vil si mandag-torsdag, var størst andel i 1971 på arbeid kl. 9.30 og mellom 10.30 og 11.00 (se figur 1). Denne andelen utgjorde 42 prosent av aldersgruppen vi ser på.

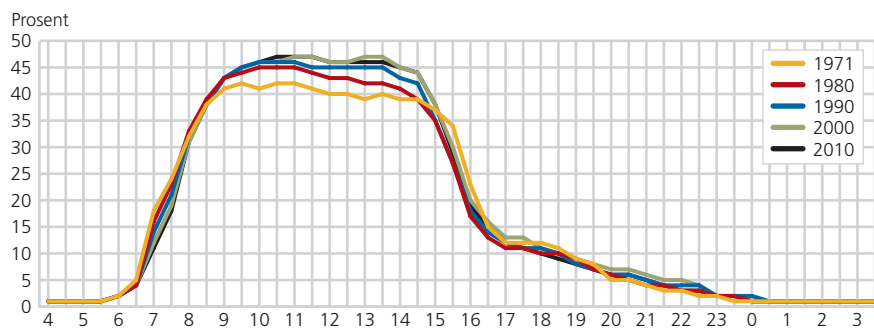
Høyest andel på jobb i 1980 var 45 prosent, og den ble registrert mellom kl. 10.00 og 11.00. I 2000 og 2010 var høyeste andel 47 prosent.

Tidligst på jobb og senest hjem i 1971

Vi har likevel kommet noe senere på arbeid tiår for tiår. I 1971 hadde 18 prosent av befolkningen kommet på jobb kl. 7.00. I 2010 hadde andelen som kom så tidlig, sunket til 11 prosent. Ikke før kl. 8.30 var det en like stor andel på jobb i 2010 som kl. 7.00 i 1971. I tillegg var det flere på jobb mellom kl. 15.30 og 16.00 i 1971 enn de senere årene.

Ser vi på resten av ettermiddagen og kvelden, er det vanskelig å spore noen klar endring i andelen som var på jobb fra 1971 til 2010.

Figur 1. Andel som har brukt tid på inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag, ved ulike klokkeslett i løpet av døgnet mandag-torsdag. Alder 16-74 år. 1971-2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

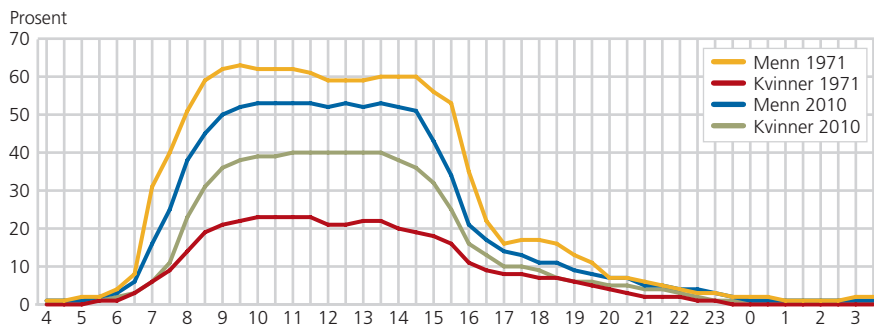
Odd Frank Vaage er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (odd.vaage@ssb.no)

Arbeidsdagen likere mellom menn og kvinner

I 1971 deltok menn i yrkeslivet i mye større grad enn kvinner, og det var forskjell mellom kjønnene i andelen som befant seg på jobb på forskjellige tidspunkter på døgnet. Høyest andel blant menn i løpet av dagen var 63 prosent, registrert kl. 9.30. Blant kvinnene var høyest andel 23 prosent, og det var mellom kl. 10.00 og 11.30. Dette er en forskjell på 40 prosentpoeng mellom kjønnene (se figur 2).

Figur 2. Andel som har brukt tid på inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag ved ulike klokkeslett, mandag-torsdag, etter kjønn. Alder 16-74 år. 1971 og 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Går vi 40 år fram i tiden, til 2010, har andelen som var på jobb på hverdager, sunket blant menn og økt blant kvinner. 53 prosent av mennene var på jobb mellom kl. 10.00 og 11.30. Blant kvinnene var høyest andel på 40 prosent, registrert mellom kl. 11.00 og 13.30. Forskjellen gikk ned til å utgjøre 13 prosentpoeng.

Kl. 7.00 var 31 prosent av mennene og 6 prosent av kvinnene på arbeid i 1971. I 2010 var fremdeles 6 prosent av kvinnene på arbeid kl. 7.00, mens mennenes andel nesten var halvert, til 16 prosent. Kl. 16.00 i 1971 var 35 prosent av mennene og 11 prosent av kvinnene på jobb. I 2010 var 21 prosent av mennene på jobb på samme tidspunkt, mot 16 prosent av kvinnene.

Ser vi på dem som faktisk er i inntektsarbeid i løpet av dagen i 2010, er andelen høyere blant menn enn blant kvinner helt fram til kl. 16.00. Etter dette tidspunktet, det vil si utover sen ettermiddag og kveld, er andelen som er i arbeid, omtrent lik mellom kjønnene.

Tallene viser et tydelig bilde av at menn har innskrenket arbeidsdagen betydelig, både i lengde og i andel per døgn, mens det har vært en stor utvidelse for kvinnene. Likevel er det fremdeles slik at menns arbeidsdag mandag-torsdag er lengre enn kvinnenes, og andelen som er på jobb, er betydelig større blant menn. Dette skyldes delvis at kvinner i større grad enn menn arbeider deltid (Kjeldstad 2006).

Kvinner flest gjorde husholdsarbeid om formiddagen i 1971

Når kvinnene i liten grad brukte tid på inntektsarbeid i 1971, brukte de til gjengjeld mye tid på husholdsarbeid. På formiddagen, kl. 10.30, mandag-torsdag var opptil 53 prosent kvinner i alderen 16-74 år aktive med husholdsarbeid. Fra kl. 8.30 til 16.00 var minst 40 prosent av kvinnene opptatt med diverse arbeid i hjemmet. Fremdeles kl. 19.00 holdt 37 prosent på med

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I tillegg ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

husholdsarbeid, som omfatter både husarbeid, vedlikeholdsarbeid, omsorgsarbeid og innkjøp.

Mennenes andel i 1971 var desto mindre, delvis på grunn av at de hadde hovedansvaret for inntektsarbeidet og lange arbeidsdager. Deres høyeste andel i husholdsarbeidet på formiddagen var 14 prosent, mellom kl. 10.30 og 11.30. Høyest andel for hele døgnet var 20 prosent, registrert kl. 18.30.

Forskjøvet til ettermiddagen

Andelen kvinner som utførte husholdsarbeid ved ulike tidspunkter, har sunket betydelig fra 1971 til 2010. Samtidig har «toppunktet» forskjøvet seg fra formiddagen til ettermiddagen. Dette er en direkte følge av økt inntektsarbeid blant kvinner i denne perioden (se figur 2).

Høyest andel kvinner som utførte husholdsarbeid i 2010, 34 prosent, gjorde det kl. 17.00. Eneste tidspunkt da en større andel kvinner brukte tid på husholdsarbeid i 2010 enn i 1971, var kl. 20.00. Dette har nok sin forklaring i at Dagsrevyen i NRK startet på det tidspunktet i 1971, mens den startet kl. 19.00 i 2010. En del husholdsarbeid legges da etter at nyhetssendingen er over.

Menn deltar mer – store deler av døgnet

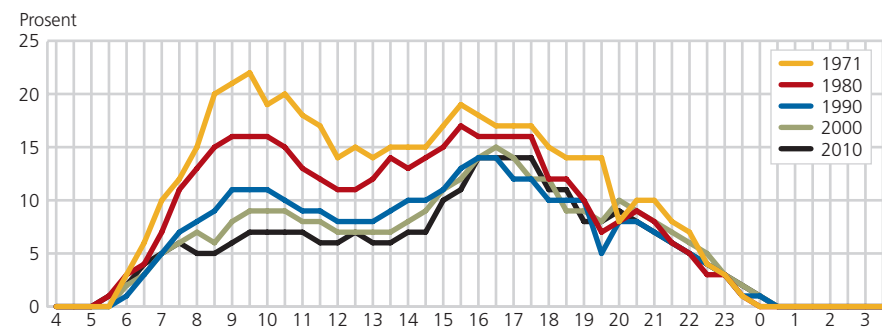
I motsetning til kvinnene var andelen menn som utførte husholdsarbeid, høyere i 2010 enn i 1971, i store deler av døgnet. Størst har økningen vært mellom kl. 12.00 og kl. 20.30. På formiddagen har det bare vært en liten endring på disse 40 årene.

I 2010 var høyeste andel som drev med husholdsarbeid, blant menn knyttet til timen 17.30-18.30, og andelen var da på 28 prosent. Det var 6 prosentpoeng lavere enn kvinnenes høyeste andel i løpet av døgnet samme året. Så selv om andelen menn som utfører husholdsarbeid gjennom døgnet, har nærmet seg andel kvinner, var det fremdeles i 2010 kvinnene som var de mest aktive.

Mindre husarbeid store deler av døgnet

Slik som nærmere omtalt i en annen artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (Kitterød: *Ikke lenger nedgang i husarbeidet*), er husarbeid blant de mest sentrale arbeidsoppgaver i hjemmet, og blant de gjøremålene som har vært mest kjønnsdelt. Dette omfatter matlaging, oppvask, rengjøring av bolig, vasking, stryking og vedlikehold av tøy, fyring og egenproduksjon av matvarer.

Figur 3. Andel som har brukt tid på husarbeid en gjennomsnittsdag og ved ulike klokkeslett, mandag-torsdag. Alder 16-74 år. 1971-2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Andelen som utfører denne typen arbeid mandag-torsdag, og da særlig på morgenen og formiddagen, har gått sterkt ned, hvis vi ser på menn og kvinner under ett (se figur 3). I 1971 utførte 22 prosent denne typen arbeid kl. 9.30, mens i 2010 gjaldt det 7 prosent. Nedgangen har vært jevn i løpet av de siste 40 årene.

Fra kl. 16.00 og utover ettermiddagen og kvelden ble forskjellen mellom 1971 og 2010 betydelig mindre. For eksempel var det kl 17.30 bare 3 prosentpoeng forskjell på andelen som tok seg av husholdsarbeid, mens andelen var høyere i 2010 enn i 1980 og 1990. Dette indikerer at mye husarbeid som i 1971 ble utført på formiddagen, enten gradvis er blitt droppet i de senere tiårene, forskjøvet til ettermiddagen og kvelden, eller gjøres raskere med oppvaskmaskin, mikrobølgeovn eller andre nye teknologiske hjelpemidler.

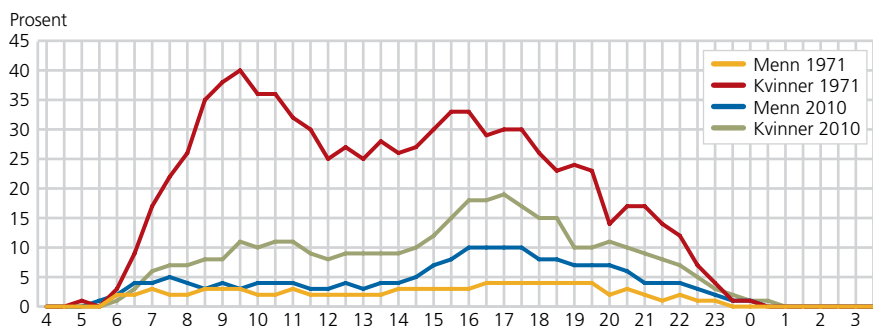
Fordelingen av husarbeid mellom menn og kvinner har også endret seg mye de siste 40 årene. I første rekke skyldes det at kvinner etter hvert har brukt mindre tid på husarbeidet og mer tid på inntektsarbeid. 40 prosent av kvinnene gjorde husarbeid kl. 9.30 på dagene mandag-torsdag i 1971 (se figur 4). I 2010 var andelen på 11 prosent, altså en forskjell på 39 prosentpoeng. Nedgangen har vært mindre på ettermiddag og kveld.

Mannen står opp først?

I motsetning til kvinner har det vært en økning i andelen menn som gjør husarbeid, og det gjelder for omtrent hele døgnet. I 1971 var det aldri på noe tidspunkt av døgnet mer enn 4 prosent av mennene som gjorde noen form for husarbeid. I 2010 tok 10 prosent av mennene seg av husarbeid mellom kl. 16.00 og 17.30. Det var bare mellom kl. 5.30 og 6.30 på morgenen at en større andel menn enn kvinner gjorde husarbeid. Det kan bety at mannen i huset står opp før de andre. Ellers var det fremdeles kvinner som i størst grad tok seg av oppgavene i hjemmet i 2010.

Kvinner bruker mindre tid på inntektsarbeid på hverdager enn menn, og det er derfor ikke helt unaturlig at de bruker mer tid på husarbeid enn menn på disse dagene. Men hva med søndagene, da bare 17 prosent av menn og 11 prosent av kvinner var på arbeid i 2010? (Vaage 2012). Er husarbeidet mer jevnt fordelt utover døgnet denne ukedagen?

Figur 4. Andel som har brukt tid på husarbeid en gjennomsnittsdag og ved ulike klokkeslett, mandag-torsdag, etter kjønn. Alder 16-74 år. 1971 og 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971 og 2010, Statistisk sentralbyrå.

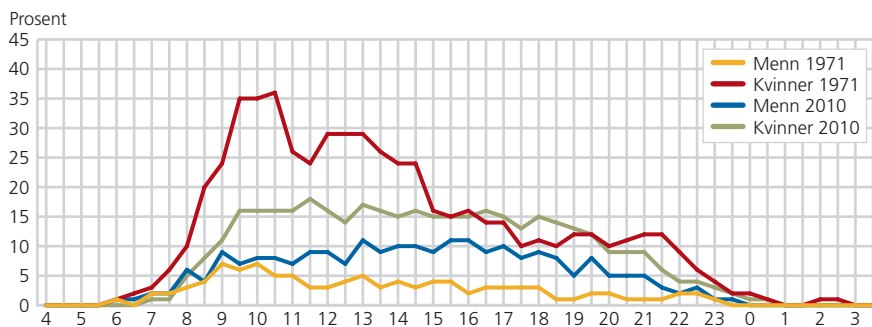

Mer likestilt på søndager i 2010

I 1971 var det stor forskjell mellom menn og kvinner i fordelingen av husarbeidet på søndag (se figur 5). Kl. 10.30 gjorde 36 prosent av kvinnene og 5 prosent av mennene husarbeid. Mens mellom 15 og 30 prosent av kvinnene drev med husarbeid fra kl. 12.00 til 16.00, og mellom 10 og 15 prosent i tiden fra kl. 16.00 til 22.00, gjaldt det i hele denne perioden bare 1-4 prosent menn. Forskjellen var altså svært stor.

I 2010 var forskjellen atskillig mindre. Andelen menn som tok seg av husarbeid, omtrent doblet seg i denne 40-årsperioden. Hele dagen, fra kl. 9.00 til 21.00, var likevel andelen rundt 5 prosentpoeng høyere for kvinner enn for menn.

Figur 5. Andel som har brukt tid på husarbeid en gjennomsnittlig søndag ved ulike klokkeslett, etter kjønn. Alder 16-74 år. 1971 og 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971 og 2010, Statistisk sentralbyrå.

Innkjøp på lørdag mer spredt utover dagen

Fra 1971 til 2010 har arbeid på lørdag gått kraftig ned. Åpningstiden i forretninger er samtidig blitt betydelig utvidet. Hvilken betydning har dette hatt for våre handlevaner?

Andelen av befolkningen som bruker tid på kjøp av varer og tjenester på lørdagene, har ikke endret seg nevneverdig fra 1971 til 2010. Den var 52 prosent i 1971, økte til 63 prosent i 2000 og sank igjen til 58 prosent i 2010.

Derimot har det skjedd en betydelig endring i når man gjør innkjøp på lørdager. Både i 1971, 1980 og 2000 var kl. 11.30 det tidspunktet da flest gjorde innkjøp på lørdagene. I 1990 var det kl. 12.30, og i 2010 kl. 13.30.

Vi spiser sjeldnere til bestemte tider

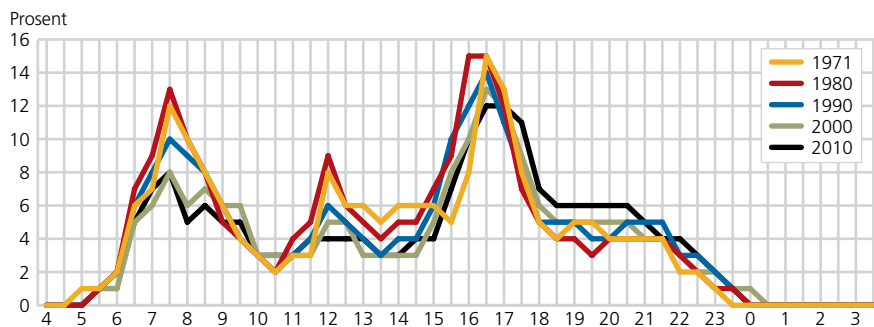
Det har også vært endringer i når folk ivaretar sine personlige behov. Færre spiser til bestemte, tradisjonelle tider på døgnet. Det tradisjonelt mest utbredte klokkeslettet for frokosten, 7.30, brer seg lenger utover morgenen. I 1980 hadde 13 prosent frokost kl. 7.30 mandag-torsdag, i 1990 var det 10 prosent og i 2000 og 2010 8 prosent. Mange spiser altså dagens første måltid noe senere enn før (se figur 6).

For lunsj viser alle de fem tidsbruksundersøkelsene at kl. 12.00 har vært det vanligste tidspunktet på dagen. Andelen i dette «toppunktet» har imidlertid sunket gradvis, fra 8 og 9 prosent i 1971 og 1980 til 4 prosent i 2010 (se figur

6). Dette gir ikke det fullstедige bildet av tidspunktet for lunsj, fordi måltider på arbeid eller skole ikke er tatt med i disse tallene, men regnes som en del av arbeidstiden. Det er i hovedsak lunsj hjemme som er tatt med.

Hovedmåltidet på dagen skjedde i større grad rundt ett bestemt tidspunkt i 1971 og 1980 enn senere, rundt kl. 16.30. Men mens 15 prosent spiste middag da i 1971 og 1980, var andelen nede i 12 prosent i 2010. 11 prosent inntok middag kl. 17.30 i 2010, mot 8 prosent i 1980. Også her ser vi altså en noe større spredning av hovedmåltidet over ettermiddagen med årene og en utvikling i retning av senere middag.

Figur 6. **Andel som har brukt tid på måltider en gjennomsnittsdag ved ulike klokkeslett i løpet av døgnet, mandag-torsdag. Alder 16-74 år. 1971-2010. Prosent**

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Selv om forskjellen i tallene for de enkelte tidspunktene kan se små ut, er det systematiske forskjeller over lengre perioder, som viser at disse tallene uttrykker reelle endringer. Det er derimot vanskelig å finne noe entydig tidspunkt for når befolkningen spiser kveldsmat. Men også dette måltidet har spredd seg utover kvelden fra 1971 til 2010.

Senere opp og senere i seng

Når vi spiser noe senere på dagen, henger dette også sammen med når vi står opp og legger oss. Tiden vi sover i løpet av døgnet på mandag-torsdag, har ikke forandret seg mye fra 1971 til 2010 (Vaage 2012). Den har i hele perioden holdt seg i underkant av 8 timer.

Men på 2000-tallet står vi både opp noe senere og legger oss noe senere enn for 30-40 år siden. I 1971 sov 19 prosent av befolkningen fremdeles kl. 7.30. I 2000 gjaldt det for 33 prosent og i 2010 31 prosent. Kl. 8.30 lå 6 prosent fremdeles i senga i 1971. I 2000 og 2010 var det 17 prosent.

Om kvelden sov 72 prosent allerede kl. 23.30 i 1971 og i 1980. I 2000 sov 55 prosent, og i 2010 56 prosent på samme tidspunkt. Vi ser altså en nokså klar forskyvning av soveperioden i løpet av disse årene.

Mer fritid til nesten alle døgnet tider

Fritidsaktiviteter mandag-torsdag har økt med i overkant av 1 time fra 1971 til 2010 (Vaage 2012). Denne økningen, både for menn og kvinner, er ganske jevnt fordelt over døgnet.

Både i 1971 og i 2010 hadde en større andel kvinner enn menn fritid på formiddagen. På ettermiddag og tidlig kveld hadde menn i større grad enn kvinner fritid i 1971. 40 år senere, i 2010, var fritiden nokså jevnt fordelt mellom kjønnene på denne tiden av døgnet.

Både i 1971 og i 2010 var fritiden senere på kvelden stort sett jevnt fordelt mellom menn og kvinner. I denne perioden er det særlig tydelig at både menn og kvinner fikk mer fritid, og at den strakk seg lenger utover kvelden i 2010 enn i 1971. Et særtrekk ved tallene for 1971 var at både menn og kvinner la andre oppgaver til side kl. 20.00 og koblet av med å se på Dagsrevyen.

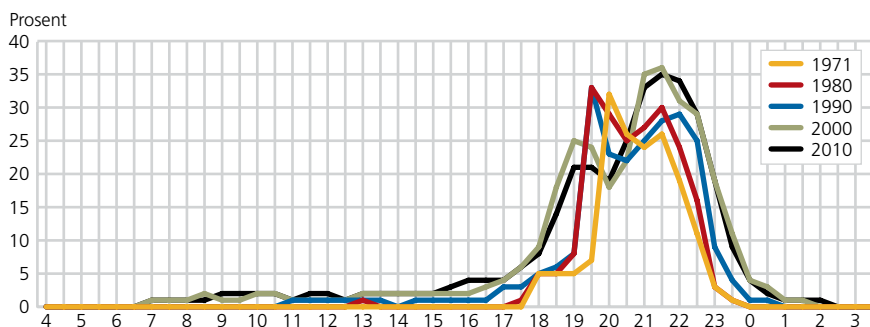
Mer foran TV-en – ikke bare sent på kvelden

En betydelig del av befolkningens fritid har gått med til å se på fjernsyn. Dette gjelder hele perioden 1991-2010. Likevel har tiden som er blitt brukt til denne aktiviteten, økt med i underkant av en time på mandag-torsdag i denne perioden (Vaage 2012). Økningen har dels sammenheng med at folk har fått mer fritid, dels med et økende fjernsynstilbud med stadig flere kanaler og utvidet sendetid på hver enkelt kanal.

Tiden foran fjernsynet mandag-torsdag har spredt seg over en større del av døgnet. I 1971 så mer enn 5 prosent av befolkningen på fjernsyn mellom kl. 19.30 og 22.30. I 2010 ble denne perioden utvidet til mellom kl. 17.30 og 23.30. Tidspunktet da flest så på fjernsyn, har forskjøvet seg, delvis i forbindelse med Dagsrevyen (se figur 7). I 1971 så 32 prosent på fjernsynet kl. 20.00, da Dagsrevyen startet. Seinere ble sendingen flyttet til kl 19.30, «toppunktet» for andelen foran TV-en i både 1980 og 1990. Disse endringene gjelder både menn og kvinner.

I 2000 og 2010 var Dagsrevyens hovedsending lagt til kl. 19.00. Den neste startet kl. 21.00. Det er omkring dette tidspunktet at størst andel så på fjernsyn i 2000 og 2010. Dette er en del av tendensen til at fjernsynsseingen har strukket seg lengre utover kvelden.

Figur 7. Andel som har brukt tid på TV-seing ved ulike klokkeslett i løpet av døgnet, mandag-torsdag. Alder 16-74 år. 1971-2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Kjeldstad, Randi (2006): «Hvorfor deltid?», i *Tidskrift for samfunnsforskning* nr. 4/2006, Universitetsforlaget, Oslo.

Vaage, Odd Frank (2012): *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser 125, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/20/sa125/>)

Mer mangfold og likestilling

Totalt sett ser vi i løpet av perioden 1971-2010 en gradvis utvikling mot en mer mangfoldig tidsbruk, der befolkningen sprer sine aktiviteter over en større del av døgnet. Dette betyr at ikke alle i samme grad som før gjør det samme til samme tid. Samtidig er menns og kvinners døgnrytme blitt mer sammenfallende.

Utendørs 2½ time – menn mer enn kvinner

Hvor lenge vi er utendørs i løpet av dagen, finner vi også svar på i tidsbruksundersøkelsen. I 2010 var vi 2½ time utendørs per døgn, men kvinner nesten en time mindre enn menn. Barn er mest utendørs, ungdom minst. Vi er mest utendørs på lørdager og i juli. De som bor i Oslo-området, og de som bor i Nord-Norge, er like mye utendørs. Og hundeeiere er mer ute enn andre.

I Tidsbruksundersøkelsen 2010 ble deltakerne stilt spørsmål om hvor lenge de var utendørs i løpet av de to dagene de førte oversikt over sin tidsbruk. Det er en vanlig oppfatning at det er viktig å være mye utendørs og på den måten få frisk luft. Det er mye helse i en daglig spasertur, og naturen kan være et middel mot både stress, søvnløshet og depresjon.

Viktig å være utendørs i Norge

I et land som Norge, med mye vær og uvær, kan det være fristende å være mest mulig inne. På våre breddegrader får vi dessuten lite sollys i løpet av et år. Store deler av året er sola lavt på himmelen, og for deler av befolkningen er den borte hele døgnet i deler av vinterhalvåret. Sollyset er vår viktigste kilde til D-vitaminer, noe som gjør det ekstra viktig å være mye utendørs.

Mange forskningsrapporter, både norske og utenlandske viser at det i stor grad er en positiv sammenheng mellom det å være ute i friluft og god helse. Bischoff, Markussen, Reiten (2007) sier at «nordmenns forhold til natur og friluftsliv har vært gjenstand for mye forskning innen etnologi, filosofi, sosiologi etc. Vi er sosialisert inn i friluftsliv fra vi er barn, og betydningen av å være ute i naturen enten det nå er en del av vår utdanning (barnehage, skole osv.) eller det er på eget initiativ i fritiden, synes å være udiskutabel.»

I denne artikkelen prøver vi å finne noen mønstre i hva som skiller dem som er mye ute fra dem som er mer innendørs.

2 timer og 38 minutter var vi utendørs i løpet av et gjennomsnittsdøgn i 2010. Det vil si at vi var 21 timer og 22 minutter innendørs. Nordmenn var med andre ord litt over 10 prosent av døgnet utendørs. Fjerner vi søvnperioden, som gjennomsnittlig er 8 timer og 5 minutter, var vi utendørs 17 prosent av den våkne tiden i løpet av et døgn.

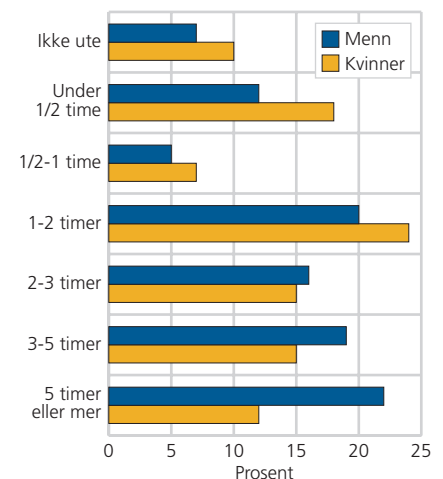
Kvinner er mindre ute enn menn

Kvinner er mindre utendørs enn menn. Mens menn i gjennomsnitt var 3 timer og 5 minutter ute i løpet av døgnet i 2010, var kvinner 2 timer og 9 minutter utendørs. Det vil si at menn var nærmere en time mer ute per døgn enn kvinner.

I gjennomsnitt var 8 prosent av deltakerne i Tidsbruksundersøkelsen 2010 ikke utendørs i det hele tatt i løpet av et døgn. 17 prosent var ute minst 5 timer per dag. 28 prosent av kvinnene var enten ikke ute i det hele tatt, eller under en halv time ute, mot 19 prosent av mennene (se figur 1). 41 prosent av mennene og 27 prosent av kvinnene var utendørs minst tre timer per døgn. 22 prosent av mennene og 12 prosent av kvinnene var utendørs minst 5 timer.

Odd Frank Vaage

Figur 1. Andel som er utendørs i ulike tidsperioder i løpet av et døgn, etter kjønn. 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Odd Frank Vaage er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (odd.vaage@ssb.no)

Barn er mest utendørs, unge minst

I alle aldersgrupper var det 10 prosent eller færre som ikke har vært ute i det hele tatt i løpet av døgnet. Andelen var 6 prosent blant 9-15-åringene og 10 prosent blant 67-79-åringene (se tabell 1). Ser vi på et litt større tidsspenn, får vi klarere forskjeller. Av 9-15-åringene har 21 prosent vært ute mindre enn 1 time inkludert dem som ikke har vært ute i det hele tatt, mot 33 prosent av 16-24-åringene. Til sammenligning hadde 30 prosent av 67-79-åringene vært utendørs mindre enn 1 time.

På den annen side finner vi at 39 prosent av barna (9-15 år) var ute i 3 timer eller mer. Av de unge (16-24 år) var 30 prosent ute i 3 timer eller mer og av de eldste (67-79 år) 34 prosent.

Gjennomsnittlig tid utendørs per døgn var 2 timer og 50 minutter for barn i alderen 9-15 år, mens den var 2 timer og 31 minutter for 16-24-åringene, som var nest minst utendørs av aldersgruppene. Minst tid utendørs hadde 67-79-åringene, 2 timer og 25 minutter.

De aller yngste er mest ute

Ser vi nærmere på barn og unge, viser det seg at det var de aller yngste av dem som var mest ute (se tabell 2). Kun 12 prosent av 9- og 10-åringene var ute mindre enn 1 time per døgn, og 25 prosent var ute i 5 timer eller mer. Blant 17-18-åringene var 36 prosent ute mindre enn 1 time, mens 12 prosent er ute i 5 timer eller mer.

Gjennomsnittlig tid utendørs viser den samme tendensen. Mens gjennomsnittstida utendørs var 2 timer og 42 minutter per døgn for aldersgruppen 9-20 år samlet, var gjennomsnittet for 9-10-åringene 3 timer og 21 minutter.

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

Tabell 1. Tid utendørs en gjennomsnittsdag, etter alder 9-79 år. 2010. Prosent

	9-15 år	16-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-66 år	67-79 år	Alle
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100
Ikke ute	6	8	7	9	8	9	10	8
Under ½ time	10	17	17	16	14	15	14	15
½-1 time	5	8	8	7	5	5	6	6
1-2 timer	23	23	21	21	22	23	21	22
2-3 timer	18	14	14	15	15	16	16	15
3-5 timer	21	14	15	15	17	17	19	17
5 timer eller mer	18	16	18	18	19	15	15	17

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Tid utendørs en gjennomsnittsdag, etter alder 9-20 år. 2010. Prosent

	9-10 år	11-12 år	13-14 år	15-16 år	17-18 år	19-20 år	Alle
Totalt	100	100	100	100	100	100	100
Ikke ute	4	5	7	7	10	5	7
Under ½ time	5	8	12	11	17	19	13
½-1 time	3	2	6	7	9	5	6
1-2 timer	19	25	22	24	23	24	23
2-3 timer	22	17	13	22	14	13	17
3-5 timer	22	26	22	14	15	13	18
5 timer eller mer	25	17	18	14	12	21	17

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Blant 17-18-åringene var gjennomsnittet 2 timer og 10 minutter, altså 1 time og 11 minutter mindre. Minst tid utendørs hadde jenter i alderen 17-18 år, med 2 timer og 2 minutter. Mest tid hadde gutter i alderen 9-10 år, med 3 timer og 38 minutter.

Menn som bor i spredtbygde strøk, er mest utendørs

Blant mennene er det en klar sammenheng mellom tiden tilbrakt utendørs i løpet av døgnet og bostedet. De som bodde i spredtbygde strøk, var mest utendørs, og de som bodde i de store byene, var minst utendørs (se figur 2). For kvinner derimot, var det liten forskjell i tiden som brukes ute enten de bodde i de store byene eller i spredtbygde strøk. Forskjellen mellom menn og kvinner var derfor størst i spredtbygde strøk. Her var forskjellen på 1 time og 49 minutter. I de store byene var forskjellen mellom kjønnene 27 minutter.

Yrkesaktive mer ute enn ikke-yrkesaktive

Figur 3 viser tid utendørs per døgn blant yrkesaktive og ikke-yrkesaktive i aldersgruppen 20-59 år. De yngste og de eldste, grupper der de fleste ikke er yrkesaktive, holdes utenfor.

Yrkesaktive var utendørs nesten en halv time mer enn ikke-yrkesaktive i 2010. Også her var forskjellen størst blant mennene, ikke-yrkesaktive var 40 minutter mindre utendørs enn de yrkesaktive. Blant kvinnene var forskjellen etter yrkesaktivitet nokså liten. Yrkesaktive menn var en time mer ute i løpet av døgnet enn ikke-yrkesaktive kvinner.

Noen arbeider mye utendørs

Tid utendørs har også en sammenheng med type yrke og yrkesstatus. De som jobber innenfor jordbruk, skogbruk og fiske, samt håndverkere, prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere og yrker uten krav til utdanning (manuelle yrker), var mest utendørs i løpet av døgnet i 2010. De var ute omtrent tre timer og tre kvarter, som var over en time mer enn personer med andre yrker (se tabell 3). En hovedforklaring er mest sannsynlig at de i større grad enn andre arbeider utendørs.

Elever/studenter og hjemmearbeidende var over 1½ time mindre utendørs per døgn enn dem med manuelle yrker. Andre yrkesgrupper som var særlig lite utendørs, var administrative ledere, politikere og personer med akademiske yrker.

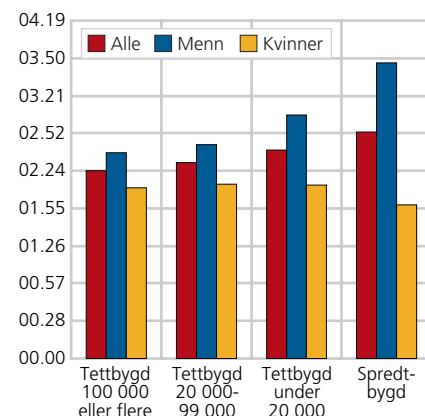
Menn var mer utendørs enn kvinner innenfor alle yrkesstatusgruppene. Forskjellen var særlig stor for pensjonister/trygdete, der menn var ute mer enn 3 timer per døgn, mens kvinner var ute under 2 timer. Kvinnenes tid uten-

Tabell 3. Tid utendørs en gjennomsnittsdag, etter yrkesstatus og kjønn. Alder 16-79 år. 2010. Timer og minutter

	Administrative ledere, politikere, akademiske yrker	Yrker med kortere høgskole, tekniker	Kontorarbeid, service og omsorg	Jordbruk, fiske, maskin arbeid, transport	Elever/studenter	Pensjonister/trygdete	Hjemmearbeidende
Alle	2.17	2.35	2.30	3.43	2.09	2.28	2.08
Menn	2.36	2.48	3.02	4.03	2.19	3.12	:
Kvinner	1.53	2.23	2.17	2.21	1.58	1.53	2.03

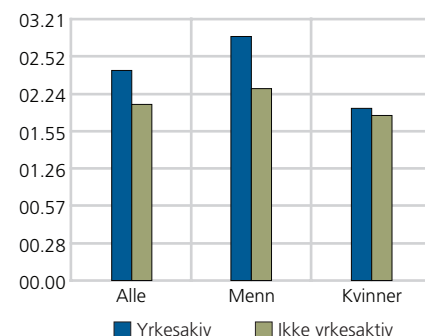
Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Tid utendørs en gjennomsnittsdag, etter bosted og kjønn. Alder 9-79 år. 2010. Timer og minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Tid utendørs en gjennomsnittsdag, blant yrkesaktive og ikke-yrkesaktive, etter kjønn. Alder 20-59 år. 2010. Timer og minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

dørs tilsvarte 59 prosent av den tiden menn tilbrakte utendørs i denne gruppen. Blant dem med manuelle yrker var forskjellen mellom kjønnene på samme nivå, da kvinnene var utendørs 58 prosent av det mennene var. Også her har nok type arbeid en vesentlig betydning.

Mest utendørs på lørdager

Både menn og kvinner var mest utendørs på lørdager. Mens vi var ute 3 timer og 2 minutter på lørdager, var vi ute 2 timer og 42 minutter på søndager i 2010 (se figur 4). Selv om tiden utendørs var nokså lik de ulike hverdagene, var vi kortest tid ute på tirsdager, 2 timer og 21 minutter. Menn tilbrakte mer tid ute enn kvinner alle dagene i uka.

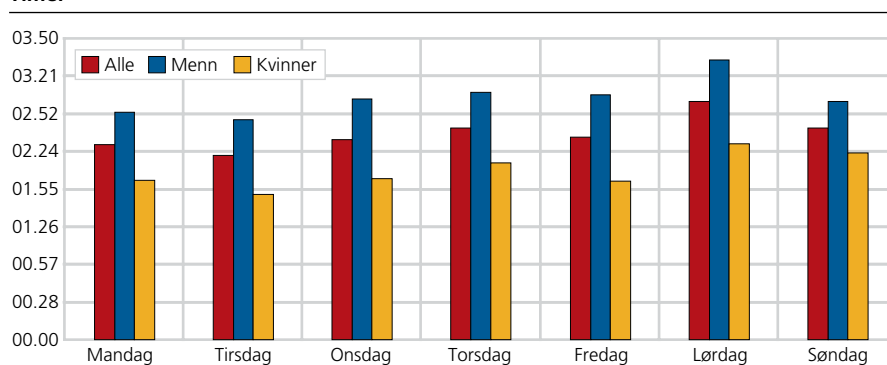
Juli er utemåneden

Det er stor forskjell på hvor mye nordmenn er utendørs en gjennomsnittsdag i ulike deler av året. Mens 36 prosent var utendørs 5 timer eller mer i juli, og 31 prosent var det i juni, var kun 7 prosent like mye utendørs i desember og 8 prosent i januar. En lignende tendens finner vi blant dem som var utendørs 3-5 timer, men her var forskjellene mellom sommermånedene og vintermånedene ikke like store (se figur 5).

Andelen som ikke var utendørs i det hele tatt i løpet av døgnet, viser motsatt tendens. Andelen var lavest i juli, og juni, med henholdsvis 4 og 5 prosent. Høyest var andelen i januar med 12 prosent og desember med 11 prosent. Disse klare forskjellene i hvor lenge man er ute i vintermånedene og sommermånedene har naturlig nok med vær- og temperaturforhold å gjøre.

Mens den norske befolkning er utendørs daglig 1 time og 53 minutter i vintermånedene i gjennomsnitt, er vi ute 3 timer og 47 minutter i sommer-

Figur 4. Tid brukt utendørs i løpet av et døgn, etter ukedag og kjønn. Alder 9-79 år. 2010. Timer

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

månedene. Vi er altså dobbelt så mye utendørs per døgn om sommeren som om vinteren.

Like mye utendørs i Oslo/Akershus som i Nord-Norge

Man skulle kanskje tro at de som bor nord i landet, er mindre utendørs enn de som bor sør i landet, på grunn av fordelingen av sol og varme. Tallene viser imidlertid ikke noen helt klare forskjeller.

De som bor i Agder/Rogaland, var mest utendørs per døgn i 2010, 2 timer og 53 minutter, fulgt av Vestlandet med 2 timer og 47 minutter, Hedmark/Oppland med 2 timer og 40 minutter og den delen av landet som betegnes som Østlandet ellers (Buskerud, Telemark, Øst- og Vestfold) med 2 timer og 37 minutter. Nederst på lista lå Akershus/Oslo med 2 timer og 31 minutter, Nord-Norge med 2 timer og 29 minutter og Trøndelag med 2 timer og 24 minutter.

Selv om det er de to nordligste landsdelene som ligger nederst på lista, er det likevel bare 2 minutters forskjell mellom Nord-Norge og Oslo/Akershus. I praksis er dette ikke noen forskjell å legge vekt på.

I vintermånedene var de som bor i de to nordligste landsdelene, minst utendørs, fulgt av Hedmark/Oppland (se tabell 4). I denne årstiden var det befolkningen på Vestlandet som var mest utendørs. Om våren var det folk i Agder/Rogaland som var mest utendørs, mens det igjen var de fra Nord-Norge og Trøndelag som var minst ute.

De som bodde på Østlandet ellers (Buskerud/Telemark og Øst- og Vestfold), var mest utendørs i sommermånedene, fulgt av Agder/Rogaland og Hedmark/Oppland. I Nord-Norge og på Vestlandet var folk minst ute i denne delen av året. I Agder/Rogaland og Vestlandet var de mest ute om høsten. Da var personer fra Akershus/Oslo og Østlandet ellers minst utendørs.

Det er altså store variasjoner i utetid etter landsdeler og årstider. Nordlendingene er minst ute både sommer og vinter, men er blant dem som er mest ute om høsten. De fra Agder/Rogaland er av dem som er mest ute av alle vår, sommer og høst, men ligger på landsgjennomsnittet om vinteren.

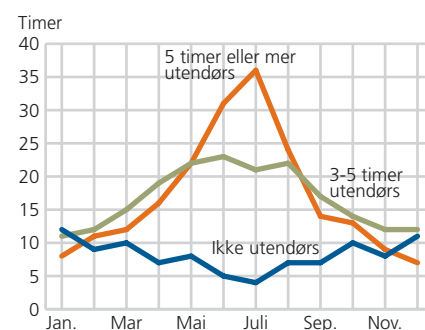
Mest utendørs i ferien

Hvor mye man er utendørs, er avhengig av hva man gjør i løpet av dagen. De som var aller mest utendørs, er ferierende, både menn og kvinner. Dette har nok sammenheng med at man da i stor grad er fri til å gjøre hva man vil. Dessuten legges ferien helst til sommermånedene, med varme og mye sol. Likevel var menn omtrent en time mer enn kvinner utendørs i ferien i 2010. Etter ferier var det helg og fridager vi var mest utendørs, men nesten en time mindre enn i ferien (se tabell 5).

Under sykdom er man naturlig nok minst utendørs. Menn var likevel mer enn en halv time mer utendørs under sykdom enn kvinner var.

De dagene de hadde inntektsgivende arbeid, var menn og kvinner under ett omtrent 2 ½ time utendørs. Menn var likevel over en time mer utendørs enn kvinner. De som var på skole eller studerte, var også i underkant av 2 ½ time utendørs disse dagene. Også i den gruppen er menn mer utendørs enn kvinner.

Figur 5. Andel som ikke er utendørs, utendørs 3-5 timer og 5 timer eller mer en gjennomsnittsdag, etter måneder. Alder 9-79 år. 2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4. Tid brukt utendørs en gjennomsnittsdag, etter landsdel og sesong. Alder 9-79 år. 2010. Timer og minutter

	Vinter	Vår	Sommer	Høst
Landet totalt	1.53	2.38	3.47	2.14
Akershus/Oslo	2.01	2.36	3.37	1.57
Hedmark/Oppland	1.42	2.33	4.01	2.12
Østlandet ellers	1.50	2.35	4.18	1.58
Agder/Rogaland	1.53	2.59	4.06	2.42
Vestlandet	2.10	2.46	3.29	2.33
Trøndelag	1.37	2.16	3.47	2.03
Nord-Norge	1.37	2.23	3.20	2.20

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5. Tid utendørs, etter hovedaktivitet en gjennomsnittsdag. Alder 9-79 år. 2010. Timer og minutter

	Alle	Menn	Kvinner
Hadde inntektsgivende arbeid	2.26	2.55	1.48
Studerte eller var på skole	2.23	2.40	2.05
Var syk	1.43	2.01	1.28
Hadde ferie	3.44	4.03	3.05
Var borte fra arbeid/skole på grunn av helg/fridag	2.47	3.09	2.27
Var borte fra arbeid/skole av annen grunn	2.28	3.22	1.56

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6. Tid utendørs en gjennomsnittsdag, etter om de har hund i husholdningen og alder. Alder 9-79 år. 2010. Timer og minutter

	Har hund	Har ikke hund
Alle	3.07	2.31
9-15 år	2.34	2.54
16-24 år	2.40	2.29
25-34 år	3.07	2.33
35-44 år	3.24	2.28
45-54 år	3.11	2.36
55-66 år	3.44	2.23
67-79 år	3.06	2.21

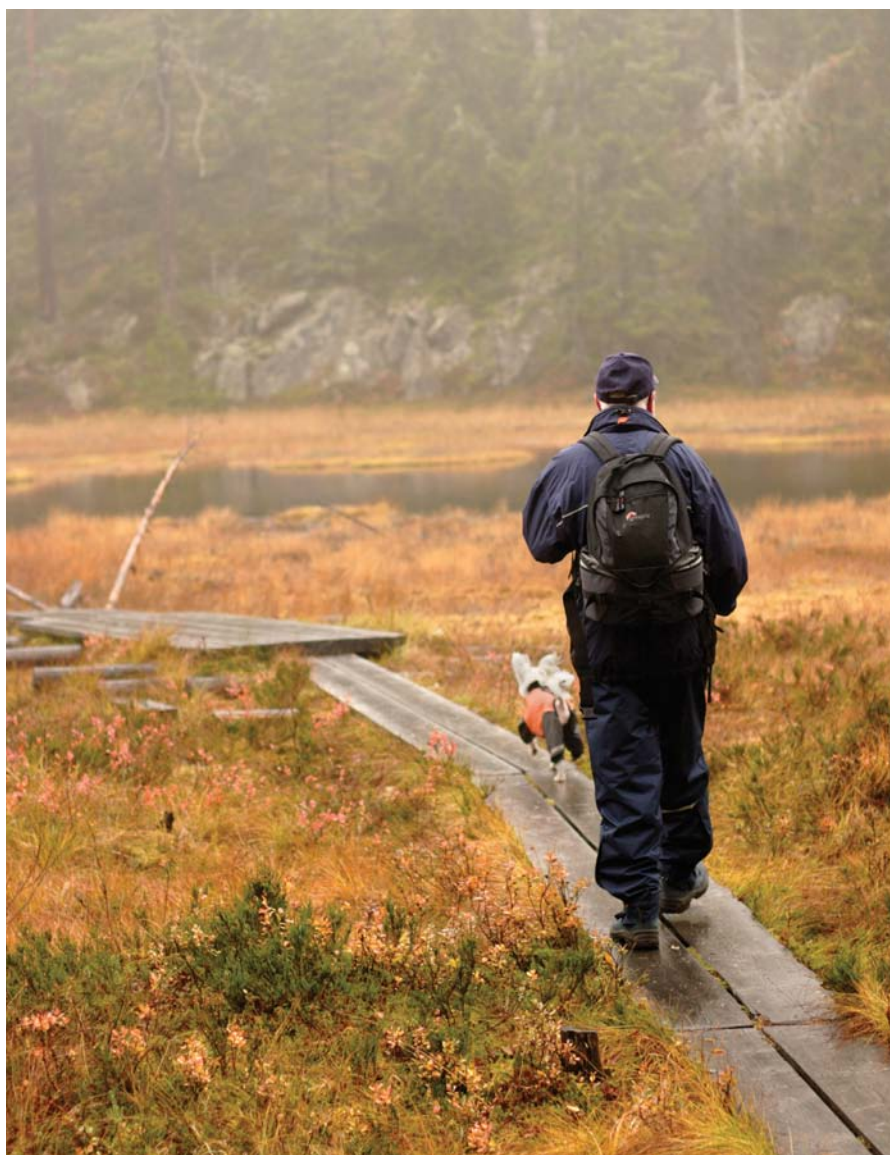
Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Mer ute med hund

Undersøkelsen viser at i 2010 hadde 19 prosent hund i husholdningen, og at 8 prosent av befolkningen gikk tur med hund en gjennomsnittsdag. Da brukte de i gjennomsnitt 56 minutter, altså litt under en time, på å luften hunden per døgn, det vil si var utendørs.

De som hadde hund i husholdningen, var 36 minutter mer utendørs per døgn enn dem som ikke hadde hund. Vi ser en slik tydelig forskjell i de fleste aldersgrupper. 55-66-åringene med hund var 1 time og 21 minutter mer utendørs enn dem som ikke hadde hund (se tabell 6).

Bare 9-15-åringene hadde mer tid utendørs per døgn blant dem som ikke hadde hund, enn blant dem som hadde hund i husholdningen. Dette er en statistikk som kanskje kan være grei å vise til for foreldre som blir utsatt for press fra sine barn om å kjøpe hund, med forsikring om at barnet eller barna skal gå tur med hunden hver eneste dag.

Referanser

Bischoff, Markussen, Reiten (2007): *Friluftsliv og helse*, Høgskolen i Telemark.

Vaage, Odd Frank (2012): *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser 125, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/20/sa125/>)

Radioen stadig mer i bakgrunnen

Det har skjedd betydelige endringer i bruken av massemediene de siste 40 årene. Mye mer av fritiden tilbringes foran TV-skjermen, mindre tid avsettes til radioen og avisene. Når vi ser på TV, gjør vi det sjelden mens vi utfører noe annet og viktigere, det blir vår hovedaktivitet. Omvendt med radioen. Vi lytter i stadig større grad mens vi gjør noe annet. Særlig gjelder det for unge mennesker, spesielt gutter, som tilbringer mye av sin fritid med Internett/PC.

Resultatene fra tidsbruksundersøkelsene fungerer best når det er dagligdagse aktiviteter som måles, og når mange tar del i dem. Det blir da mange personer med i utvalget, som gir et godt grunnlag for analyse av aktivitetene. Blant disse aktivitetene er bruken av massemedier. Vi skal i denne artikkelen konsentrere oss om de tre sentrale massemediene aviser, fjernsyn og radio. Hvordan skiller bruken av disse mediene seg fra hverandre når det gjelder bruk som hoved- og biaktivitet (se tekstboks), og hvordan har dette endret seg i de siste 40 årene? Bruk av Internett/PC og dataspill blir omtalt i siste del av artikkelen.

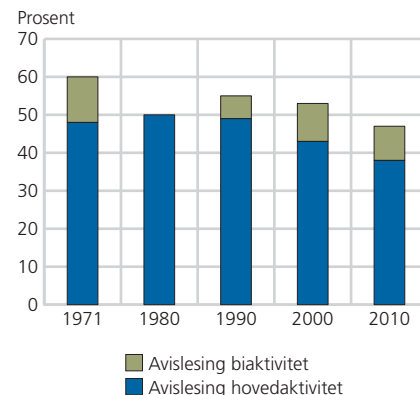
Avislesing synker

Aviser er blant de massemedier som flest nordmenn bruker tid på i løpet av døgnet. I 1971 leste 60 prosent av befolkningen avis på fritiden en gjennomsnittsdag, alle dager i uka (se figur 1). Her er både avislesing som hoved- og biaktivitet inkludert. 12 prosent leste avis som biaktivitet. 48 prosent leste avis som hovedaktivitet. Dette var omtrent det samme som i 1980 og 1990, det vil si at avislesing som hovedaktivitet holdt seg noenlunde på samme nivå i denne 20-årsperioden. I 2000 sank avislesing som hovedaktivitet til 43 prosent, og videre ned til 38 prosent i 2010. I tallene for 2010 er avislesing både på papir og på Internett tatt med. Disse endringene er så store at de gir et sikkert grunnlag for å si at endringene er reelle.

Avislesing som biaktivitet har derimot variert ganske lite fra tiår til tiår. I 1990 var andelen nede i 6 prosent. I 2000 var den 10 prosent, så 9 prosent i 2010, altså nesten på høyde med 1971. I og med at avislesing som biaktivitet

Odd Frank Vaage

Figur 1. Andel som har lest avis som hoved- og biaktivitet en gjennomsnittsdag, 1971-2010¹. 16-74 år. Prosent

¹ Biaktivitet ble ikke målt i 1980.
Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Kartlagt mediebruk

Tidsbruksundersøkelsene omfatter alle aktiviteter i løpet av døgnet, også bruk av massemedier, men ikke mediebruk på arbeidsplassen. Da er det bare aktiviteter som er knyttet til arbeid som blir registrert. Derfor vil tallene fra disse undersøkelsene stort sett ligge noe lavere enn i andre undersøkelser som er spesielt konstruert til å fange opp befolkningens massemediebruk, slik som Norsk mediebarometer (Vaage 2012).

Tidsbruksundersøkelsene er basert på egenrapportering i føringshefter, som krever noe mer av hukommelsen. Likevel gir de interessante tall for mediebruk, blant annet en oversikt over slike aktiviteter i løpet av de siste 40 år. I tillegg gir tallene et bilde av utviklingen av mediebruken som hovedaktivitet og biaktivitet. Hovedaktivitet er den viktigste aktiviteten på et gitt tidspunkt. Biaktivitet er det man gjør mens man også gjør noe annet og viktigere, for eksempel spiser eller vasker opp og hører på radio samtidig. Slår vi hovedaktivitet og biaktivitet sammen, får vi tid brukt på aktiviteten totalt.

Odd Frank Vaage er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk.
(odd.vaage@ssb.no)

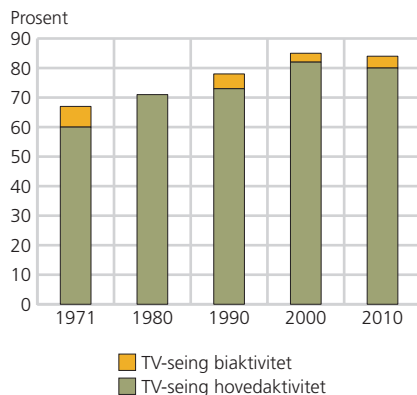

Tabell 1. **Andel som leste avis, og timer og minutter brukt til avislesing som hovedaktivitet totalt og på papir en gjennomsnittsdag. Alle og etter kjønn og alder. 16-74 år. 2010**

	Andel		Tid	
	Avis totalt	Papir-avis	Avis totalt	Papir-avis
Alle				
16-74 år	38	31	0.15	0.11
Menn	38	30	0.16	0.12
Kvinner	38	32	0.14	0.11
16-24 år	12	6	0.03	0.01
25-34 år	25	14	0.09	0.05
35-44 år	33	24	0.11	0.07
45-54 år	45	38	0.17	0.13
55-66-år	57	52	0.24	0.20
67-74 år	69	66	0.35	0.32

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. **Andel som har sett på fjernsyn som hoved- og biaktivitet en gjennomsnittsdag. 1971-2010¹. 16-74 år. Prosent**

¹ Biaktivitet ble ikke målt i 1980.

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

har vært nokså stabil og avislesing som hovedaktivitet har sunket de siste 20 årene, har andelen som leser avis totalt en gjennomsnittsdag, sunket i løpet av de siste 40 årene, fra 60 prosent i 1971, til 47 prosent i 2010.

Tid brukt til avislesing totalt per døgn, altså medregnet både hoved- og biaktivitet var 24 minutter i 1971, 25 minutter i 1990, 21 minutter i 2000 og 20 minutter i 2010. Dette viser at gjennomsnittstiden til avislesing har gått sakte nedover. Av de 20 minuttene som ble brukt til avislesing i 2010, var 15 minutter lesing som hovedaktivitet.

Yngre bruker mindre tid på aviser, eldre bruker mer

Det er ingen store forskjeller mellom kjønnene eller aldersgruppene i fordelingen på avislesing som hovedaktivitet og biaktivitet. Det er altså ikke slik at Eldres avislesing er mer preget av hovedaktivitet enn de yngres avislesing. Derimot er det slik at de eldre i større grad leser avis enn de yngre gjør. Dessuten har de yngres avislesing sunket, men den har økt blant eldre.

I 1971 leste 44 prosent av personer i aldersgruppen 16-24 år avis på fritiden en gjennomsnittsdag, og gjennomsnittstid for avislesing var 14 minutter. I 2010 var tilsvarende tall 18 prosent og 5 minutter. I aldersgruppen 67-74 år leste 64 prosent avis en gjennomsnittsdag i 1971, og gjennomsnittstiden var da 34 minutter. I 2010 var tilsvarende tall 77 prosent og 42 minutter.

Det vi har sett på hittil, er avislesing totalt, både for papir- og nettaviser. Denne forskjellen er mest aktuell for tallene for 2010, siden vi i tidligere undersøkelser ikke har operert med nettaviser som egen gruppe. Tabell 1 viser at 38 prosent leste avis som hovedaktivitet, enten på papir eller nett. 31 prosent leste papiravis. 7 prosent leste da avis via Internett. Blant dem som leste avis, var det da 82 prosent som leste avis på papir. Denne fordelingen var nokså lik for menn og kvinner.

Halvparten av de unge leser nettaviser

Aldersmessig er det store forskjeller. Blant avisleserne i alderen 16-24 år leste bare halvparten papiravis, mens blant 25-34 åringene var andelen som leste avis totalt, 25 prosent, mot 14 prosent som leste papiravis (se tabell 1). Andelen av avisleserne som leste papiravis, blir da 56 prosent. Andelen av avisleserne som leste papiravis blant 55-66 åringene, var derimot på 91 prosent, og blant 67-74 åringene var den hele 96 prosent. Tallene viser altså tydelig at de yngre i stor grad har gått over til å lese aviser på Internett, men de godt voksne og eldre i veldig stor grad holder seg til papiravisene. Dette skillet ser vi tydelig også i hvor mye tid de ulike gruppene bruker på papiraviser i forhold til aviser totalt.

Lite TV-seing som biaktivitet

Vi ser i enda mindre grad på fjernsyn som biaktivitet enn vi leser aviser (se figur 2). Det er ikke noe i tallene som tyder på at dette har økt med årene. I 1971 så 7 prosent av befolkningen på fjernsyn som biaktivitet en gjennomsnittsdag, i 2000 var andelen 3 prosent, og i 2010 var den 4 prosent.

Andelen som ser på fjernsyn, har derimot økt. Mens det i 1971 var 67 prosent som så på fjernsyn en gjennomsnittsdag, har dette økt nokså jevnt til 85 prosent i 2000. I denne perioden har både antall TV-kanaler og sendetid for de enkelte kanalene økt mye. I 2010 var andelen på 84 prosent, som betyr at det ikke har vært nevneverdig endring i andelen fjernsynsseere mellom 2000

og 2010. Disse tallene gjenspeiles i Statistisk sentralbyrås mediebruksundersøkelser (se [Vaage 2012](#)).

Kvinner ser noe mindre på fjernsyn enn det menn gjør. Det gjelder både andelen som ser på fjernsyn, og hvor lang tid de ser per døgn. Dette viser alle tidsbruksundersøkelsene fra 1971 til 2010. Forskjellen er noe større mellom kjønnene når det gjelder fjernsynsseing som hovedaktivitet enn for fjernsynsseing totalt. Dette innebærer at kvinner i noe større grad ser på fjernsyn som biaktivitet enn det menn gjør.

Tiden tilbrakt foran fjernsynet øker med alderen. Mens andelen som så på fjernsyn per døgn, inkludert hoved- og biaktivitet, var 59 prosent i 1971 og 78 prosent i 2010 blant 16-24-åringene, var tilsvarende andeler blant 67-74-åringene henholdsvis 68 og 94 prosent.

Derimot er det slik at de unge i større grad enn de eldre ser på fjernsyn som biaktivitet, men det gjelder en lavere andel enn for 40 år siden. I 1971 så 19 prosent av 16-24-åringene på fjernsyn samtidig som de gjorde andre ting, i 2010 gjaldt det 9 prosent. Blant 67-74-åringene var de tilsvarende tallene henholdsvis 7 prosent og 3 prosent. Er det kanskje slik at de unge i større grad gjør flere ting på en gang, mens de eldre har bedre tid og kan konsentrere seg om en ting av gangen?

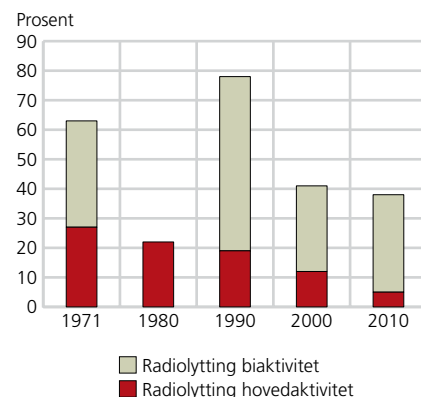
Radiolytting stadig mer biaktivitet

I motsetning til aviser og fjernsyn, er radiolytting på fritiden i stor grad preget av å være en biaktivitet, noe vi gjør mens vi utfører andre og viktigere gjøremål. Figur 3 gir et klart bilde av dette. I 1971 var den totale lytterandelen på 63 prosent, fordelt på 27 prosent som lyttet på radio som hovedaktivitet, og 36 prosent som biaktivitet.

Fra 1971 til 1990 økte den totale andelen som hørte på radio, fra 63 prosent til 78 prosent. Det økende antallet radiokanaler som oppsto på 1980-tallet, er nok en medvirkende årsak til det, samtidig som større deler av døgnet ble dekket med sendinger. Men det var radiolytting som biaktivitet som økte, ikke som hovedaktivitet. Bare 24 prosent av lytterne lyttet på radio som hovedaktivitet i 1990.

I 2000 oppga 29 prosent av radiolytterne dette som hovedaktivitet. I 2010 var andelen kommet så lavt som 13 prosent. Det vil si at så stor andel som 87 prosent av lytterne lyttet på radio mens

Figur 3. Andel som har hørt på radio som hoved- og biaktivitet en gjennomsnittsdag, 1971-2010¹. 16-74 år. Prosent

¹ Biaktivitet ble ikke målt i 1980.
Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

de tok seg av andre og viktigere gjøremål. Lytting på radio som hovedaktivitet har sunket gradvis fra 27 prosent i 1971 til 5 prosent i 2010. Vi kan anta at denne endringen i lyttervaner har påvirket graden av lytternes konsentrasjon om innholdet i programmene.

Det store fallet i andelen som lyttet på radio mellom 1990 og 2000, kan ha sin årsak i at konkurrerende medietilbud som fjernsyn og Internett hadde en oppblomstring i denne perioden. Dette kan ha ført til synkende interesse for radiolytting. Norsk mediebarometer viser også en betydelig nedgang i andelen radiolyttere i samme periode (se [Vaage 2012](#)).

To minutter per døgn med konsentrert radiolytting

Tiden vi bruker på radiolytting viser tilsvarende endring over tid som andelen radiolyttere. Total radiolytting økte med godt over en halv time per døgn fra 1971 til nærmere 1½ time i 1990. Deretter sank den til omtrent en halv time både for 2000 og 2010. Tid til radiolytting som hovedaktivitet sank fra 15 minutter i 1971 til 12 minutter i 1980, så 10 minutter i 1990, 5 minutter i 2000 og 2 minutter i 2010.

Både blant menn og kvinner har andelen radiolyttere blitt mindre fra 1971 til 2010. Den har i en viss grad vært lavere blant kvinner enn menn når det gjelder lytting som hovedaktivitet. Andelen radiolyttere totalt har derimot vært høyere blant kvinner enn menn. Den totale lytterandelen var i 1971 55 prosent blant menn og 70 prosent blant kvinner. I 2010 var de tilsvarende tall 35 prosent blant menn og 42 prosent blant kvinner. Dette betyr at kvinner har lyttet på radio som biaktivitet i større grad enn menn, slik som det også var tilfelle for fjernsyn.

Mens 45 prosent av mannlige lyttere lyttet mens de gjorde andre ting i 1971, gjaldt det 66 prosent av kvinnene. I 2010 var de tilsvarende tallene henholdsvis 86 prosent (menn) og 88 prosent (kvinner). Tallene fra 1971 gir en indikasjon på at kvinner i større grad enn menn var hjemme på dagtid og utførte husholdsarbeid mens de hadde radioen stående på.

De unge gjør andre ting mens de lytter på radio

I alle aldersgrupper har både andelen som har lyttet på radio totalt, og som hovedaktivitet, sunket de siste 40 årene, men blant 16-24-åringene har nedgangen vært spesielt stor, fra 58 prosent i 1971 til 22 prosent i 2010. Blant 67-74-åringene har nedgangen i samme periode vært fra 76 prosent til 52 prosent. Det er de unge som i størst grad lytter på radio som biaktivitet. I 2010 var andelen 95 prosent blant 16-24-åringene. Blant 67-74-åringene var andelen 59 prosent.

Internett og dataspill – mest blant menn

Mens vi for de fleste medier kan sammenligne tall helt tilbake til 1971, kan vi for bruk av PC og Internett bare sammenligne 2010-tallene med tall fra 2000-undersøkelsen. I disse undersøkelsene har vi også hatt med barn i alderen 9-15 år. Derfor tar vi også med dem i denne sammenligningen.

I 2010 brukte personer i alderen 9-79 år i gjennomsnitt 50 minutter per døgn på Internett/PC-bruk utenom arbeid eller skole, av det ble 11 minutter brukt på dataspill. Menn tilbrakte mer tid med slike aktiviteter enn kvinner (se tabell 2). I gjennomsnitt gikk omtrent én time per døgn av menns tid til denne

Tabell 2. Total tid brukt til Internett/PC totalt og dataspill en gjennomsnittsdag, etter kjønn og alder. 9-79 år. 2010. Timer og minutter

	Internett/ PC-bruk totalt		Dataspill	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Alle	1.01	0.39	0.19	0.03
9-15 år	2.12	1.14	1.26	0.17
16-24 år	2.04	1.14	0.53	0.05
25-34 år	1.02	0.52	0.10	0.03
35-44 år	0.35	0.30	0.03	0.01
45-54 år	0.33	0.25	0.02	0.00
55-66-år	0.29	0.18	0.01	0.00
67-74 år	0.37	0.14	0.01	0.00

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

type aktiviteter i 2010, omtrent 30 prosent av dette ble brukt på dataspill. Kvinner brukte omtrent 20 minutter totalt, 16 prosent av dette til dataspill.

Det er tydelig at gutter i alderen 9-24 år bruker mye tid med Internett og PC totalt, mer enn 2 timer i gjennomsnitt per døgn. I 2010 gikk rundt halvparten av den tiden til dataspill. Jenter i samme alder brukte nær 1 ½ time til slike aktiviteter, men mindre tid enn blant guttene gikk til dataspill.

Blant begge kjønn synker både Internett- og PC-bruk generelt, og dataspill betydelig, med alderen. Men også her er det kjønnsforskjeller som gjør seg gjeldende. Menn fra 35-årsalderen og oppover bruker Internett/PC rundt en halv time per døgn utenom arbeidstid. Blant kvinner synker bruken mer med alder. 67-74 år gamle kvinner brukte bare omtrent ett kvarter per døgn på Internett/PC i 2010.

Tre av fire gutter bruker nær tre timer av fritiden på data

Blant de 76 prosent av guttene i alderen 9-15 år som brukte Internett/PC på fritiden per døgn i 2010, var tiden de brukte, 2 timer og 53 minutter. Blant de 53 prosent i denne aldersgruppen som brukte tid på dataspill, var tiden de brukte, 2 timer og 42 minutter. Omtrent tilsvarende tidsbruk var det blant gutter i alderen 16-24 år, men andelen som brukte tid på dataspill i denne gruppen, var på 31 prosent.

I underkant av 70 prosent av jentene i samme alder brukte tid på Internett/PC på fritida, i gjennomsnitt omtrent 1 time og 3 kvarter i løpet av døgnet. Langt færre blant jentene enn blant guttene brukte tid på dataspill; 18 prosent blant 9-15-åringene og 6 prosent blant 16-24-åringene.

Totalt sett gir disse tallene et bilde av massemedier i ulik utvikling. Avislesing i tradisjonell forstand, og særlig radiolytting, er synkende, mens fjernsynet holder stand. PC og Internett fanger opp både trykte og audiovisuelle medier og utvikler nye måter å bruke medier på, som endrer nordmenns tidsbruk på medier.

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

Referanser

Vaage, Odd Frank (2012): *Norsk mediebarometer 2011*, Statistiske analyser 128, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/>)

Ikke lenger nedgang i husarbeidet

Etter en kraftig nedgang i husholdsarbeidet på 1970-tallet fortsatte vi å gjøre noe mindre i huset fram til 2000. Så har det bremset opp. I 2010 gikk like mange timer daglig til husholdsarbeid som i 2000, for befolkningen sett under ett. Det er særlig rengjøring og klesvask som tar mindre tid enn på 1970-tallet. Kvinner gjør fortsatt mer i huset enn menn, men forskjellen er blitt adskillig mindre. Mor og far deler gjerne på matlaging og barneomsorg. Også eldre menn er blitt mer aktive i husarbeidet.

Ragni Hege Kitterød

Det ulønnede arbeidet i husholdningene omfattes med stor interesse fra flere hold. Interessen knytter seg til omfanget og verdien av dette arbeidet, til hvordan det endres over tid, og til hvordan det fordeles mellom kvinner og menn. Den beste datakilden for å studere slike aktiviteter er tidsbruksundersøkelser basert på dagbøker der deltakerne noterer sine gjøremål i ett eller flere døgn (se tekstboks).

3 timer og 25 minutter per dag

Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelse fra 2010 viser at befolkningen i alderen 16-74 år bruker 3 timer og 25 minutter per dag til husholdsarbeid i gjennomsnitt (se tabell 1). Dette er litt mindre enn hva som går til inntekts-givende arbeid, der det brukes 3 timer og 36 minutter per dag ([Vaage 2012](#)). Disse tallene er gjennomsnitt for alle personer og for alle dager i året (se tekstbokser om tidsbruksundersøkelser og husholdsarbeid).

Det meste av tiden til husholdsarbeidet, 41 prosent, går med til vanlig husarbeid, mens 14 prosent går til vedlikeholdsoppgaver, 18 prosent til omsorgsarbeid og 12 prosent til kjøp av varer og tjenester. Både mengden og sammensetningen av det ulønnede arbeidet er betydelig endret siden 1971 da den

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

Ragni Hege Kitterød er sosiolog og forsker i Statistisk sentralbyrå, Gruppe for demografi og levekår. (ragni.hege.kitterod@ssb.no)

første tidsbruksundersøkelsen ble gjennomført i Norge (tabell 1). Det er også stor variasjon mellom ulike grupper i hvor mye tid som brukes til husholdsarbeid, for eksempel mellom unge og gamle, mellom kvinner og menn, og mellom dem som har barn i husholdningen, og dem som ikke har barn.

Tre kvarter mindre enn på begynnelsen av 1970-tallet

Ved inngangen til 1970-tallet brukte den voksne befolkning i gjennomsnitt 4 timer og 9 minutter per dag, eller vel 29 timer per uke, til husholdsarbeid (se tabell 1). Tiden til husholdsarbeid gikk kraftig ned på 1970-tallet. Deretter så vi en svakere nedgang fram til år 2000, da befolkningen i gjennomsnitt brukte 3 timer og 18 minutter per dag til husholdsarbeid. Tidsbruksundersøkelsen 2010 viser ingen ytterligere reduksjon etter dette, snarere en utflating eller en svak økning.

Tabell 1. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant personer 16-74 år. 1971-2010. Gjennomsnitt per dag, timer og minutter

	1971	1980	1990	2000	2010	Endring 1971-2010
Husholdsarbeid totalt	4.09	3.39	3.31	3.18	3.25	-0.44
Husarbeid	2.30	1.57	1.34	1.25	1.24	-1.06
Vedlikeholdsarbeid	0.27	0.25	0.25	0.27	0.29	+0.02
Omsorgsarbeid	0.30	0.37	0.45	0.33	0.37	+0.07
Kjøp av varer og tjenester	0.19	0.22	0.22	0.24	0.25	+0.06
Annet husholdsarbeid	0.09	0.08	0.11	0.12	0.08	-0.01
Reiser i forbindelse med husholdsarbeid	0.13	0.10	0.13	0.19	0.22	+0.09
Antall observasjoner	6 985	6 600	6 023	5 787	6 811	

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

Husholdsarbeid

I tidsbruksundersøkelser skiller man gjerne mellom fem hovedgrupper av aktiviteter, nemlig inntektsgivende arbeid, husholdsarbeid, utdanning, personlige behov og fritid. I tillegg kommer en liten gruppe med andre og uoppgitte aktiviteter (se Vaage 2012).

Det er ikke alltid lett å skille klart mellom husholdsarbeid og fritid. Eksempelvis kan noen regne matlaging som en fritidsaktivitet, mens andre ser det som husarbeid. I tidsbruksundersøkelsen legges det såkalte *tredjepersonkriteriet* til grunn for å skille arbeid fra andre gjøremål. Aktiviteter som i prinsippet kan utføres av andre, og som frambringer en tjeneste eller et produkt, regnes som arbeid, mens andre aktiviteter regnes som fritid eller personlige gjøremål. Tanken er da at det ikke gir mening å få andre til å sove, spise, gå på kino eller trene for seg, men at man kan få andre til å gjøre rent, handle, pusse opp og passe barn.

Det som betegnes som *husholdsarbeid* i tidsbruksundersøkelser, omfatter mange ulike aktiviteter. Det er vanlig å skille mellom seks hovedtyper:

Husarbeid, som omfatter matlaging, oppvask, rydding, rengjøring, vask og stell av tøy og lignende.

Omsorgsarbeid, som omfatter aktiv omsorg for barn eller hjelpetrengende voksne. Dette er perioder der deltakerne noterer at stell, pass eller annen hjelp er den viktigste aktiviteten i et gitt tidsintervall.

Vedlikeholdsarbeid, som omfatter stell av hage, stell av kjæledyr, oppussing, reparasjoner og vedlikehold.

Kjøp av varer og tjenester, som omfatter innkjøp av varer, legebesøk, besøk på andre offentlige kontorer og lignende.

Annet husholdsarbeid, som omfatter annet arbeid som utføres ulønnet for egen eller andres husholdning.

Reiser i forbindelse med husholdsarbeid, som i hovedsak omfatter reiser knyttet til innkjøp og andre ærend.

Tallene som presenteres i denne artikkelen, er hentet fra Vaage (2012).

Husholdsarbeidet består av mange ulike oppgaver, og det er først og fremst det vanlige husarbeidet vi bruker mindre tid på. I 1971 brukte den voksne befolkning i gjennomsnitt 2 timer og 30 minutter per dag til husarbeid, mot bare 1 time og 24 minutter i 2010. Dette innebærer at vi i dag bruker 7 timer og tre kvarter mindre per uke til husarbeid enn hva man gjorde i 1971. Også her skjedde den største endringen på 1970-tallet. Nivået i 2010 er omtrent det samme som i 2000.

Vi vet ikke sikkert hva som er grunnen til at husarbeidet nå tar mindre tid. Både flere tekniske hjelpemidler og mer bruk av ferdigvarer spiller antagelig en viss rolle. Dessuten er normer og forventninger som er knyttet til arbeidet hjemme, endret, og det er trolig andre standarder for hva som er en ren og ryddig bolig i dag enn på begynnelsen av 1970-tallet. Dessuten kan husarbeidet til en viss grad komprimeres og effektiviseres for å tilpasses andre gjøremål, for eksempel yrkesarbeid (Berg 1988). Når kvinner bruker mer tid i yrkeslivet, blir det mindre tid til husarbeid. Privat rengjøringshjelp er fremdeles forholdsvis lite utbredt i Norge (se egen artikkel i dette nummer av Samfunnspeilet).

Mindre forskjell mellom kvinner og menn

Kvinner bruker mer tid til husholdsarbeid enn menn, men forskjellen er atskillig mindre i dag enn på begynnelsen av 1970-tallet. I gjennomsnitt bruker kvinner i alderen 16-74 år nå 3 timer og 30 minutter per dag til husholdsarbeid, mens menn bruker 3 timer. I 1971 brukte kvinner hele 5 timer og 55 minutter per dag til husholdsarbeid, mens menn brukte kun 2 timer og 13 minutter. Mindre kjønnsforskjell er altså i hovedsak et resultat av at kvinner har skåret kraftig ned på sin innsats hjemme, men også at menn har økt sin innsats en del.

Det er først og fremst vanlig husarbeid kvinner nå bruker mindre tid på. I 1971 brukte de i gjennomsnitt 4 timer og 14 minutter per dag til husarbeid. Nå går det 1 time og 49 minutter til de samme oppgavene (se figur 1). Forskjellen utgjør altså nesten 2½ time per dag, eller nærmere 17 timer per uke, og er så markant at enkelte har snakket om en revolusjon i kvinners dagligliv (Langsether og Lømo 1997). Når det gjelder andre typer husholdsarbeid, som vedlikeholdsarbeid, omsorgsarbeid, kjøp av varer og tjenester og så videre, har det vært beskjedne endringer i kvinners tidsbruk.

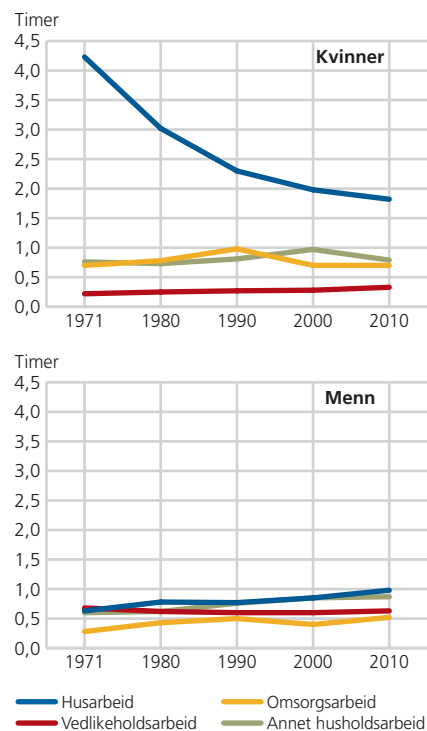
Selv om menn gjør mer husholdsarbeid enn før, oppveier ikke dette den kraftige nedgangen blant kvinner. Det har vært opptrapping av tiden menn bruker

Tabell 2. Tid brukt til husarbeid blant kvinner og menn 16-74 år. 1971-2010. Gjennomsnitt for alle, andel som utførte husarbeid, og gjennomsnitt for dem som utførte husarbeid. Timer og minutter/prosent

	1971	1980	1990	2000	2010
Kvinner					
Tidsbruk blant alle	4.14	3.01	2.18	1.59	1.49
Andel som utførte husarbeid, prosent	95	94	92	94	91
Tidsbruk blant dem som utførte husarbeid	4.27	3.12	2.30	2.07	1.59
Menn					
Tidsbruk blant alle	0.38	0.47	0.46	0.51	0.59
Andel som utførte husarbeid, prosent	48	61	65	77	78
Tidsbruk blant dem som utførte husarbeid	1.18	1.16	1.11	1.06	1.15

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå

Figur 1. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant kvinner og menn. 16-74 år. 1971-2010. Gjennomsnitt per dag, timer¹

¹ Kjøp av varer og tjenester, annet husholdsarbeid og reiser i forbindelse med husholdsarbeid er her slått sammen i kategorien «annet husholdsarbeid».

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

til husholdsarbeid hvert tiår siden 1971, men økningen var mer beskjeden på 1990-tallet enn de øvrige tiårene. Økningen fordeler seg på flere aktiviteter: vanlig husarbeid, omsorgsarbeid, innkjøp av varer og tjenester og reiser i forbindelse med husholdsarbeid. Vedlikeholdsarbeidet er derimot endret lite (se figur 1).

Mens kvinner fremdeles bruker mer tid enn menn til hus- og omsorgsarbeid, bruker menn mer tid enn kvinner til vedlikeholdsoppgaver. For det øvrige husholdsarbeidet er det små kjønnsforskjeller i tidsbruk.

Flere menn gjør husarbeid

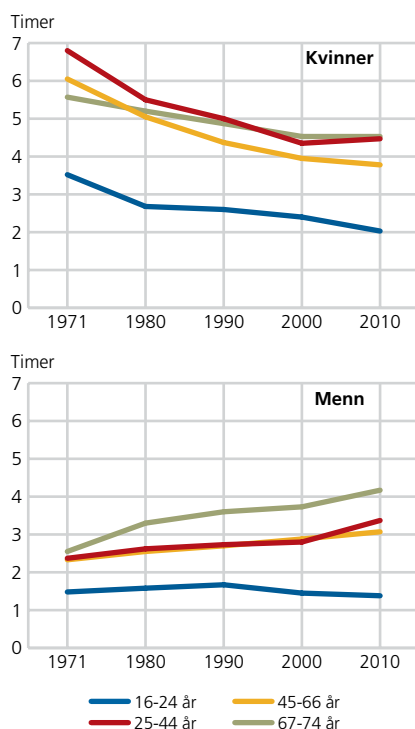
Gjennomsnittstallene som er vist hittil, omfatter både dem som utførte husholdsarbeid den dagen de førte dagbok, og dem som ikke utførte slike oppgaver (se tekstboks om tidsbruksundersøkelser). Endringer i en gruppes tidsbruk kan ha sammenheng med endringer i andelen som utfører en gitt aktivitet den dagen de fører dagbok, og/eller i tidsbruken blant dem som har utført aktiviteten.

Den kraftige nedgangen i vanlig husarbeid blant kvinner bunner først og fremst i at de som utfører slike oppgaver den dagen de fører dagbok, bruker atskillig mindre tid enn før (se tabell 2). De aller fleste kvinner, vel 90 prosent, gjør noe husarbeid i løpet av en gjennomsnittsdag, og denne andelen har vært ganske stabil. Tidsbruken per kvinne som utførte husarbeid den dagen de førte dagbok, er imidlertid kraftig redusert, fra 4 timer og 27 minutter per dag i 1971 til om lag 2 timer per dag i 2010. Husarbeid inngår altså fremdeles i de fleste kvinners dagligliv, men omfanget er langt mindre enn før.

Økningen i menns husarbeid sett under ett har sammenheng med at flere bruker tid til slike aktiviteter i løpet av en dag. Mens kun 48 prosent utførte husarbeid en gjennomsnittsdag i 1971, var andelen 78 prosent i 2010. Gjennomsnittlig tidsbruk per mann som utførte husarbeid den dagen de førte dagbok, har imidlertid vært ganske stabil. Husarbeid er altså blitt en del av de fleste menns dagligliv, nesten på samme måte som for kvinner, men omfanget er fremdeles mindre for menn.

Figur 2. Tid brukt til husholdsarbeid blant kvinner og menn i ulike aldersgrupper. 1971-2010. Gjennomsnitt per dag, timer

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

Ulike typer husarbeid

I tidsbruksundersøkelsene skiller det mellom følgende sju typer husarbeid:

- *Matlaging, borddekkning og servering*
- *Oppvask og rydding av bord*
- *Rengjøring og rydding av bolig, som omfatter både daglig rydding og renhold og mer omfattende rengjøring.*
- *Vasking og stryking av tøy, som også omfatter bretteing, rydding og lufting av tøy.*
- *Søm og vedlikehold av tøy og sko*
- *Fyring, vedhugging og vannhenting*
- *Egenproduksjon av matvarer, som omfatter plukking av bær og frukt i egen hage, dyrking av grønnsaker for egen husholdning, rensing, safting sylting og hermetisering av frukt og grønnsaker, stell og slaktning av husdyr for å skaffe kjøtt, melk eller egg til eget forbruk.*

Mindre husarbeid blant kvinner i yrkesaktiv alder ...

Kvinner i alle aldre bruker mindre tid til husholdsarbeid, men tydeligst er endringen i aldersgruppene 25-44 år og 45-66 år (se figur 2). Kvinner bruker her om lag 2 timer og 20 minutter mindre per dag til husholdsarbeid enn i 1971. Dette tilsvarer godt og vel 16 timer per uke. Samtidig har det vært en kraftig økning i yrkesarbeidet blant kvinner i disse aldersgruppene. Også tiden til fritidsaktiviteter har økt (Vaage 2012).

Endringene skjedde i all hovedsak fram til år 2000. Det siste tiåret har det vært forholdsvis beskjeden nedgang i husholdsarbeidet blant kvinner i de fleste aldersgrupper, og blant 25-44-åringene kan det faktisk se ut til å ha vært en svak økning.

I de fleste aldersgrupper er det først og fremst det vanlige husarbeidet det brukes mindre tid på (se figur 3), og nedgangen i husarbeidet er mer omfattende enn nedgangen i den samlede tiden til husholdsarbeid. Blant de eldste kvinnene (67-74 år) var det ingen endring i tiden til vanlig husarbeid det siste tiåret. I øvrige aldersgrupper ser vi en svak nedgang.

... og mer blant menn i alderen 25-44 år

Blant menn har husholdsarbeidet økt i samtlige aldersgrupper bortsett fra den yngste (16-24 år), der nivået er omtrent det samme i dag som i 1971 (se figur 2). Det er de eldste mennene som bruker mest tid til husholdsarbeid, og det er også her vi ser den største økningen. Menn i alderen 67-74 år bruker nå i gjennomsnitt 4 timer og 10 minutter per dag til husholdsarbeid, mot bare 2 timer og 33 minutter i 1971. Økningen har blant annet sammenheng med en sterk nedgang i yrkesarbeidet som følge av lavere pensjonsalder. Dessuten er dagens eldre menn trolig mer vant til å delta i arbeidet hjemme enn eldre menn for noen tiår tilbake.

Også menn i alderen 25-44 år gjør betydelig mer husholdsarbeid enn før. Dette er en aldersgruppe som ofte har barn i husholdet. I gjennomsnitt bruker menn her 3 timer og 22 minutter til husholdsarbeid per dag, og dette er en time mer enn i 1971.

Mens det har vært beskjedne endringer i kvinners husholdsarbeid det siste tiåret, ser vi en økning blant menn i flere aldersgrupper, og særlig blant 25-44-åringene. I gjennomsnitt bruker menn i denne aldersgruppen 34 minutter mer per dag, eller nesten 4 timer mer per uke, til husholdsarbeid nå enn i 2000. Dette er en stor endring på kun ti år og reflekterer betydelige forandringer i menns dagligliv.

Menn i alle aldersgrupper bruker mer tid til vanlig husarbeid nå enn i 1971 (se figur 3), men økningen i det vanlige husarbeidet er mer beskjeden enn økningen i det totale husholdsarbeidet.

Mindre husarbeid av alle slag

Ettersom det først og fremst er det vanlige husarbeidet som er redusert de siste tiårene, ser vi nærmere på endringer i ulike typer husarbeid (se tekstboks). Vi skiller mellom 1) matlaging, som nå utgjør 40 prosent av husarbeidet 2) oppvask og rydding av bord, som utgjør 16 prosent av husarbeidet 3) rengjøring og rydding av bolig, som utgjør 29 prosent av husarbeidet 4) vasking og stryking av tøy, som utgjør 10 prosent av husarbeidet 5) søm og vedlikehold av tøy og sko, som i dag tar så lite tid at det blir under ett halvt minutt per dag

for den voksne befolkning sett under ett 6) fying, vedhugging og vannhenting, som utgjør 4 prosent av husarbeidet, samt 7) egenproduksjon av matvarer, som utgjør kun 1 prosent av husarbeidet (se tabell 3).

Nedgangen i husarbeidet fordeler seg på flere oppgaver. Befolkningen i alderen 16-74 år bruker nå i gjennomsnitt 16 minutter mindre per dag til matlaging enn på begynnelsen av 1970-tallet, 14 minutter mindre til oppvask og rydding av bord, 10 minutter mindre til rengjøring og rydding av bolig, 8 minutter mindre til vasking og stryking av tøy, 13 minutter mindre til søm og vedlikehold av tøy og sko og 7 minutter mindre til egenproduksjon av matvarer, slik som for eksempel bærplukking eller grønnsaksdyrking. Det siste tiåret har det vært små endringer for samtlige typer husarbeid.

Klesvask fortsatt kvinners ansvar, maten lages av begge

For matlaging og rengjøring har det vært en viss omfordeling mellom kvinner og menn, ved at en kraftig nedgang i kvinners tidsbruk er møtt av en viss økning i menns (se tabell 4). Når det gjelder oppvask, vasking og stryking av tøy samt vedlikehold av sko og tøy, har det derimot vært en klar nedgang i kvinners tidsbruk, men ingen økning i menns. Både kvinner og menn bruker mindre tid til egenproduksjon av matvarer enn før, mens tiden til fying, vedhugging og vannhenting har vært stabilt lav for begge kjønn.

Graden av likedeling av husarbeidet angis ofte i statistikken som menns tidsbruk i andel av kvinners (se figur 4). Høye andeler innebærer stor grad av likedeling. Menns husarbeid utgjør nå 54 prosent av kvinners husarbeid,

Tabell 3. Tid brukt til ulike typer husarbeid blant personer 16-74 år. 1971-2010. Gjennomsnitt per dag, timer og minutter

	1971	1980	1990	2000	2010	Endring 1971-2010
Matlaging og lignende	0.49	0.40	0.34	0.35	0.33	-0.16
Oppvask, rydding av bord	0.27	0.21	0.17	0.14	0.13	-0.14
Rengjøring og rydding av bolig	0.34	0.33	0.26	0.23	0.24	-0.10
Vasking og stryking av tøy	0.16	0.12	0.11	0.09	0.08	-0.08
Vedlikehold av tøy og sko, søm	0.13	0.03	0.02	0.01	0.00	-0.13
Fying, vedhugging, vannhenting	0.03	0.03	0.02	0.02	0.03	0.00
Egenproduksjon av matvarer	0.08	0.05	0.02	0.02	0.01	-0.07
Antall observasjoner	6 985	6 600	6 023	5 787	6 811	

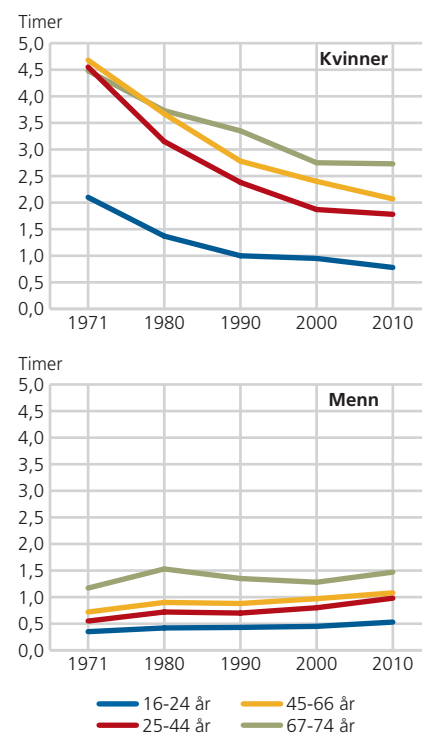
Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4. Tid brukt til ulike typer husarbeid blant kvinner og menn 16-74 år. 1971 og 2010. Gjennomsnitt per dag, timer og minutter

	Kvinner		Menn	
	1971	2000	1971	2000
Matlaging og lignende	1.25	0.42	0.10	0.25
Oppvask, rydding av bord	0.46	0.17	0.06	0.08
Rengjøring og rydding av bolig	0.58	0.32	0.07	0.17
Vasking og stryking av tøy	0.29	0.14	0.01	0.03
Vedlikehold av tøy og sko, søm	0.25	0.01	0.00	0.00
Fying, vedhugging, vannhenting	0.02	0.01	0.05	0.05
Egenproduksjon av matvarer	0.08	0.01	0.08	0.01
Antall observasjoner	3 636	3 550	3 349	3 261

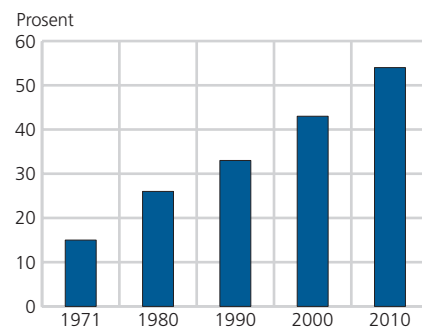
Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971 og 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Tid brukt til vanlig husarbeid blant kvinner og menn i ulike aldersgrupper. 1971-2010. Gjennomsnitt per dag, timer

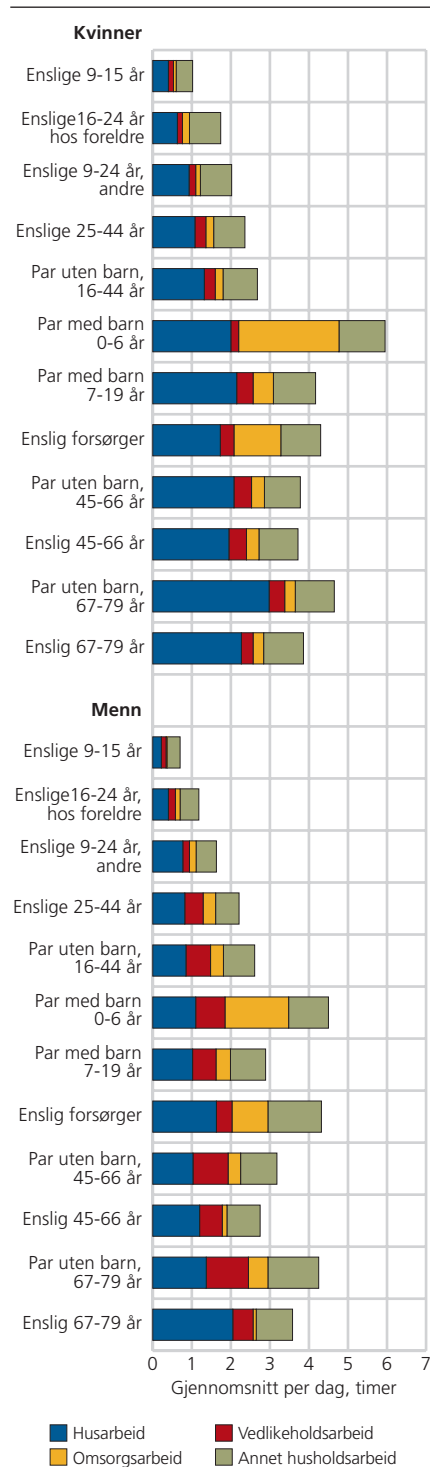
Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Menns andel av kvinners tid til husarbeid. 1971-2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant kvinner og menn i forskjellige familiefaser. 2010. Gjennomsnitt per dag, timer¹

¹ Kjøp av varer og tjenester, annet husholdsarbeid og reiser i forbindelse med husholdsarbeid er her slått sammen i kategorien «annet husholdsarbeid».

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

mot bare 15 prosent i 1971, og graden av likedeling har økt forholdsvis jevnt i hele perioden. Skiller vi mellom ulike typer husarbeid, er matlaging blant de gjøremål der likedelingen er størst. Menns tidsbruk utgjør her 60 prosent av kvinners. Vasking og stryking av tøy er blant de minst likedelte oppgavene. Menns tidsbruk utgjør her 21 prosent av kvinners, men både menn og kvinner bruker forholdsvis lite tid til slike gjøremål.

Småbarnsmødre – seks timer til husholdsarbeid per dag

Omfanget og sammensetningen av husholdsarbeidet varierer betydelig mellom ulike familiefaser (se figur 5). Eksempelvis krever små barn mye tid og omsorg, mens unge som bor hos sine foreldre, gjerne nyter godt av foreldrenes innsats og ikke trenger å gjøre så mye husarbeid selv. Deltakerne i undersøkelsene er delt inn i familiefaser ut fra hvor gamle de er, om de er gifte/samboende eller enslige, om de har barn boende hjemme eller ikke, samt hvor gamle barna er.

Mest husholdsarbeid finner vi blant gifte/samboende kvinner med barn i alderen 0-6 år. I gjennomsnitt bruker kvinner her nesten 6 timer per dag til husholdsarbeid. To timer går med til vanlig husarbeid, og vel 2 ½ time går til omsorgsarbeid. Som omsorgsarbeid regnes stell, pass eller annen hjelp som er notert i dagboka som den viktigste aktiviteten i et gitt tidsintervall (se tekstboks om husholdsarbeid). Dette er et snevert mål for omsorg og dekker selvsagt bare en liten del av foreldrenes totale barneomsorg. Det meste av den samlede omsorgen utføres parallelt med andre gjøremål (se artikkel om foreldres tidsbruk i dette nummeret av Samfunnsspeilet).

Også gifte/samboende mødre med eldre barn bruker mye tid til husholdsarbeid, i gjennomsnitt 4 timer og 10 minutter per dag. Husarbeidet er like omfattende som blant mødre med yngre barn, men omsorgsarbeidet tar mindre tid. Omsorg for større barn tar gjerne andre former og utføres samtidig med andre gjøremål i større grad enn omsorgen for yngre barn. Enslige mødre bruker også mye tid til husholdsarbeid. Ettersom det er få observasjoner i denne gruppen, skiller vi ikke mellom dem med små og store barn.

Mye husholdsarbeid finner vi også blant gifte/samboende kvinner i alderen 67-79 år, over yrkesaktiv alder. I gjennomsnitt bruker de 4 timer og 39 minutter per dag til slike gjøremål, og mye av dette, om lag 3 timer, går til vanlig husarbeid. Husarbeidet er altså mer omfattende her enn blant kvinner i barnefasen. Som vi kunne vente, er det barn og unge som bor sammen med sine foreldre, som bruker minst tid til husholdsarbeid.

Eldre enslige menn gjør mye husarbeid

Blant menn finner vi mest husholdsarbeid blant gifte/samboende fedre med barn 0-6 år (4 timer og 29 minutter per dag), i den lille gruppen av enslige fedre (4 timer og 19 minutter per dag), og blant gifte/samboende menn i alderen 67-79 år (4 timer og 15 minutter per dag) (se figur 5). Den sistnevnte gruppen bruker nesten like mye tid til husholdsarbeid som kvinner i tilsvarende familiefase, men sammensetningen av husholdsarbeidet er litt annerledes. Menn gjør her mindre vanlig husarbeid og mer vedlikeholdsarbeid enn kvinner.

Enslige i alderen 67-79 år er den gruppen av menn som bruker mest tid til vanlig husarbeid – i gjennomsnitt 2 timer og tre minutter per dag i 2010.

Dette er nesten like mye som vi finner blant kvinner i tilsvarende alder og familiefase.

Også blant gutter og menn ser vi minst husholdsarbeid utført av dem som bor sammen med foreldrene sine. De som er 9-15 år gamle, bruker i gjennomsnitt 48 minutter per dag til slike gjøremål, og de som er 16-24 år gamle, bruker i gjennomsnitt 1 time og 12 minutter. Dette er mindre enn for jenter/kvinner i tilsvarende grupper.

Er gulvet nådd?

Etter tre tiår år med nedgang i husholdsarbeidet, ser vi altså ingen ytterligere nedgang det siste tiåret. Hvorvidt dette kan tolkes dit hen at vi har nådd en nedre grense for hvor mye ulønnet arbeid som er nødvendig for at dagliglivet skal gå rundt, er vanskelig å si.

Omfanget av den ulønnende innsatsen hjemme er til en viss grad et spørsmål om prioritering og avveininger i forhold til andre gjøremål, men for de fleste er et visst minimum av matlaging, rengjøring og rydding nødvendig for at hverdagen skal fungere. Dette gjelder særlig når det er barn i husholdningen. Den kraftige nedskjæringen av vanlig husarbeid i aldersgrupper som ofte har barn boende hjemme, kan indikere at det her er lite rom for ytterligere reduksjon.

Blant kvinner og menn i pensjonsalder har husholdsarbeidet trolig et større innslag av mer fritidspregede aktiviteter enn blant foreldre med små barn. Dette kan gi større fleksibilitet og et visst rom for nedskjæring til fordel for andre gjøremål. Men det kan også tenkes at eldre bruker mye tid på oppgaver hjemme på grunn av nedsatt helse.

Mannsrollen tydelig endret

Som nevnt tidligere, har det skjedd en betydelig omfordeling av husholdsarbeidet, det vil si en kraftig nedskjæring blant kvinner og en viss økning blant menn. Husarbeid er nå en del av de fleste menns dagligliv, samtidig som de fremdeles står for det meste av vedlikeholdsarbeidet. Hvorvidt vi vil se en ytterligere utjevning av kjønnsforskjellene i tid til ulønnet arbeid, er vanskelig å spå, og dette vil trolig også variere etter familiefase.

Den klare økningen i menns ulønnede arbeid vitner om en ganske annen mansrolle i dag enn for noen tiår tilbake. Utvidelsen av fedrekvoten i foreldrepermisjonen de siste årene kan kanskje gi grunn til å vente at nye generasjoner av menn vil bruke enda mer tid til ulønnet arbeid også når barna blir større.

Blant eldre 67-79 år bruker menn nå nesten like mye tid til husholdsarbeid som kvinner, noe som kan tyde på at nye generasjoner av eldre menn har mer erfaring med dette enn tidligere generasjoner. For de gifte/samboende er sammensetningen av det ulønnede arbeidet imidlertid litt forskjellig for menn og kvinner, ved at menn bruker mindre tid til husarbeid og mer til vedlikeholdsarbeid enn kvinner. Enslige eldre menn bruker derimot nesten like mye tid til vanlig husarbeid som enslige eldre kvinner.

Referanser

Berg, A. J. (1988): «Husarbeid som et trekkspill om teknologi», i M. Lie, A.-J. Berg, H. Kaul, E. Kvande, B. Rasmussen og K. H. Sørensen (red): *I Menns bilde. Kvinner, teknologi, arbeid*, Trondheim: Tapir forlag.

Langsether, Å. og Aa. Lømo (1997): *Bedre tid? Gifte kvinners tidsbruk. Endringer 1970-1990*, Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring, Rapport 10/97.

Vaage, O. (2012): *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser 125, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/20/sa125/>)

Fedre deltar mer i husarbeid og omsorg

Det har vært betydelige forandringer i foreldres tidsbruk ute og hjemme de siste tiårene. Mødre bruker mer tid til yrkesarbeid og mindre til husholdsarbeid enn før, mens fedre har endret sitt tidsmønster i motsatt retning. På 2000-tallet har endringene vært størst blant småbarnsfedre. De bruker færre timer til yrkesarbeid nå enn ved årtusenskiftet, men vier langt mer tid til oppgaver hjemme og omsorg for barn.

Ragni Hege Kitterød

Gjennomsnittstall for tidsbruk

Tidsbruksundersøkelser viser hvordan befolkningen som helhet, eller ulike grupper, for eksempel foreldre, fordeler tiden mellom ulike gjøremål. Resultatene rapporteres gjerne som gjennomsnitt per dag for den aktuelle gruppen. Gjennomsnittet dekker både dem som faktisk brukte tid på aktiviteten den dagen de førte dagbok, og dem som ikke brukte tid på aktiviteten.

Alle dager i året inngår i gjennomsnittet, altså både hverdager, helger og ferier. Gjennomsnitt per uke får man ved å multiplisere med sju.

Ofte vises i tillegg andelen som faktisk utførte den aktuelle aktiviteten på føringsdagen, samt gjennomsnittlig tidsbruk blant dem som utførte aktiviteten (se [Vaage 2012](#)). Endringer i en gruppes gjennomsnittlige tidsbruk kan altså bunne i endringer i andelen utøvere og/eller endringer i tidsbruken blant utøverne.

Ragni Hege Kitterød er sosiolog og forsker i Statistisk sentralbyrå, Gruppe for demografi og levekår. (ragni.hege.kitterod@ssb.no)

Større likedeling av arbeid ute og hjemme mellom kvinner og menn har vært en viktig målsetting i norsk familie- og arbeidsmarkedspolitik i flere tiår. De politiske myndighetene har ønsket å legge til rette for at både mødre og fedre skal kunne kombinere barn og jobb på en god måte. Det er gjennomført en rekke reformer som har endret rammene for foreldres tilpasninger mellom yrkesarbeid og familie.

Barnehager og en romslig foreldrepermisjon i forbindelse med fødsler har gjort det enklere for mødre å ha inntektsgivende arbeid. Mens Norge lenge hadde lavere barnehagedekning enn de andre skandinaviske landene, særlig for barn under tre år, har det vært en omfattende utbygging av barnehager på 2000-tallet, og deltakelsen er nå høy også blant de minste barna.

Endring med fedrekvote?

Innføringen av en fedrekvote på fire uker i foreldrepermisjonen på begynnelsen av 1990-tallet skulle stimulere fedre til å involvere seg mer hjemme, både i permisjonstiden og senere. Kvoten er nå utvidet til tolv uker og benyttes av de fleste fedre. Mens barnehager og foreldrepermisjon gjør det lettere for begge foreldre å ha lønnet arbeid, kan kontantstøtten gi mulighet for at en av foreldrene reduserer yrkesarbeidet mens barna er små.

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

I denne artikkelen viser vi endringer i tiden som går til yrkes- og husholdsarbeid blant gifte og samboende mødre og fedre fra 1980-tallet og til i dag, basert på Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelser (se tekstboks om tidsbruksundersøkelser). Tallene for inntektsgivende arbeid omfatter også reisetid til og fra jobb og pauser på arbeidsplassen. Tallene for husholdsarbeid omfatter en rekke ulønnede gjøremål for egen og andres husholdning, både vanlig husarbeid, omsorg for barn, innkjøp og flere andre oppgaver (se tekstboks om inntektsgivende arbeid og husholdsarbeid).

Slike undersøkelser basert på dagbøker regnes som den beste datakilden for informasjon om hvor mye tid som går til ulønnet arbeid, eller husholdsarbeid, i ulike grupper av befolkningen (Robinson 1985), og for å se tid brukt til ulike aktiviteter i sammenheng. Mens yrkesdeltakelse og arbeidstid kartlegges løpende gjennom intervjuundersøkelser, for eksempel Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser, er det vanskelig å få noe godt bilde av hus- og omsorgsarbeidet i vanlige spørreundersøkelser.

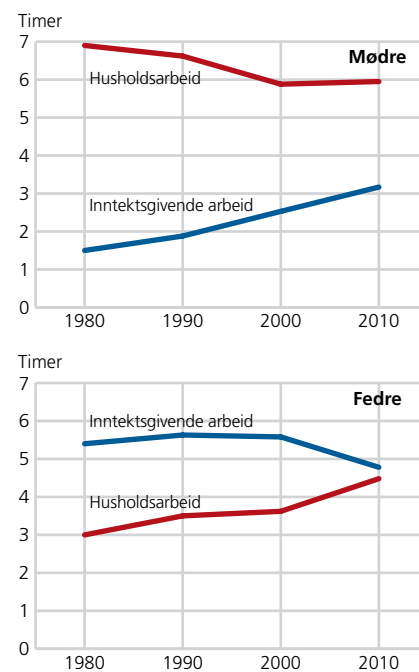
Småbarnsmødre jobber mer ute ...

Småbarnsmødre bruker i dag atskillig mer tid til inntektsgivende arbeid enn småbarnsmødre på begynnelsen av 1980-tallet (se figur 1). Mens gifte/samboende mødre med barn 0-6 år i gjennomsnitt brukte 1½ time per dag til inntektsgivende arbeid i 1980, brukte mødre i 2010 3 timer og 10 minutter per dag, som utgjør vel 22 timer per uke.

Tallene er gjennomsnitt for hele året og omfatter både hverdager, helger og ferier (se tekstboks om tolkning av gjennomsnittstall fra tidsbruksundersøkelsen). Både yrkesaktive og ikke yrkesaktive personer inngår. Økningen i mødres yrkesarbeid har vært forholdsvis jevn i den perioden vi ser på her, og bunner dels i at flere mødre utførte yrkesarbeid den dagen de førte dagbok, og dels i at de som utførte yrkesarbeid, brukte mer tid på dette.

Tiden til husholdsarbeid er derimot betydelig redusert, fra i underkant av 7 timer per dag i 1980 til knapt 6 timer per dag i 2010 (omtalt i egen artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet). Mens det var en klar nedgang i småbarnsmødrenes husholdsarbeid på 1980- og 1990-tallet, har det vært liten endring etter årtusenskiftet. Sett i lys av den sterke økningen i barnehagedeltakelsen blant små barn det siste tiåret, samt økningen i mødres yrkesarbeid, er dette overraskende og kan tyde på at mødre prioriterer barn og familie høyt når de ikke er på jobb. Mødre med barn i

Figur 1. Tid brukt til inntektsgivende arbeid og husholdsarbeid blant gifte/samboende mødre og fedre med barn 0-6 år. 1980-2010. Gjennomsnitt per dag, timer

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1980-2010, Statistisk sentralbyrå.

Inntektsgivende arbeid og husholdsarbeid

I tidsbruksundersøkelser skiller man gjerne mellom fem hovedgrupper av aktiviteter, nemlig inntektsgivende arbeid, husholdsarbeid, utdanning, personlige behov og fritidsaktiviteter. I tillegg kommer en liten gruppe med andre og uoppgitte aktiviteter (se Vaage 2012).

Det er ikke alltid lett å skille klart mellom husholdsarbeid og fritid. Eksempelvis kan noen regne matlaging som en fritidsaktivitet, mens andre ser det som husarbeid. I tidsbruksundersøkelsen legges det såkalte *trejepersonkriteriet* til grunn for å skille arbeid fra andre gjøremål. Aktiviteter som i prinsippet kan utføres av andre, og som frambringer en tjeneste eller et produkt, regnes som arbeid, mens andre aktiviteter regnes som fritid eller personlige gjøremål. Tanken er da at det ikke gir mening å få andre til å sove, spise, gå på kino eller trene for seg, men at man kan få andre til å gjøre rent, handle, pusse opp og passe barn.

Som *inntektsgivende arbeid* regnes perioder der intervjupersonen har notert i dagboka at hun/han utførte yrkesarbeid. Tallene i denne artikkelen omfatter også arbeidsreiser og pauser i forbindelse med yrkesarbeid.

Det er vanlig å skille mellom seks hovedtyper av *husholdsarbeid*:

- *Husarbeid*, som omfatter matlaging, oppvask, rydding, rengjøring, vask og stell av tøy og lignende.
- *Omsorgsarbeid*, som omfatter aktiv omsorg for barn eller hjelpetrequende voksne. Dette er perioder der deltakerne noterer at stell, pass eller annen hjelp er den viktigste aktiviteten i et gitt tidsintervall.
- *Vedlikeholdsarbeid*, som omfatter stell av hage, stell av kjæledyr, oppussing, reparasjoner og vedlikehold.
- *Kjøp av varer og tjenester*, som omfatter innkjøp av varer, legebesøk, besøk på andre offentlige kontorer og lignende.
- *Annet husholdsarbeid*, som omfatter annet arbeid som utføres ulønnet for egen eller andres husholdning.
- *Reiser i forbindelse med husholdsarbeid*, som i hovedsak omfatter reiser knyttet til innkjøp og andre ærend.

alderen 0-6 år kan også ha eldre barn i husholdningen, og husholdsarbeidet kan også være rettet mot disse.

... og gjør mindre i huset

På samme måte som for kvinner generelt bunner den sterke nedgangen i tiden til husholdsarbeid blant småbarnsmødre først og fremst i at det vanlige husarbeidet er kraftig redusert. Mødre med barn 0-6 år bruker nå i gjennomsnitt 2 timer per dag til husarbeid, og dette er 1 time og 24 minutter mindre enn i 1980 (se tabell 1). Nedgangen skjedde på 1980- og 1990-tallet. Omfanget av mødres husarbeid var omtrent det samme i 2010 som i 2000, noe som kan gi grunn til å spørre om vi har nådd en nedre grense for hva som er nødvendig for at en familie skal trives og fungere.

Samtidig med at de vier færre timer til blant annet rengjøring og klesvask, bruker mødre omtrent like mye tid til omsorg i dag som i 1980. Vi minner om at omsorgsarbeid, slik det defineres i tidsbruksundersøkelsen, omfatter perioder der deltakerne har notert i dagboka at stell, pass eller annen hjelp er den viktigste aktiviteten i et gitt tidsintervall. Dette er et snevert mål for omsorg og fanger opp kun en liten del av foreldrenes totale barneomsorg, nemlig aktiviteter som er direkte rettet mot barna.

Det meste av omsorgen foregår parallelt med andre aktiviteter som for eksempel husarbeid, handling, turer eller TV-seing. Det at mødres omsorgsarbeid ikke har gått ned i tid til tross for høyere yrkesaktivitet og mer bruk av barnehager, reflekterer en endret foreldrerolle der foreldre er mer aktivt involvert i barna når de er sammen med dem. Et lignende mønster er vist i andre land (blant annet Bianchi 2000).

Småbarnsfedre mindre på jobb, mer aktive hjemme

Fedre med små barn bruker klart mindre tid til yrkesarbeid i dag enn på begynnelsen av 1980-tallet, mens tiden til hus- og omsorgsarbeid har økt betraktelig (se figur 1). I 1980 brukte gifte/samboende fedre med barn 0-6 år i gjennomsnitt 5 timer og 24 minutter per dag til yrkesarbeid, mens dagens småbarnsfedre bruker om lag 4 timer og tre kvarter per dag. Hele nedgangen har skjedd det siste tiåret og kan ha sammenheng med økningen i mødres yrkesarbeid og i sterke normer og politiske insentiver for at fedre skal engasjere seg mer hjemme. På den annen side kunne vi vente at bedret barnehagedekning det siste tiåret gjør det enklere for begge foreldre å bruke mye tid i yrkeslivet.

Mens yrkesarbeidet tar mindre tid enn tidligere, har det ulønnede arbeidet hjemme økt kraftig. Fedre med barn 0-6 år bruker nå i gjennomsnitt 4 timer og 29 minutter per dag til husholdsarbeid, og dette er omtrent 1½ time mer enn i 1980. Økningen fordeler seg over hele perioden, men har vært mest markert det siste tiåret. Fedre bruker i dag vel 50 minutter mer per dag, eller om lag seks timer mer per uke, til husholdsarbeid enn fedre ved årtusenskiftet. Dette er en stor økning på bare ti år og tyder på en klar endring i fedres dagligliv i retning av større involvering i familiearbeidet.

Økningen i småbarnsfedres husholdsarbeid fordeler seg på flere aktiviteter. Klarest er oppgangen i omsorgsarbeidet, der dagens fedre i gjennomsnitt bruker vel ½ time per dag mer enn fedre i 1980, og om lag 20 minutter mer per dag enn fedre i år 2000 (se tabell 1). Fedre gjør også mer vanlig husarbeid

Tabell 1. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant gifte/samboende mødre og fedre med barn 0-6 år. 1980-2010.

Gjennomsnitt per dag, timer og minutter				
	1980	1990	2000	2010
Mødre				
Husarbeid	3.24	2.36	2.06	2.00
Vedlikeholdsarbeid	0.12	0.13	0.13	0.12
Omsorgsarbeid	2.30	2.56	2.25	2.34
Kjøp av varer og tjenester	0.30	0.27	0.28	0.33
Annet husholdsarbeid	0.06	0.08	0.14	0.09
Reiser i forbindelse med husholdsarbeid	0.12	0.16	0.26	0.29
Antall observasjoner	632	594	492	538
Fedre				
Husarbeid	0.42	0.42	0.53	1.06
Vedlikeholdsarbeid	0.36	0.35	0.38	0.45
Omsorgsarbeid	1.06	1.31	1.17	1.38
Kjøp av varer og tjenester	0.18	0.17	0.19	0.21
Annet husholdsarbeid	0.12	0.13	0.09	0.10
Reiser i forbindelse med husholdsarbeid	0.06	0.12	0.21	0.30
Antall observasjoner	602	492	483	522

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1980-2010, Statistisk sentralbyrå.

enn før. I 2010 brukte fedre i gjennomsnitt en time og seks minutter per dag til husarbeid, mot 42 minutter per dag i 1980.

Mer likedeling i småbarnsfasen

Ettersom småbarnsfedre bruker mer tid til husholdsarbeid og mindre til yrkesarbeid enn før, mens småbarnsmødre har endret sin tidsbruk i motsatt retning, er kjønnsforskjellene i denne livsfasen blitt betydelig mindre. Mødre bruker imidlertid fremdeles mer tid til husholdsarbeid og mindre tid til yrkesarbeid enn fedre.

Graden av likedeling av husholdsarbeidet angis ofte som fedres tidsbruk i prosent av mødres. Høyere andel innebærer større likedeling. I 1980 utgjorde fedres tid til vanlig husarbeid kun 21 prosent av mødres tidsbruk. I dag er andelen 55 prosent. Fedres tid til omsorgsarbeid utgjør nå 64 prosent av mødres tid, mot kun 44 prosent i 1980. Endringen skyldes at fedre har økt sin innsats på dette området, mens mødres innsats har vært ganske stabil.

Det er fremdeles betydelig forskjell mellom mødres og fedres innsats når det gjelder vedlikeholdsarbeid. Dette er i stor grad typiske mannsoppgaver, og det har ikke vært noen økning i mødres innsats siden begynnelsen av 1980-tallet. I gjennomsnitt bruker småbarnsfedre nesten fire ganger så mye tid på slike oppgaver som småbarnsmødre (se tabell 1). Totalt sett går det imidlertid langt mindre tid til vedlikeholdsarbeid enn til hus- og omsorgsarbeid.

Foreldre med større barn mindre preget av endringer

Mødre med yngste barn i alderen 7-19 år (det vil si at de ikke har barn under sju år) bruker nå atskillig mer tid i yrkeslivet og mindre tid til familiearbeid enn tilsvarende gruppe av mødre på begynnelsen av 1980-tallet (se figur 2). I gjennomsnitt bruker mødre nå 1 time og 22 minutter mer per dag til yrkesarbeid og 1 time og 2 minutter mindre til husholdsarbeid enn mødre i 1980. Også i denne gruppen skyldes nedgangen i husholdsarbeidet først og fremst at vanlig husarbeid som rengjøring og klesvask tar mindre av mødrenes tid (se tabell 2). Både økningen i yrkesarbeidet og nedgangen i husarbeidet skjedde i hovedsak på 1980- og 1990-tallet.

Blant fedre med barn i alderen 7-19 har det har vært forholdsvis beskjedne endringer siden 1980 i tiden til yrkes- og husholdsarbeid. Dagens fedre bruker i gjennomsnitt 16 minutter mindre per dag til yrkesarbeid og 17 minutter mer til husholdsarbeid enn fedre i 1980. Husholdsarbeidet har ikke økt nevneverdig blant denne gruppen av fedre det siste tiåret.

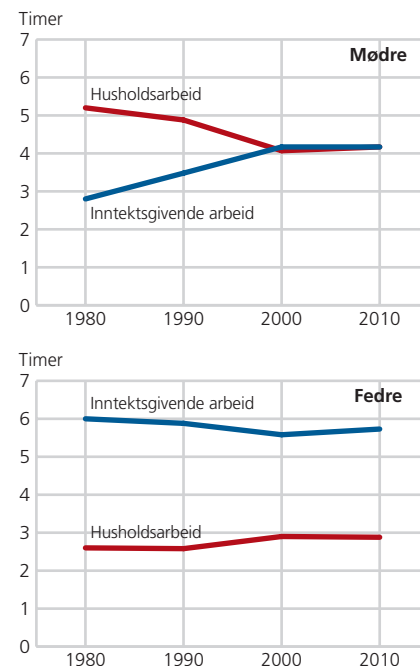
Mens småbarnsfedre bruker mer tid til både omsorgsarbeid og husarbeid enn før, er det først og fremst tiden til vanlig husarbeid og tiden til reiser i forbindelse med husholdsarbeid som har økt blant fedre med større barn (se tabell 2).

Vi ser altså små endringer det siste tiåret i tiden til arbeid ute og hjemme blant foreldre med store barn, mens det har vært betydelige endringer blant dem med mindre barn. Dette må sees i lys av at familiepolitikken særlig har vært rettet mot småbarnsforeldre. Dessuten har rommet for endring kanskje vært større blant småbarnsforeldre, i hvert fall hva mødres yrkesarbeid angår.

Mødre med små barn gjør mye husholdsarbeid

Små barn krever mye tid og omsorg, og i de fleste par har enten mor eller far betalt foreldrepermisjon fram til barnet er omtrent ett år. Noen velger også

Figur 2. Tid brukt til inntektsgivende arbeid og husholdsarbeid blant gifte/samboende mødre og fedre med yngste barn 7-19 år. 1980-2010. Gjennomsnitt per dag, timer¹

¹ 1980 og 1990 gjelder tallene for foreldre med yngste barn 7-18 år.

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1980-2010, Statistisk sentralbyrå.

Grupper av foreldre

I denne artikkelen vises tid til inntekts-givende arbeid og husholdsarbeid for gifte/samboende mødre og fedre i 1980, 1990, 2000 og 2010. Vi skiller mellom foreldre med barn i alderen 0-6 år, og foreldre med yngste barn 7-19 år.

Tallene er hentet fra tidligere rapporter ([Statistisk sentralbyrå 1983](#) og [1992](#), [Vaage 2002](#) og [2012](#)). For 2010 vises også tall for mer fininddelte grupper, etter yngste barns alder.

ulønnet permisjon eller redusert arbeidstid i forlengelse av den betalte permisjonen. Det vil dermed være store forskjeller i tidsbruk hjemme og ute mellom foreldre med helt små barn og dem med litt større barn.

For å belyse dette ser vi nærmere på yrkes- og familiearbeid blant foreldre med barn til og med 12 år, og med en finere aldersinndeling av yngste barns alder enn det som er benyttet hittil (se tekstboks om grupper av foreldre). Barnas alder er definert som alder ved utgangen av året for dagbokføring. Vi skiller mellom dem med barn 0-2 år, dem med yngste barn 3-6 år, og dem med yngste barn 7-12 år. En enda finere aldersinndeling kunne være ønskelig, men ville gi få observasjoner i hver gruppe.

Som vi kunne vente, bruker mødre med barn under tre år betydelig mindre tid til yrkesarbeid enn dem med eldre barn, men det er ingen klar forskjell mellom dem med barn 3-6 år og dem med barn 7-12 år (se tabell 3). Når barna er under tre år, går i gjennomsnitt 2 timer og 8 minutter per dag av mødrenes tid til yrkesarbeid, mot 4 timer og ett kvarter når barna er større.

Tabell 2. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant gifte/samboende mødre og fedre med yngste barn 7-19 år. 1980-2010. Gjennomsnitt per dag, timer og minutter

	1980	1990	2000	2010
Mødre				
Husarbeid	3.30	2.51	2.13	2.09
Vedlikeholdsarbeid	0.18	0.19	0.17	0.25
Omsorgsarbeid	0.42	0.52	0.34	0.31
Kjøp av varer og tjenester	0.24	0.28	0.25	0.29
Annet husholdsarbeid	0.06	0.08	0.14	0.08
Reiser i forbindelse med husholdsarbeid	0.12	0.14	0.21	0.28
Antall observasjoner	754	548	482	617
Fedre				
Husarbeid	0.48	0.48	0.55	1.01
Vedlikeholdsarbeid	0.42	0.34	0.44	0.36
Omsorgsarbeid	0.24	0.30	0.20	0.22
Kjøp av varer og tjenester	0.18	0.17	0.22	0.24
Annet husholdsarbeid	0.12	0.14	0.12	0.06
Reiser i forbindelse med husholdsarbeid	0.12	0.11	0.22	0.24
Antall observasjoner	638	432	473	623

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1980-2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Tid til yrkesarbeid og ulike typer husholdsarbeid blant mødre og fedre med barn i ulike aldersgrupper. 2010. Gjennomsnitt per dag, timer og minutter

	Barn 0-2 år	Barn 3-6 år	Barn 7-12 år
Mødre			
Yrkesarbeid	2.08	4.16	4.15
Husholdsarbeid	6.51	5.03	4.15
Husarbeid	1.59	2.00	2.01
Vedlikeholdsarbeid	0.11	0.12	0.21
Omsorgsarbeid	3.32	1.37	0.45
Annet husholdsarbeid ¹	1.08	1.13	1.08
Antall observasjoner	268	258	272
Fedre			
Yrkesarbeid	4.35	4.54	5.46
Husholdsarbeid	4.37	4.21	2.54
Husarbeid	1.10	1.01	1.02
Vedlikeholdsarbeid	0.42	0.48	0.33
Omsorgsarbeid	1.50	1.24	0.26
Annet husholdsarbeid ¹	0.55	1.08	0.53
Antall observasjoner	272	242	260

¹ Annet husholdsarbeid omfatter her også kjøp av varer og tjenester og reiser i forbindelse med husholdsarbeid.

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Foreldrepermisjon i barnets første leveår bidrar trolig sterkt til det lave gjennomsnittet blant mødrene med de minste barna.

Husholdsarbeidet er langt mer omfattende blant mødrene med barn under tre år enn blant dem med eldre barn, og dette bunner særlig i at mødre med små barn bruker mye tid til omsorgsarbeid. I gjennomsnitt går nesten 7 timer per dag til husholdsarbeid blant dem med barn under tre år. Av dette går 3½ time til omsorgsarbeid og 2 timer til vanlig husarbeid. Omsorgsarbeidet har mindre omfang når barna er eldre, mens tiden til vanlig husarbeid varierer lite med barnas alder.

For mødre ser det altså ut til at det særlig er den tidlige småbarnsfasen som preges av lite yrkesarbeid og mye husholdsarbeid, herunder omsorg. Riktignok bruker mødre med barn 7-12 år klart mindre tid til husholdsarbeid enn mødre med barn 3-6 år, men forskjellen er mer beskjeden enn den vi ser mellom mødre med barn 0-2 år og mødre med barn 3-6 år.

Fedre gjør mye husarbeid i hele småbarnsfasen

Sammenhengen mellom yngste barns alder og tiden til yrkes- og husholdsarbeid er annerledes blant fedre enn blant mødre. Mens hovedskillet for mødre går mellom dem med barn under og over tre år, går hovedskillet for fedre når barnet fyller sju år.

Det er forholdsvis beskjeden forskjell i omfanget av yrkesarbeidet mellom fedre med barn 0-2 år og fedre med barn 3-6 år (se tabell 3). Fedre med eldre barn bruker imidlertid klart mer tid til yrkesarbeid enn dem med yngre barn.

Også når det gjelder husholdsarbeidet, er omfanget ganske likt for fedre med barn 0-2 år og fedre med barn 3-6 år. Begge grupper bruker om lag 4 timer og 30 minutter per dag til husholdsarbeid. Det meste av dette går til omsorgsarbeid, men mye går også til vanlig husarbeid og til andre oppgaver som innkjøp og reiser i forbindelse med dette. Fedre med barn i alderen 7-12 år bruker i gjennomsnitt 2 timer og 54 minutter per dag til husholdsarbeid, og dette er nesten 1 time og 30 minutter mindre enn fedre med yngre barn. Det er først og fremst omsorgsarbeidet som har mindre omfang når barna er større.

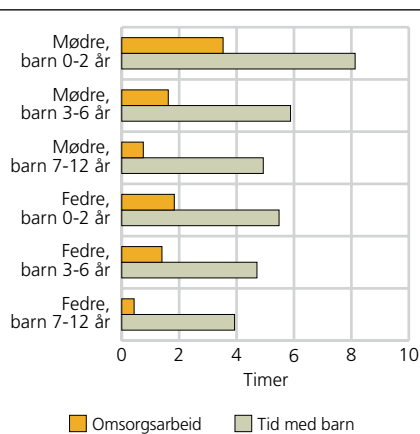
Selv om små barn fremdeles har mindre betydning for fedres enn for mødres tidsbruk, ser det altså ut til at fedre skjærer ned på yrkesarbeidet og bidrar vesentlig hjemme i hele småbarnsfasen. Det at den tidlige småbarnsfasen ikke preges av lite yrkesarbeid på samme måte som blant mødre, reflekterer trolig at far fremdeles tar mindre foreldrepermisjon enn mor i de fleste par.

Omsorg for barn vanskelig å måle

Selv om tidsbruksundersøkelser regnes for å være en god datakilde om ulønnet arbeid, blir de ofte kritisert for å gi et altfor snevert mål for foreldres omsorg for barn (blant annet Folbre mfl. 2005). Uansett hvilken metode man bruker, er det vanskelig å få et fullstendig bilde av tiden som går til omsorgsarbeid. Grunnen er at dette dels består av aktiviteter som er direkte rettet mot barn, slik som stell, leking og hjelp med lekser, dels av tilsyn samtidig som man gjør andre ting, for eksempel lager mat eller

Figur 3. Tid brukt til omsorgsarbeid og tid sammen med barn blant gifte/samboende mødre og fedre med barn i ulike aldersgrupper. 2010. Gjennomsnitt per dag, timer

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

ser på TV, dels av at man organiserer og administrerer barnets hverdag ved å følge og hente på trening, delta på foreldremøter og så videre, og dels ved at man er hjemme mens barna sover.

Hittil har vi vist tid til omsorgsaktiviteter som er direkte rettet mot barn eller andre, slik dette framkommer gjennom aktivitetsregistreringen i tidsbruksundersøkelsene. Dette er altså perioder der omsorg er det viktigste gjøremålet. Dette utgjør kun en liten del av foreldres samlede barneomsorg. Særlig gjelder dette for litt større barn, som ofte kan trenge mye tilsyn og oppfølging, men som i mindre grad har behov for direkte stell og hjelp.

Parallelt med aktivitetsregistreringen i dagbøkene markerte deltakerne i tidsbruksundersøkelsene når de var sammen med barna i husholdningen, uavhengig av hvilken aktivitet de selv utfører. Dette fanger opp for eksempel samvær under matlaging, turer og TV-seing. Opplysninger om tid sammen med barn brukes ofte som et supplement til opplysninger om aktivt omsorgsarbeid i analyser av foreldres tidsmønster.

Mye tid med barna

Både mødre og fedre tilbringer selvsagt atskillig mer tid med barna enn det som framkommer gjennom registreringen av omsorgsaktiviteter (se tekstboks med definisjon av tid sammen med barn). Eksempelvis bruker mødre med barn 0-2 år vel åtte timer per dag sammen med barn, mens det aktive omsorgsarbeidet kun utgjør 3½ time (se figur 3). Fedre med barn 0-2 år bruker om lag fem timer og tre kvarter per dag sammen med barn, mens det aktive omsorgsarbeidet utgjør vel 1½ time.

Blant foreldre med større barn utgjør det aktive omsorgsarbeidet kun en liten del av den tiden de er sammen med barna. Eksempelvis er mødre med yngste barn 7-12 år sammen med barn i 4½ time per dag, mens kun 45 minutter går til aktivt omsorgsarbeid. Fedre med barn 7-12 år tilbringer i gjennomsnitt 3 timer og 39 minutter per dag med barn, mens bare 26 minutter, eller 12 prosent, går til omsorgsarbeid.

Sammenligner vi mødres og fedres tidsbruk, er kjønnsforskjellene stort sett mindre når vi ser på den samlede tiden med barn, enn når vi ser på det aktive omsorgsarbeidet. Dette innebærer at en større del av mødres enn av fedres tid med barna består av direkte stell og hjelp. Dette gjelder imidlertid ikke for foreldre med barn i alderen 3-6 år, der det er stor likedeling av både aktivt omsorgsarbeid og tid med barn.

Store endringer i foreldres dagligliv

Både mødres og fedres dagligliv er altså betydelig endret de siste tiårene ved at mødre bruker mer tid i yrkeslivet og mindre på familiearbeid, mens fedre har endret sin tidsbruk i motsatt retning. Kjønnsforskjellene i tidsbruk er betydelig redusert, men mødre bruker fremdeles mindre tid i yrkeslivet og mer tid til familiearbeid enn fedre. Blant foreldre med barn i skolealder har det vært forholdsvis beskjedne endringer siden årtusenskiftet. Blant småbarnsforeldre ser vi derimot betydelige endringer. Dette gjelder særlig for fedrene som har skåret kraftig ned på yrkesarbeidet og trappet opp innsatsen hjemme.

Hvorvidt vi vil se en ytterligere utjevning i årene som kommer, er vanskelig å spå. Etter flere tiår med tydelig nedgang i husarbeidet, har nivået blant mødre vært ganske stabilt det siste tiåret. Muligens er det ikke rom for ytterligere

Tid sammen med barn

Deltakerne ble, for hvert timinutters intervall, bedt om å krysse av om de var alene eller sammen med andre, og hvem de eventuelt var sammen med. Det ble presisert at man som samvær skulle regne med perioder da andre personer oppholdt seg på samme sted som en selv, og der det var en viss grad av sosial kontakt.

Perioder med søvn skulle ikke regnes med, og heller ikke telefonsamtaler eller tid sammen med ukjente i buskø, butikker eller på andre offentlige steder (Holmøy mfl. 2012).

Samvær ble registrert for alle barn i husholdningen. I denne artikkelen har vi gruppert foreldre etter alderen på det yngste barnet i husholdningen, men foreldrene kan selvsagt også ha eldre barn. Eksempelvis kan foreldre med yngste barn 3-6 år ha tenåringer i husholdningen, og mengden samvær kan variere mellom barna. I figur 3 har vi tatt med alt samvær med barn til og med 15 år.

nedskjæringer uten at dette går utover familiens trivsel og velferd. Til tross for at de fleste små barn nå går i barnehagen, og at mødre deltar mer i yrkeslivet enn før, bruker mødre minst like mye tid til aktivt omsorgsarbeid som før. Samtidig har fedres omsorgsarbeid økt. Dette tyder på at både mødre og fedre prioriterer barna høyt når de ikke selv er på jobb.

Referanser

Bianchi, S. M. (2000): Maternal employment and time with children: Dramatic Change or surprising continuity? *Demography*, Vol. 37, No. 4:401-414.

Folbre, N., J. Yoon, K. Finnoff og A.S. Fuligni (2005): By what measure? Family time devoted to children in the United States, *Demography*, 42 (2): 373-390.

Holmøy, A., M. Lillegård og T. Löfgren (2012): Tidsbruksundersøkelsen 2010, Dokumentasjon av datainnsamling, analyse av datakvalitet og beregning av frafallsvekter, Notater 3/2012, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/00/90/notat_201203/)

Robinson, J.P. (1985): «The Validity and Reliability of Diaries versus Alternative Time Use Measures», i Juster, F.T. og F.P. Stafford (red): *Time, Goods and Well-being*, The University of Michigan.

Statistisk sentralbyrå (1983): Tidsnyttingsundersøkelsen 1980-81, Norges offisielle statistikk B378, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/histstat/nos/nos_b378.pdf)

Statistisk sentralbyrå (1992): Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90. Norges offisielle statistikk C10, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/histstat/nos/nos_c010.pdf)

Vaage, O. (2002): *Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000*, Statistiske analyser 52, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/20/sa52/>)

Vaage, O. (2012): *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser 125, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/20/sa125/>)

Fortsatt få som tar seg råd til vaskehjelp

Til tross for en svak økning siden årtusenskiftet er det fremdeles få som har privat rengjøringshjelp i Norge. Blant par med barn under 20 år hadde 8 prosent slik hjelp i 2010. Andelen er betydelig høyere i grupper med høy inntekt, og når mor har lang arbeidstid, men også når begge parter bruker mye tid i yrkeslivet, står det store flertallet for husvasken selv.

Ragni Hege Kitterød

De siste årene har det vært mye medieoppmerksomhet om travle familier som kjøper seg fri fra deler av husarbeidet. Ettersom kvinner bruker mer tid i yrkeslivet enn før, antas det å være en voksende etterspørsel etter tjenester som kan avlaste oss for deler av arbeidet hjemme, særlig husvasken, og trendanalytikere spår at flere vil kjøpe slike tjenester i årene som kommer (VG 2012).

Undersøkelser av befolkningens tidsbruk viser at det går atskillig mindre tid til husarbeid enn for noen tiår siden. Som omtalt i de to foregående artiklene i denne utgaven av Samfunnsspeilet, ser denne nedgangen nå ut til å ha flatet ut. Dette gjelder for både rengjøring og andre typer husarbeid ([Vaage 2012](#)).

Hvor vanlig det faktisk er med privat rengjøringshjelp, kan vi bare få vite gjennom representative spørreundersøkelser. Tidligere studier har vist at privat rengjøringshjelp er forholdsvis lite utbredt i befolkningen som helhet, men at det er store forskjeller etter inntekts- og utdanningsnivå. Andelen med rengjøringshjelp var dessuten forholdsvis uendret fra begynnelsen av 1970-tallet og fram til årtusenskiftet (Kitterød 1998, [2002](#)), mens senere undersøkelser kan tyde på en viss økning etter dette. Eksempelvis oppgav om lag 4 prosent av den voksne befolkning at de hadde privat rengjøringshjelp i år 2000, mot 7 prosent i 2007 ([Kitterød 2002](#), [2009](#)).

Vanligst blant foreldre og eldre enslige menn

I denne artikkelen viser vi hvordan situasjonen var i 2010, basert på innledningsintervjuet til tidsbruksundersøkelsen som ble gjennomført dette året (se tekstboks om datagrunnlag). Spørsmålet om bruk av private tjenester lød

Datagrunnlag

Opplysningene i artikkelen er hentet fra innledningsintervjuet til Tidsbruksundersøkelsen 2010. Utvalget ble trukket blant personer i alderen 9-79 år per 15. februar 2010. Analysene omfatter dem som lot seg intervjuet. I denne artikkelen har vi beregnet deltakerens alder ved utgangen av det året de ble intervjuet. Vi ser på personer 16-80 år etter denne definisjonen.

Det er beregnet en vekt for å justere for skjevhet i frafall i undersøkelsen. Prosenttallene i artikkelen er basert på det vektete materialet, mens antall observasjoner vises uvektet. Den multivariate analysen i tabell 3 (logistisk regresjon) er gjort ut fra det uvektede materialet. Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen, samt beregning av vekter, er beskrevet i [Holmøy mfl. \(2012\)](#).

Opplysninger om inntekt (for samtlige medlemmer av husholdningen), utdanning, alder og bosted er hentet fra offentlige registre. De øvrige kjennemerkene bygger på intervjuet. Gifte og samboende personer gav opplysninger om både sin egen og partnerens yrkestilknytning og arbeidstid.

Ragni Hege Kitterød er sosiolog og forsker i Statistisk sentralbyrå, Gruppe for demografi og levekår. (ragni.hege.kitterod@ssb.no)

som følger: «Har du/husholdningen for tiden noen form for betalt, privat hjelp til rengjøring av boligen eller annet husarbeid? Kommunal hjemmehjelp regnes ikke med.»

Totalt oppgir 5 prosent av den voksne befolkning at husholdningen har slik hjelp. Andelen er den samme for kvinner og menn (se tabell 1). Som vi kunne vente, er det imidlertid en viss variasjon mellom folk i ulike familiefaser (se tekstboks med definisjon av familiefase). Bruken av betalt vaskehjelp er lavest blant unge enslige som ikke bor sammen med foreldre, mens den er høyest blant eldre enslige menn og blant gifte/samboende foreldre med barn boende hjemme.

Blant småbarnsforeldre (barn 0-6 år) oppgir 9 prosent blant både mødre og fedre at de har privat hjelp hjemme. Blant foreldre med eldre barn rapporterer imidlertid mor og far litt forskjellig. Mens 10 prosent av mødrene sier husholdningen har hjelp til husarbeidet, er andelen blant fedrene kun 4 prosent.

En slik forskjell er ikke observert i tidligere studier, og det er usikkert hva den skyldes. En mulighet kan være at foreldrene rapporterer forskjellig dersom husholdningens egne tenåringer får betalt for å gjøre rent. Det at forskjell mellom kvinners og menns rapportering kun er å finne blant foreldre med større barn, kan støtte en slik antakelse. Ettersom prosenttallene er basert på et utvalg av befolkningen, er det en viss usikkerhet knyttet til dem, men forskjellen mellom mors og fars svar er statistisk signifikant (det er lite trolig at den skyldes tilfeldigheter).

Vi kan heller ikke se bort fra at noen unnlater å oppgi kjøp av rengjøringshjelp dersom dette betales «svart». En tidligere undersøkelse der man også spurte hvor mye folk betalte for rengjøringstjenester, viste imidlertid at prisen i de fleste tilfelle lå klart under det «hvite» markedet (Kitt-rød 2002). Dette tyder på at folk ikke unnlater å oppgi at de har rengjøringshjelp selv om tjenesten kjøpes «svart».

Tabell 1. Andel med privat rengjøringshjelp blant kvinner og menn i ulike familiefaser. Prosent

	Kvinner		Menn	
	Andel med hjelp	Antall observasjoner	Andel med hjelp	Antall observasjoner
Alle	5	2 162	5	2 180
Enslig 16-24 år, bor hos foreldre	5	161	5	180
Enslig, 16-24 år, andre	-	72	-	67
Enslig, 25-44 år	1	116	2	176
Gift/samboende 16-44 år, uten barn	5	157	3	180
Enslig forelder, barn 0-19 år	1	125	6	40
Gift/samboende, yngste barn 0-6 år	9	312	9	340
Gift/samboende, yngste barn 7-19 år	10	353	4	384
Gift/samboende 45-66 år, uten barn	4	451	5	414
Gift/samboende 67-80 år, uten barn	6	152	6	194
Enslig 45-66 år, uten barn	2	157	8	159
Enslig 67-80 år, uten barn	6	106	15	46

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, innledningsintervju, Statistisk sentralbyrå.

Familiefase

Her grupperes personer hovedsakelig etter alder, samlivsstatus og om de har barn i husholdningen eller ikke. Det skilles mellom enslige og gifte/samboende. Gruppen av enslige omfatter både ugifte og de som tidligere har vært gift. Betegnelsen enslig refererer altså til samlivsstatus, og ikke til om vedkommende bor alene i husholdningen eller ikke. Gruppene med barn omfatter personer som bor sammen med egne barn (medregnet stebarn og adoptivbarn) under 20 år.

Tabell 2. Andel med privat rengjøringshjelp blant gifte/samboende foreldre med barn under 20 år.¹ Prosent

	Andel med hjelp	Antall observasjoner
Alle	8	1 389
Yngste barns alder		
0-6 år	9	652
7-19 år	7	737
Antall barn 0-19 år		
Ett	6	505
To	9	591
Tre +	8	293
Mors arbeidstid		
Ikke yrkesaktiv	2	147
1-29 timer per uke	3	254
30-39 timer per uke	8	776
40-44 timer per uke	17	123
45 timer + per uke	20	76
Fars arbeidstid		
Ikke yrkesaktiv	3	59
1-29 timer per uke	2	38
30-39 timer per uke	6	675
40-44 timer per uke	9	264
45 timer + per uke	12	325
Mors utdanningsnivå		
Ungdomsskole	2	189
Videregående skole	5	471
Universitet, høgskole 1-4 år	11	553
Universitet, høgskole 5 år +	20	111
Fars utdanningsnivå		
Ungdomsskole	3	163
Videregående skole	6	637
Universitet, høgskole 1-4 år	11	354
Universitet, høgskole 5 år +	19	164
Husholdningsinntekt etter skatt		
-599 999 kr	2	519
600 000-699 999 kr	5	324
700 000-799 999 kr	10	204
800 000-899 999 kr	13	140
900 000 kr +	24	202
Landsdel		
Oslo, Akershus	16	292
Østlandet ellers	8	348
Agder, Rogaland	7	232
Vestlandet	3	246
Trøndelag	2	141
Nord-Norge	5	130

¹ For enkelte grupperingsvariabler er det noen observasjoner med uoppgitte verdier. Uoppgitt-kategoriene vises ikke i tabell 2. Dermed summerer ikke antall observasjoner til 1 389 (det totale antallet i analysen) for alle variabler.

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, innledningsintervju, Statistisk sentralbyrå.

Mest utbredt i høystatusgrupper og i Oslo og Akershus

Ettersom travelhet og tidspress særlig forbindes med barnefasen, ser vi nærmere på bruk av rengjøringshjelp blant gifte/samboende mødre og fedre med minst ett barn under 20 år boende hjemme. Vi baserer oss på svar fra både mødre og fedre. Tabell 2 viser andelen med slik hjelp blant ulike grupper av foreldre. Noen av kjennetegnene de er gruppert etter, som for eksempel antall barn, yngste barns alder og foreldrenes arbeidstid, fanger opp behovet for rengjøringshjelp, mens andre, som husholdningens inntekt, fanger opp muligheten for å kjøpe hjelp.

Det er selvsagt også andre forhold som har betydning for hvorvidt folk benytter rengjøringshjelp eller ikke. Eksempelvis kan noen ha motforestillinger mot å slippe fremmede inn i huset, og det kan være vanskelig å finne noen man stoler på og er fornøyd med. En del kan også mene at bruk av rengjøringshjelp strider mot de sterke likhetsidealene i Norge.

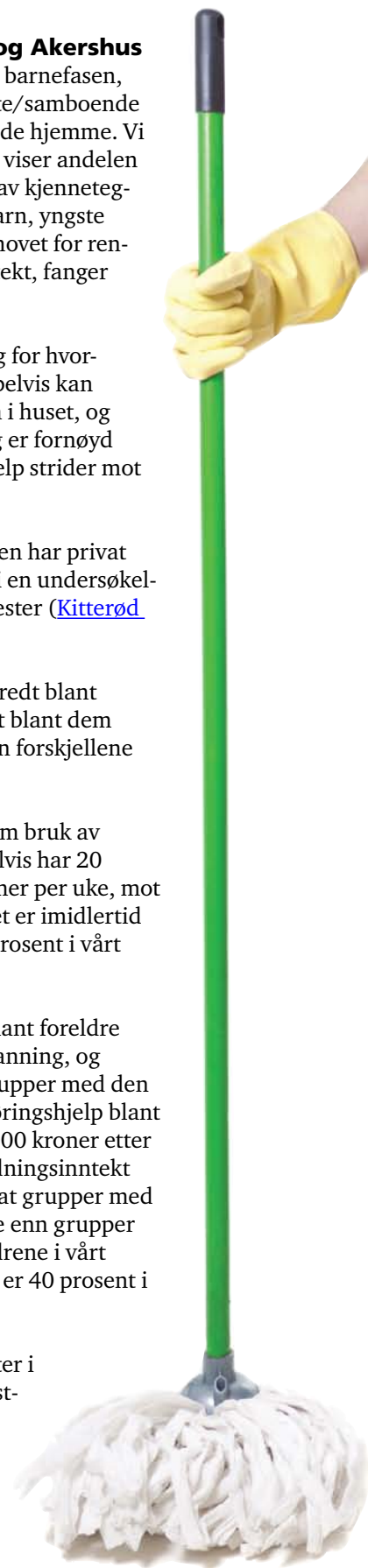
Totalt oppgir 8 prosent av foreldrene at husholdningen har privat rengjøringshjelp. Dette er omtrent samme nivå som i en undersøkelse fra 2007, der 10 prosent oppgav å kjøpe slike tjenester ([Kitterød 2009](#)).

Bruk av rengjøringshjelp ser ut til å være litt mer utbredt blant foreldre med små enn med store barn og mer utbredt blant dem med flere barn enn blant dem med bare ett barn, men forskjellene er beskjedne.

Som ventet er det en klar positiv sammenheng mellom bruk av rengjøringshjelp og foreldrenes arbeidstid. Eksempelvis har 20 prosent rengjøringshjelp når mor jobber minst 45 timer per uke, mot bare 3 prosent når hun jobber 1-29 timer per uke. Det er imidlertid få mødre som jobber minst 45 timer per uke, kun 5 prosent i vårt utvalg i denne analysen.

Bruk av rengjøringshjelp er også klart mer utbredt blant foreldre med lang utdanning enn blant dem med kortere utdanning, og klart mer utbredt i grupper med høy inntekt enn i grupper med den laveste inntekten. Eksempelvis har 24 prosent rengjøringshjelp blant foreldre med en husholdningsinntekt på minst 900 000 kroner etter skatt, mot bare 2 prosent av foreldre med en husholdningsinntekt under 600 000 kroner. Igjen er det viktig å huske på at grupper med mye bruk av rengjøringshjelp omfatter færre foreldre enn grupper med lite bruk av slik hjelp. Mens 13 prosent av foreldrene i vårt analyseutvalg tilhører den høyeste inntektsgruppen, er 40 prosent i den laveste.

Det er også klart vanligere å kjøpe rengjøringstjenester i Oslo og Akershus enn i landet for øvrig, og særlig Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge. Et lignende mønster er vist i tidligere analyser ([Kitterød 2009](#)).

Høy inntekt viktigst

Slike sammenhenger mellom to og to faktorer, for eksempel mellom rengjøringshjelp og bosted, eller rengjøringshjelp og mors utdanningsnivå, kan være vanskelige å tolke. Kanskje bunner forskjellene mellom landsdeler egentlig i at foreldre i Oslo og Akershus har høyere inntekt enn foreldre på for eksempel Vestlandet, og kanskje bunner forskjellene mellom utdanningsgrupper i at mødre med lang utdanning har lengre arbeidstid og høyere inntekt enn mødre med kortere utdanning?

For å kunne skille bedre mellom de ulike forklaringene har vi laget en analyse som tar hensyn til flere mulige forklaringsfaktorer samtidig, en såkalt multivariat analyse. Faktorene er de samme som i tabell 2, men noen av dem er gruppert litt annerledes. Resultatene vises i tabell 3 (se tekstboks for tolkning av den multivariate analysen).

I analysen i tabell 3 forsøker vi å isolere betydningen av ulike faktorer for bruk av rengjøringshjelp i barnefamilier, det vil si at vi for eksempel ser på forskjeller mellom foreldre i ulike landsdeler, gitt likhet på andre områder. Vi sammenligner da foreldre med like gamle barn, like mange barn, samme utdanningsnivå, samme arbeidstid og så videre.

Mors arbeidstid og utdanning avgjørende?

Også etter justering for andre forskjeller er bruk av rengjøringshjelp mer utbredt blant foreldre med små enn med store barn, og mer utbredt blant dem med flere barn enn blant dem med bare ett barn.

Det er i den multivariate analysen også en klar positiv sammenheng mellom lengden på mors arbeidstid og kjøp av rengjøringshjelp, mens betydningen av fars arbeidstid forsvinner når vi tar hensyn til at par der far jobber mye, har høyere inntekt enn par der far jobber mindre. Også betydningen av fars utdanning blir borte når vi justerer for inntektsforskjeller. Mors utdanningsnivå har imidlertid betydning også når vi tar hensyn til andre forskjeller mellom utdanningsgruppene, men det er kun for gruppen med kort utdanning (1-4 år) fra universitet eller høyskole at effekten er statistisk signifikant.

Som vi kunne vente, er det en sterk positiv sammenheng mellom kjøp av rengjøringshjelp og husholdningens inntekt også etter justering for andre forskjeller. Det er særlig foreldre med minst 900 000 kroner i samlet inntekt etter skatt som skiller seg ut ved at de ofte har hjelp hjemme.

Tolkning av den multivariate analysen

Som analyseteknikk har vi benyttet såkalt logistisk regresjon. For hver faktor har vi definert en referansegruppe som de øvrige gruppene sammenlignes med, merket som «ref.» i tabell 3. Eksempelvis er foreldre med yngste barn 7-19 år valgt som referansegruppe for variabelen «yngste barns alder».

Resultatene rapporteres som odds-rater. Odds-rater høyere enn 1 innebærer at foreldre i den aktuelle gruppen har større sannsynlighet for å ha rengjøringshjelp enn foreldre i referansegruppen, gitt likhet på andre områder. Odds-rater lavere enn 1 innebærer mindre sannsynlighet for å ha rengjøringshjelp.

Uthevet skrift viser at sammenhengen er statistisk utsagnskraftig, det vil si at det er lite trolig at den skyldes tilfeldigheter. For flere av forklaringsfaktorene har vi inkludert en kategori for «uoppsett» i analysen, men viser ikke resultater for dette.

Tabell 3. Resultater fra logistisk regresjon av hvorvidt husholdningen kjøper privat rengjøringshjelp eller ikke.¹ Gifte/samboende foreldre med barn under 20 år. N=1 389²

	Odds-rater
Yngste barns alder (ref: 7-19 år)	
0-6 år	1,73
Antall barn (ref: ett barn)	
To barn +	1,64
Mors arbeidstid (ref: ikke yrkesaktiv, yrkesaktiv 1-29 timer)	
30-39 timer	1,42
40-44 timer	2,22
45 timer +	2,84
Fars arbeidstid (ref: ikke yrkesaktiv, yrkesaktiv 1-39 timer)	
40-44 timer	1,05
45 timer +	1,29
Mors utdanningsnivå (ref: ungdomsskole, videregående)	
Universitet/høyskole 1-4 år	1,92
Universitet/høyskole 5 år +	1,64
Fars utdanningsnivå (ref: ungdomsskole, videregående)	
Universitet/høyskole 1-4 år	1,14
Universitet/høyskole 5 år +	1,10
Husholdningens inntekt etter skatt (ref: under 600 000 kr)	
600 000-699 999 kr	2,61
700 000-799 999 kr	5,19
800 000-899 999 kr	5,75
900 000 kr +	11,27
Landsdel (ref: Trøndelag og Nord-Norge)	
Vestlandet	0,77
Agder, Rogaland	1,88
Østlandet utenom	
Oslo og Akershus	2,78
Oslo og Akershus	3,42

¹ Tall med uthevet skrift viser statistisk signifikante sammenhenger ($p < 0,05$).

² Antall foreldre som inngår i analysen.

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, innledningsintervju, Statistisk sentralbyrå.

Også sammenhengen mellom bosted og bruk av rengjøringshjelp består i den multivariate analysen. Det er særlig foreldre i Oslo og Akershus og i østlandsområdet ellers som skiller seg ut med høy bruk av slike tjenester. Dette gjelder altså etter at vi har justert for forskjeller i inntekt, utdanning og en rekke andre forhold, og reflekterer muligens at det er lettere å få tak i slike tjenester i østlandsområdet enn i landet for øvrig. Kanskje er det også en viss «smitteeffekt», slik at terskelen for å kjøpe rengjøringshjelp er lavere når dette er vanlig der man bor.

Hva når begge foreldre har full jobb?

Det er først og fremst familier der begge foreldre har full jobb som antas å kjøpe seg fri fra deler av husarbeidet. Om lag 45 prosent av foreldrene i vårt analyseutvalg tilhører par der begge jobber minst 37 timer per uke. Her oppgir 12 prosent at husholdningen har rengjøringshjelp. Slike tjenester er imidlertid vanligere når både mor og far har lange arbeidsuker. Omtrent 10 prosent av foreldrene tilhører par der begge parter har en ukentlig arbeidstid på minst 40 timer. Blant disse har 25 prosent rengjøringshjelp. I den lille gruppen av par der begge parter jobber minst 45 timer per uke (kun 2 prosent av analyseutvalget), har 27 prosent rengjøringshjelp.

Kjøp av husvask er altså mest utbredt når både mor og far bruker mye tid i yrkeslivet, men selv når begge jobber mer enn vanlig fulltid, står det store flertallet, tre fjerdedeler, for rengjøringen selv. Dette stemmer med resultatene fra den multivariate analysen (se tabell 3), som viser en sterk sammenheng mellom inntekt og rengjøringshjelp også etter justering for arbeidstid og andre faktorer.

Mer privat hjelp i årene som kommer?

Sett på bakgrunn av den store medieoppmerksomheten om tidspress i toinntektsfamilier, er det kanskje overraskende at vi ikke ser en sterkere økning i kjøp av privat rengjøringshjelp. Det er vanskelig å si hvorvidt den forholdsvis lave bruken reflekterer at folk flest ikke synes de trenger slik hjelp, at det er vanskelig å få tak i gode tjenester til en akseptabel pris, at folk ikke ønsker å slippe fremmede inn i huset, eller kanskje at det å ha rengjøringshjelp strider mot det sterke likhetsidealet i Norge. De store forskjellene mellom inntektsgrupper kan

tyde på at mange ikke tar seg råd til slike tjenester fordi de er uforholdsmessig dyre, men det er verdt å merke seg at selv i de høyeste inntektsgruppene er det kun et mindretall som har rengjøringshjelp.

For befolkningen som helhet sank tiden brukt til rengjøring og rydding av boligen markert i perioden 1970-1990, men har siden vært relativt stabil, slik som nevnt tidligere. Kvinner bruker atskillig mer tid til rengjøring enn menn, men kjønnsforskjellen er blitt mindre ved at menn har økt sin innsats noe, mens kvinner har redusert sin (se artikkelen om husarbeid i dette nummer av Samfunnsspeilet). Kanskje har større likedeling dempet behovet for ekstern hjelp?

Selv om andelen med rengjøringshjelp er forholdsvis lav for alle foreldre sett under ett, er den høy i bestemte grupper. I områder og miljøer der mange har lang utdanning og høy inntekt kan man nok lett overvurdere utbredelsen av slike tjenester i befolkningen som helhet.

Det er vanskelig å si hvorvidt flere vil skaffe seg rengjøringshjelp i årene som kommer. Blant par der begge parter har lang arbeidstid, er slik hjelp ganske utbredt. Det er imidlertid forholdsvis få mødre som jobber veldig mye. En slik tilpasning er vanligst blant dem med lang utdanning. Ettersom nye generasjoner av kvinner tar stadig mer utdanning, vil vi kanskje se flere med lang arbeidstid i tiden framover, noe som kan gi økt etterspørsel etter hjelp til husarbeidet utover det partneren bidrar med. Kanskje vil det også bli mer sosialt akseptert å kjøpe rengjøringstjenester i tiden framover.

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværsmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

Referanser

- Holmøy, A., M. Lillegård og T. Löfgren (2012): Tidsbruksundersøkelsen 2010. Dokumentasjon av datainnsamling, analyse av datakvalitet og beregning av frafallsvekter, Notater 3/2012, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/00/90/notat_201203/)
- Kitterød, R.H. (1998): Kjøp av rengjøringstjenester - større sosial ulikhet blant kvinner? *Sosiologisk tidsskrift* (6) 3:185-208.
- Kitterød, R.H. (2002): Få har rengjøringshjelp, men stor variasjon mellom grupper, *Samfunnsspeilet* 4-5, 2002, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200204/>)
- Kitterød, R.H. (2009): Vaskehjelp vanligst i høy-statusgrupper, *Samfunnsspeilet* 1, 2009, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200901/>)
- VG (2012): «Vi kjøper oss fri» av S. A. Bugge, Ø. Larsen-Vonstett og M. Norman, *Verdens Gang* 21.1.2012.
- Vaage, O. (2012): *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser 125, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/20/sa125/>)

Oppvask, oppussing og barnepass – hva hvis noen andre hadde gjort det i stedet?

I Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelser rapporterer den enkelte hvor mye tid hun eller han bruker på for eksempel pass og stell av barn hver dag, i timer og minutter. Et gjennomsnitt beregnes separat for kvinner og menn. Hva ville det ha kostet om vi betalte noen for å gjøre det for oss? Våre beregninger for 2010 viser at ulønnet husholdsarbeid i så fall ville hatt en verdi på nesten 650 milliarder kroner. Har dette endret seg over tid? Skiller verdien av ulønnet husholdsarbeid i Norge seg fra andre vestlige land?

Ann Lisbet Brathaug og
Nina Bruvik Westberg

Ulønnet husholdsarbeids posisjon i nasjonalregnskapet har vært gjenstand for debatt opp gjennom historien. Hvorvidt det skal inkluderes i nasjonalregnskapet, har vært det store spørsmålet. Statistisk sentralbyrås første direktør, Anders Nicolai Kiær, var av den oppfatning at ulønnet husholdsarbeid skulle inkluderes i landets nasjonalinntekt ([Bjerkholt og Skoglund 2012](#)). Nasjonalinntekten var et mål på nasjonens samlede inntekt og ble ansett som et godt mål på en nasjons velstand før det ble etablert et fullstendig nasjonalregnskap ([Halvorsen mfl. 2011](#)). Arbeid i hjemmet ble ansett for å være likeverdig betalt arbeid og ble definert som produktiv virksomhet. Beregninger ble foretatt, men kun for kvinner, da det i hovedsak var dem som utførte husholdsarbeidet.

Kiær anslo i en artikkel han publiserte allerede i 1892-1893 at verdien av kvinners husholdsarbeid utgjorde 15 prosent av Norges nasjonalinntekt. Slike beregninger ble igjen foretatt før andre verdenskrig og også i de første årene etter krigen, men da det første fullstendige nasjonalregnskapet forelå for Norge i 1952, inngikk likevel ikke verdien av ulønnet husholdsarbeid.

«Når marked mangler»

Argumentene mot å ta med ulønnet husholdsarbeid gikk hovedsakelig ut på at tjenestene som ble produsert, ikke kunne omsettes i et marked, samt at produksjonen av tjenestene kun ville inngå i husholdningenes konsum, og da uten at det vil påvirke husholdningenes sparing ([Brathaug 1990](#)). Behovet for internasjonal sammenlignbarhet førte også til at ulønnet husholdsarbeid ble utelatt i det norske nasjonalregnskapet (Handelsdepartementet 1949).

De internasjonale retningslinjene for føring av nasjonalregnskap, som første gang ble utarbeidet i 1952 (System of National Accounts) og seinere oppdatert i 1968, 1993 og 2008, har også definert at ulønnet husholdsarbeid faller utenfor de produksjonsgrensene som nasjonalregnskapene skal bygge på. Det eneste unntaket er produksjon av varer til eget bruk som potensielt kan omsettes i et marked (for eksempel dyrking av grønnsaker, og fiske).

Stiglitz-Sen-Fitoussi-kommisjonen, også kalt Siglitzkommisjonen, som vurderte ulike mål på økonomisk utvikling, satte ulønnet husholdsarbeid tilbake på dagsorden i sin rapport fra 2009 (Stiglitz mfl. 2009). Det har alltid vært erkjent at bruttonasjonalprodukt (BNP) og BNP per capita ikke kan tolkes som et mål på levestandarden, og dette var noe av bakgrunnen for kommisjonens

Ann Lisbet Brathaug (t.v.) er cand. oecon. og seksjonssjef i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for nasjonalregnskap. (ann.brathaug@ssb.no)

Nina Bruvik Westberg er doktorgradstipendiat ved Universitetet for miljø- og biovitenskap, og jobbet inntil nylig som førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for nasjonalregnskap.

arbeid. De påpekte behov for et bredere mål på husholdningens inntekt, hvor blant annet verdien av ulønnet husholdsarbeid inngår. Videre understreket de at vektlegging av markedsproduksjon kan gi et skjevt bilde av levestandarden fordi deler av den økonomiske veksten kanskje reflekterer et skifte i produksjon fra husholdning til marked (ibid, s. 35).

Det norske nasjonalregnskapet har flere ganger foretatt beregninger av hvilken verdi det ulønnede husholdsarbeid hadde hatt om vi hadde kjøpt tjenestene i markedet, selv om det ikke inngår i bruttonasjonalproduktet. Beregninger er gjort for årene 1972, 1981, 1990 og 2000 ([Brathaug 1990](#), [Dahle 1993](#), [Reiakvam og Skoglund 2009](#)). Denne tradisjonen videreføres med beregninger for år 2010, og vi gjør i denne artikkelen rede for beregningene.

Tidsbruk som mål for det vi gjør hjemme

Tidsbruksundersøkelsen til Statistisk sentralbyrå (SSB) har vært en viktig kilde til nasjonalregnskapets beregninger, og det er nettopp tidsbruksundersøkelser Stiglitzkommisjonen fremhever som en mulig kilde til å fastsette omfanget og verdien av husholdsarbeid. Videre foreslo kommisjonen å måle produksjonen av ulønnet husholdsarbeid fra kostnadssiden og valgte en enkel metode for beregningene. De påpeker at det er flere metodologiske utfordringer knyttet til disse beregningene:

«The approach chosen here is simple: the value of the production of household services is measured by its cost. The value of labor is estimated by applying the wage rate of a generalist household worker to the number of hours that people spend on housework. Methodology matters in this context and results can differ markedly, depending in particular on the hypotheses chosen for the valuation of labor. We also lack estimates for productivity changes in household production.»
(Stiglitz mfl. 2009, paragraf 50)

De norske beregningene bruker samme forenklede metode som foreslått i Stiglitzkommisjonen. Beregningene tar altså utgangspunkt i ressursbruken og ikke resultatet. Dessuten bygger den på mange forenklede forutsetninger, som blant annet en antakelse om lik produktivitet uavhengig av hvem som utfører arbeidet.

Husholdsarbeid – hva inngår?

For å fastsette verdien av husholdsarbeid må vi først definere hva husholdsarbeid omfatter. Tidsbruksundersøkelsen for 2010 ([Vaage 2012](#)) skiller mellom fire hovedkategorier innenfor husholdsarbeid: husarbeid, vedlikeholdsarbeid, omsorgsarbeid og kjøp av varer og tjenester. I tillegg kommer annet uspesifisert husholdsarbeid og reiser i forbindelse med husholdsarbeid.

I beregningene av verdiskapingen har vi tatt utgangspunkt i en mer avgrenset inndeling. Vi har brukt som kriterium at husholdsarbeidet kan utføres av en annen person og potensielt sett kan omsettes/kjøpes i et marked, såkalt erstatningsarbeid. Tid brukt til kjøp av medisinsk behandling er derfor eksempelvis utelatt, ettersom det kun er du selv som kan stille til konsultasjon. Tilsvarende gjelder for fritidsaktiviteter og personlig pleie. Vi har også utelatt underkategorien «egenproduksjon av matvarer» under husarbeid som allerede inngår i nasjonalregnskapet.

Prinsippet om erstatningsarbeid, det såkalte «tredjepersonskriteriet», ble også lagt til grunn i tidligere beregninger av denne virksomheten i nasjonalregn-

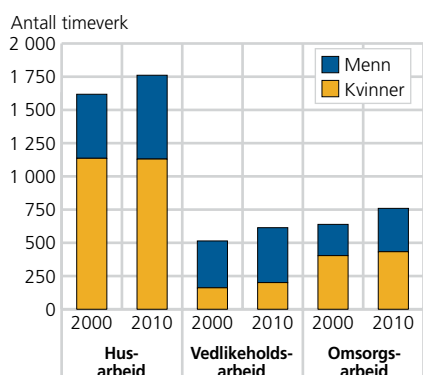
Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværsmonster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I tillegg ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

Figur 1. Utførte timeverk per år innen husholdsarbeid, etter kjønn, 2000 og 2010

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

skapet og gjør dermed resultatene sammenlignbare over tid. Det kan vurderes om vi også bør ta med deler av tiden brukt til kjøp av varer og tjenester, eksempelvis «kjøp av dagligvarer» og «andre og uspesifiserte innkjøp». Vi utfører derfor alternative beregninger der dette er inkludert.

Stiglitzkommisjonen tar utgangspunkt i et lignende kriterium om erstatningsarbeid og skiller mellom tre hovedkategorier: lønnet arbeid, ulønnet arbeid og fritid. De anbefaler derimot også å inkludere tid brukt til reising i den kategorien reisingen foretas i forbindelse med. Følgelig plasseres bringing av barn til barnehagen i kategorien ulønnet husholdsarbeid.

I våre beregninger har vi sett bort fra reisetid. Hovedgrunnen til dette er at kildegrunnlaget er begrenset til tidsbruksundersøkelsen hvor det ikke skiller mellom typer reise. Blant annet kan man ikke skille mellom tid brukt til å reise til jobb eller egne fritidsaktiviteter fra reisetid knyttet til for eksempel innkjøp av matvarer. Bare det siste er en husholdsaktivitet som kan kjøpes eller utføres av andre og som derfor skulle vært med i beregningene av ulønnet husholdsarbeid.

Hva bruker vi tiden på?

Tidsbruksundersøkelsen viser tidsbruken på de ulike aktivitetene som skjer en gjennomsnittsdag. For å kunne beregne totaltall for året for hele befolkningen har vi multiplisert daglig tidsbruk per person med antall dager i året og antall personer i aldersgruppen 16-74 år. Analysen begrenses til å omfatte personer under 75 år, til tross for at det trolig legges ned betydelig med husholdsarbeid av personer over 74 år. Et gjennomsnitt for aldersgruppen 67-79 år for de samme husholdskategoriene som vi benytter i beregningene, indikerer langt flere nedlagte minutter per dag blant personer i denne aldersgruppen enn i aldersgruppen 16-74 år (Vaage 2012).

Både i 2000 og 2010 er det husarbeid som utgjør den klart største andelen av ulønnet arbeid, uavhengig av kjønn (se figur 1). Her inngår aktiviteter som matlaging og rengjøring av bolig. I 2010 utfører kvinner fortsatt en større del av husarbeidet enn menn, for eksempel vasking og stryking av tøy samt rengjøring og rydding av bolig. Menn bidrar derimot i større grad enn tidligere. Tallene påvirkes både av endringer i tidsbruk og vekst i befolkningen i den aktuelle aldersgruppen.

Kjønnsfordelingen er derimot ikke ensidig. Det rapporteres om mer tidsbruk innenfor omsorgsarbeid i 2010 enn i 2000 for menn, etter en svak nedgang i tidsbruken fra 1990 til 2000. Pass og stell av barn samt hjelp til andre husholdninger er her de dominerende aktivitetene. Innenfor vedlikeholdsarbeid legges det i 2010 ned flere timer både av menn og kvinner enn i 2000. Størst økning ser man hos menn, og det er aktivitetene byggearbeid, vedlikehold samt oppussing av bolig som sluker mest tid.

Beregningsmetode – «hvis noen andre hadde gjort det i stedet»

I de norske beregningene har vi som hovedmetode valgt å beregne verdien for husholdsarbeidet ut fra hva det ville kostet om noen i det formelle arbeidsmarkedet gjorde jobben. Dette er i samsvar med beregningene i Stiglitzkommisjonen og i publikasjonen «Society at a Glance» (OECD 2011), og betyr at verdien beregnes som de samlede lønnskostnadene til en potensiell arbeidsgiver eller tilbyder av tjenestene.

Tabell 1. Anslag på verdien av ulønnet husholdsarbeid, 2010. Milliarder kroner og prosent¹

	I alt	Menn	Kvinner
<i>Milliarder kroner</i>			
Husholdsarbeid i alt	646	287	359
Husarbeid	360	129	231
Vedlikeholdsarbeid	135	93	42
Omsorgsarbeid	151	65	86
<i>Prosent</i>			
Total verdi i prosent av BNP	26	11	14
Total verdi i prosent av BNP Fastlands-Norge	33	14	18

¹ Beregnet etter spesialistmetoden. Prosentandelene summerer seg ikke grunnet avrunding.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Vi har også valgt å gjøre beregningene som om det er spesialister som utfører arbeidet, kalt spesialistmetoden. En times vasking og stryking av tøy blir da verdsatt til verdien av hva en arbeidsgiver har av gjennomsnittlige lønnskostnader (per time) for arbeidstakere ved et vaskeri. Metoden kan kritiseres for at den overestimerer verdien av ulønnet husholdsarbeid, ettersom en spesialist sannsynligvis er mer effektiv enn en ikke-spesialist.

Vi kunne også valgt å bruke lønnskostnadene knyttet til en yrkesgruppe som kan utføre flere av oppgavene, som for eksempel en kommunalt ansatt husmorvikar/hjemmehjelp (generalistmetoden). Koren (2006) argumenterer for at denne metoden er mest robust mot teknologiendringer ved arbeidsplassen, i motsetning til spesialistmetoden. Valg av yrke til å utføre alle oppgavene vil derimot påvirke resultatet. En au pair/praktikant kan eksempelvis utføre flere av arbeidsoppgavene, men får en adskillig lavere timebetaling enn en kommunalt ansatt hjemmehjelp.

En alternativ metode, som vil være mer i tråd med økonomisk teori, er å sette verdien av en time husholdsarbeid til vedkommendes timelønn etter skatt. Dette ville trolig gitt vesentlig lavere anslag enn spesialistmetoden.

Lønnsstatistikken til SSB og KS (kommunesektorens organisasjon) er i hovedsak kilde til prissetting. For hver enkelt arbeidsoppgave beregnes en gjennomsnittlig timepris. Vi tar utgangspunkt i en gjennomsnittlig månedslønn som deles på antall timer per måned. I tillegg gjøres et påslag for arbeidsgiveravgift og andre arbeidsgiverkostnader. Dette gir en gjennomsnittlig time-lønnskostnad som kan benyttes til å verdsette hver enkelt aktivitet. Valget av lønnsatts betyr mye for beregningsresultatene.

646 milliarder kroner i 2010

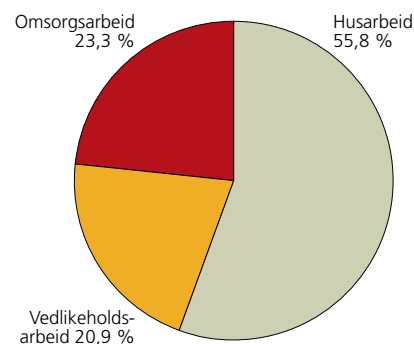
Det totale verdien av ulønnet husholdsarbeid i 2010 er beregnet til 646 milliarder kroner (se tabell 1). Over halvparten av verdien knyttes til kategorien «husarbeid» (se figur 2). Regnet på denne måten betyr det verdien av ulønnet husholdsarbeid tilsvarte 26 prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP) i 2010. Dersom man sammenligner med BNP utenom petroleumsvirksomheten og utenriks sjøfart, det vil si BNP for Fastlands-Norge, utgjør ulønnet husholdsarbeid 33 prosent av den målte verdiskapingen. Verdien av arbeidet som ble lagt ned i ulønnet husholdsarbeid, var om lag 60 høyere enn bruttoproduktet i offentlig forvaltning, og på nivå med summen av petroleumsvirksomhet og bygge- og anleggsvirksomhet.

Dersom man legger til innkjøp av dagligvarer og andre og uspesifiserte innkjøp (beregnet ved hjelp av timepris for et foretak som leverer matvarer på døra), øker bruttoproduktet med nærmere 46 milliarder, og kvinner bidrar med over 55 prosent.

Har det endret seg over tid?

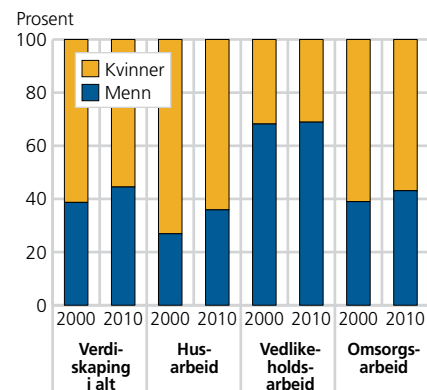
For å sammenligne verdien av ulønnet arbeid over tid benyttes nok en gang spesialistmetoden. Som tidligere nevnt har kvinnenes andel av all verdiskaping innenfor ulønnet husarbeid gått noe ned fra 2000 til 2010, mens menn har økt sin andel av fordelingen innenfor husarbeid med nærmere 10 prosentpoeng, fra i underkant av 27 prosent i 2000 til nærmere 36 prosent i 2010 (se figur 3).

Figur 2. Verdien av ulønnet husholdsarbeid. 2010. Prosent

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

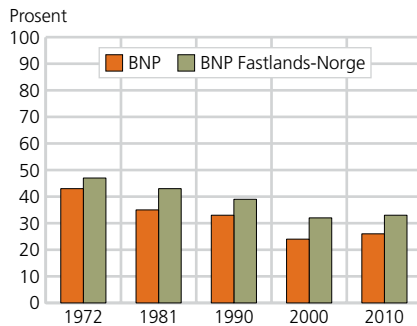
Figur 3. Kvinners og menns bidrag til verdiskaping i ulønnet husholdsarbeid. 2000 og 2010¹. Prosent

¹ Beregnet etter spesialistmetoden.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Verdien av ulønnet husholdsarbeid sammenlignet med BNP og BNP Fastlands-Norge¹. Prosent

¹ Beregnet etter spesialistmetoden.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Bjerkholt, Olav og Tor Skoglund (2012): *Anders Nicolai Kiær – en pioner i nasjonalinntektsberegninger*, Sosiale og økonomiske studier 114, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/09/01/SOS114>)

Brathaug, Ann Lisbet (1990): «Verdiskaping i husholdningene», *Økonomiske analyser* 3, 1990, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/histstat/oa/oa_199003.pdf)

Dahle, Anne Berit (1993): «Verdien av ulønnet arbeid i husholdningene», i *Sosialt utsyn* 1993, Statistiske analyser nr. 1, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/histstat/sa/sa_001.pdf)

Halvorsen, Tore, Liv Hobbestad Simpson og Tor Skoglund (2011): *Nasjonalregnskapets historie i Norge. Fra fri forskning til lovregulert statistikk*, Sosiale og økonomiske studier 112, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/09/01/SOS112>)

Handelsdepartementet (1949): *Nasjonalbudsjettet 1949*, St. meld. nr. 1. (1949).

Koren, Charlotte (2006): «Husholdsarbeid», *RØST: Kvinner og Cash* nr. 1, Radikalt økonominettverk.

OECD (2011): *Society at a Glance 2011 - OECD Social Indicators*, Nedlastet 19.6.2012. (www.oecd.org/els/social/indicators/SAG)

Reiakvam, Janne og Tor Skoglund (2009): «Nasjonalregnskap og ulønnet arbeid i husholdningene – Ulønnet arbeid skaper store verdier», *Samfunnsspeilet* 2, 2009, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/ssp>)

Stiglitz, Joseph, Amartya Sen og Jean-Paul Fitoussi (2009): *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, Nedlastet 7.6.2012. (http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf)

Vaage, Odd Frank (2012): *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser 125, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/20/sa125/>)

Også innenfor omsorgsarbeid er det et gradvis skifte, og menn bidrar mer. For vedlikeholdsarbeid er arbeidsfordelingen mer eller mindre uendret. Menn står for nesten 70 prosent av verdiskapingen på dette området.

Sammenligner man ulønnet husholdsarbeid med utviklingen i BNP, ser man at forholdstallet falt gradvis fram mot 2000. I siste tiårsperiode økte andelen igjen, og den var 2 prosentpoeng høyere i 2010 enn i 2000 (se figur 4).

Hvordan skiller Norge seg fra andre land?

Den siste tilgjengelige sammenligningen av tidsbruk blant OECD-land tar utgangspunkt i Norges tidsbruksundersøkelse fra 2000 (OECD 2011). Norske kvinner (15-64 år) utførte i gjennomsnitt færre antall timer med ulønnet husholdsarbeid dette året sammenlignet med de øvrige OECD-landene. Samtidig utførte norske menn mindre ulønnet husholdsarbeid enn danske og svenske menn. En norsk husholdning utførte med andre ord i gjennomsnitt mindre ulønnet husholdsarbeid enn de svenske og danske husholdningene i 2000-2001.

OECD (2011) understreker at det er en klar negativ sammenheng mellom kvinners yrkesdeltakelse og andelen av husholdsarbeid som utføres av kvinner. I Italia og Spania, som har relativt lav kvinnelig yrkesdeltakelse, utfører kvinnene en betydelig høyere andel av det ulønnede husholdsarbeidet. Dette samsvarer med norske forhold, hvor kvinners yrkesdeltakelse er betydelig høyere og menn bidrar i større grad.

Sammenligner man verdien av ulønnet husholdsarbeid som andel av BNP i Norge med andre OECD-land, ligger Norges andel i det nedre sjiktet. OECD (2011) har brukt gjennomsnittlig timelønn for en barnehageassistent (child-care worker) justert for skatt og sosiale kostnader for Norge, mens for de fleste andre OECD-land har man brukt en gjennomsnittlig timelønn for uregistrerte aktiviteter.

OECD har beregnet, på bakgrunn av den norske Tidsbruksundersøkelsen 2000, at ulønnet husholdsarbeid utgjorde omtrent 21 prosent av BNP i 2000. Dette resultatet samsvarer med SSBs beregninger for samme år, da verdien av ulønnet husholdsarbeid ble anslått til å utgjøre 24 prosent av BNP.

Det er viktig å være klar over at SSBs beregninger for 2000 tok utgangspunkt i spesialistmetoden, mens OECD har beregnet verdiskapingen med utgangspunkt i generalistmetoden. Til sammenligning utgjorde ulønnet husholdsarbeid i underkant av 30 prosent i Sverige, og rundt 38 prosent i Danmark i 2001.

Stiglitzkommisjonen har også beregnet ulønnet husholdsarbeid som andel av BNP for en rekke land, men da som et gjennomsnitt for perioden 1995-2006. Husholdningenes ulønnede husholdsarbeid ble anslått til å utgjøre rundt 35 prosent i Frankrike, 32 prosent i Finland og 30 prosent i USA. Den relativt lave andelen som vi har beregnet for Norge, er påvirket både av at Norge har et høyt BNP per innbygger og høy yrkesdeltaking for kvinner.

Over 67 år – og fortsatt aktiv

Mange av dagens eldre har en aktiv alderdom, og bruker tiden til sosialt samvær, hjelp til andre og frivillig arbeid. Kvinner er mer sosialt aktive enn menn, men eldre menn bruker mye tid på å hjelpe andre. Ikke overraskende lever de med god helse mer aktive liv enn dem med dårlig helse. Utover i alderdommen brukes mer tid på avslapning, søvn og TV-titting, men de eldste mennene ser ut til å leve mer aktivt enn de eldste kvinnene.

I dag kan en person forvente å leve mellom 15 og 25 år etter endt yrkesliv. Overgangen fra en tilværelse som yrkesaktiv til en tilværelse som pensjonist innebærer for mange at en stor del av livet må fylles med nye gjøremål. I dag pensjoneres man tidligere enn for 40 år siden. Samtidig har levealderen økt, og de eldres helse er generelt blitt bedre. Dette skulle tilsi at forutsetningen for en aktiv alderdom stadig har blitt bedre.

Det er imidlertid gjort få analyser av hva eldre i pensjonsalder fyller tiden sin med, og hvordan dette har endret seg de siste tiårene. Er det frivillig arbeid, hjelp og omsorg for andre eller mer husarbeid? Ser eldre mer på TV enn før? Reiser de og treffer venner?

I denne artikkelen ser vi nærmere på tidsbruk blant eldre mellom 67 og 79 år, basert på Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelser 1971-2010 (se tekstboks om tidsbruksundersøkelser). Hvordan har tidsbruken i denne aldersgruppen endret seg de siste 40 årene? Hvordan forandres tidsbruken fra tidlig pensjonsalder (67-74 år) til senere pensjonsalder (75-79 år)? Og på hvilke måter bruker menn og kvinner tiden sin forskjellig i denne fasen av livet? (Se tekstboks om hvilke aktiviteter som inngår i tidsbruksundersøkelsen.)

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

Kristin Egge-Hoveid

Aktiviteter som inngår i tidsbruksundersøkelsen

Inntektsgivende arbeid: Inntekts-givende arbeid, arbeidsreiser.

Husholdsarbeid: Husarbeid, vedlikeholdsarbeid, omsorgsarbeid, kjøp av varer og tjenester, annet husholdsarbeid, reiser i samband med husholdsarbeid.

Personlige behov: Nattesøvn, annen personlig pleie, måltider.

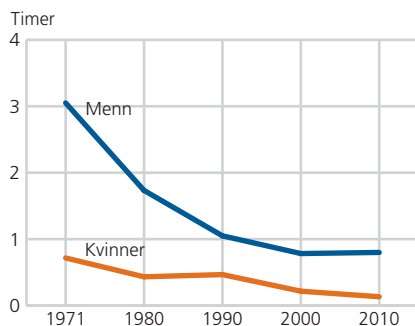
Fritid: Idrett og friluftsliv, underholdning og kulturbruk, sosialt samvær, lesing, fjernsynsning, annen fritid, reiser i samband med fritid.

Utdanning

Kristin Egge-Hoveid er sosiolog, førstekonsulent og koordinator for likestillings- og innvanderrelatert statistikk i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (kristin.egge-hoveid@ssb.no)

Figur 1. Tid brukt til inntektsgivende arbeid, arbeidsreiser med videre en gjennomsnittsdag, etter kjønn. 67-74 år. 1971-2010. Timer og minutter

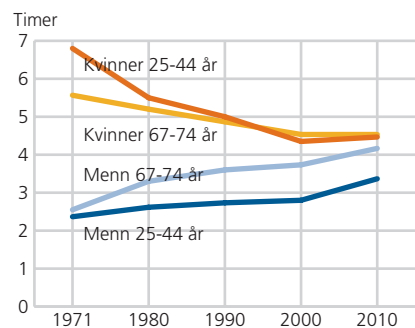

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

Hvor mange eldre er med i tidsbruksundersøkelsen?

I denne artikkelen ser vi på tidsbruk for aldersgruppen 67-79 år som i 2010 utgjorde 790 personer. 597 av disse er i aldersgruppen 67-74 år, og 193 er i aldersgruppen 75-79 år.

Figur 2. Tid brukt til husholdsarbeid en gjennomsnittsdag, etter kjønn. 25-44 år og 67-74 år. 1971-2010. Timer og minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

Mye oppmerksomhet har vært knyttet til at andelen eldre i befolkningen vil øke dramatisk de nærmeste tiårene. Da er det viktig å få kunnskap om deres hverdag, og tidsbruksundersøkelsene er en viktig kilde til slik kunnskap. Tidsbruksdata for aldersgruppen 75-79 år, som ble inkludert i undersøkelsen fra og med 1990, har ikke tidligere blitt benyttet til analyse. I denne artikkelen ser vi derfor også nærmere på denne gruppen.

Eldre menn jobber mindre ...

I 1973 ble pensjonsalderen senket fra 70 til 67 år, og i etterkant av denne reformen har også retten til avtalefestet pensjon (fra 62 år) blitt etablert. Dette har bidratt til en tydelig og jevn nedgang i tid til inntektsgivende arbeid for aldersgruppen 67-74 år, og spesielt gjelder dette menn (se figur 1). For menn har tiden til inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag sunket fra 3 timer i 1971 til 3 kvarter i 2010. Andelen menn i denne aldersgruppen, som har arbeidet en gjennomsnittsdag, har gått ned fra 44 til 12 prosent i samme tidsrom. På ukebasis vil det si at menn i pensjonsalder i dag har nesten 16 timer mer å bruke på andre sysler enn de hadde i 1971.

Til tross for at kvinner generelt har økt sin tid til inntektsgivende arbeid markant de siste tiårene, har ikke de eldste kvinnene (67-74 år) tatt del i denne utviklingen i særlig grad. Deres tid til yrkesarbeid har sunket fra 48 minutter i 1971 til kun 8 minutter per dag i 2010. Andelen eldre kvinner som har utført inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag, har samtidig sunket fra 20 til 2 prosent på disse 40 årene. Det vi imidlertid kan merke oss, er at de få kvinnene som faktisk jobber i denne alderen, jobber omtrent like mange timer som menn gjør, litt mer enn seks timer per dag, mens de i 1971 jobbet omtrent halvparten så mye.

... mens kvinner gjør mindre i huset

Når det gjelder eldre kvinners tidsbruk, er den mest markante endringen siden 1971 mindre husholdsarbeid (se figur 2). Kvinner i alderen 67-74 år bruker en time mindre til husholdsarbeid per dag i 2010 enn de gjorde i 1971, noe som frigjør 7 ekstra timer per uke til andre sysler.

Det har vært knyttet mye interesse til utviklingen i det ulønnede arbeidet de siste tiårene. Spesielt har det vært interesse for utviklingen i hvordan det ulønnede arbeidet fordeles mellom kvinner og menn. På grunn av kvinners stadig økende yrkesdeltakelse har menns deltakelse i det ulønnede arbeidet kommet i fokus, og det har på mange måter vokst frem nye idealer og forestillinger knyttet til likestilling mellom kvinner og menn (Connell 1995, Aarseth 2011).

Denne oppmerksomheten rundt likestilling har imidlertid i størst grad vært rettet mot småbarnsforeldre, og da spesielt fedre i alderen 25-44 år som bidrar vesentlig mer til husholdsarbeidet enn før. Det har generelt vært mindre interesse for hvordan eldre kvinner og menn fordeler husholdsarbeidet (se også Kitterøds artikkel om husholdsarbeid i dette nummeret av Samfunnsspeilet).

Mest likestilt på hjemmebane

Resultatene fra tidsbruksundersøkelsen kan tyde på at likedelingsidealene også har nådd den eldre generasjonen kvinner og menn. Mens kvinner i alderen 67-74 år bruker over en time mindre på husholdsarbeidet enn de gjorde for 40 år siden, finner vi den største økningen i denne type arbeid

blant menn i samme aldersgruppe. Menn i alderen 67-74 år bruker i 2010 fire timer og ti minutter til husholdsarbeid daglig, en time og 40 minutter mer enn i 1971, mens kvinnene bruker fire timer og 32 minutter.

Menn og kvinner i alderen 67-74 år deler dermed husholdsarbeidet likere enn alle andre aldersgrupper (se figur 2). Denne trenden har man også funnet i studier av Eldres tidsbruk i andre land (Gauthier og Smeeding 2010).

Det skal imidlertid nevnes at den store økningen vi ser i eldre menns husholdsarbeid, ikke bare kommer av at de legger ned flere timer enn før. Noe av økningen skyldes også at mange flere menn i denne aldersgruppen nå faktisk bidrar til dette arbeidet, spesielt det tradisjonelle husarbeidet, slik som klesvask, oppvask og matlaging. I 1971 utførte 61 prosent av mennene i alderen 67-74 år husarbeidsoppgaver en gjennomsnittsdag. I 2010 har andelen økt til 87 prosent.

Fortsatt noen gamle kjønnsrollemønstre

Ser vi litt nærmere på fordeling av oppgavene innenfor det samlede husholdsarbeidet, trer allikevel noen av de tradisjonelle kjønnsrollemønstrene fremdeles frem (se tabell 1).

Kvinnene bruker en time og et kvarter mer enn menn per dag på det tradisjonelle husarbeidet, mens mennene bruker mer tid enn kvinnene på vedlikeholdsoppgaver og omsorgsoppgaver.

Det siste er kanskje overraskende? Noen av de oppgavene som i tidsbruksundersøkelsen kodes som omsorgsarbeid, er hjelp til andre husholdninger, blant annet det å utføre vedlikeholdsoppgaver for andre eller ha omsorg for andres barn. Blant eldre mennesker (67-74 år) ser vi at hovedvekten av det som er registrert som omsorgsarbeid, knytter seg til hjelp til andre husholdninger. I tillegg er noe av dette arbeidet også pleie og hjelp til voksne i egen husholdning.

Hjelper andre mye mer enn tidligere

Tiden de eldre generelt bruker til å hjelpe andre, har økt markant de siste 40 årene, fra 1 time og 30 minutter per dag i 1971, til 2 timer og 17 minutter i 2010. I tillegg har andelen som utfører slike oppgaver en gjennomsnittsdag, økt fra 10 til 15 prosent. Dette kan trolig også ses i sammenheng med at eldre bruker mindre tid til lønnet arbeid enn tidligere, og dermed har mer tid til andre sysler.

Menn skiller seg ut både ved at flere menn enn kvinner hjelper andre husholdninger, og ved at tiden de faktisk bruker er vesentlig lengre enn for kvinner. Menn bruker mest tid på vedlikeholdsarbeid for andre, men også en god del

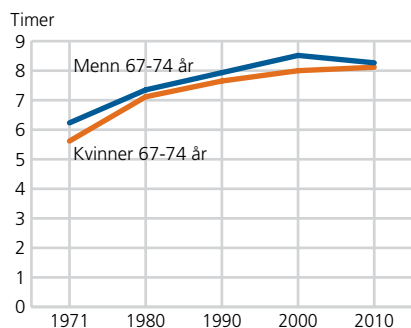

Tabell 1. Tid brukt til ulike husholdsoppgaver en gjennomsnittsdag, etter kjønn. 67-74 år. 2010. Timer og minutter

	Menn 67-74 år	Kvinner 67-74 år
Husarbeid	1.28	2.44
Vedlikeholdsarbeid	0.59	0.23
Omsorgsarbeid	0.29	0.19
Kjøp av varer og tjeneste	0.33	0.30
Annet husholdsarbeid	0.11	0.14
Reiser i samband med husholdsarbeid	0.30	0.23

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Tid brukt til fritidsaktiviteter en gjennomsnittsdag, etter kjønn. 67-74 år. 1971-2010. Timer og minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

tid på omsorg for andres barn, i likhet med kvinner i denne alderen, som på dette området bruker noe mer tid enn menn.

Selv om tidsbruksundersøkelsen ikke gir oss anledning til å si hva slags relasjon de eldre har til dem de hjelper, er det nærliggende å tro at økningen i denne typen aktiviteter gjelder hjelp til egne barn, i form av både barnepass og vedlikehold. Når småbarnsforeldre flest i dag er i jobb, har behovet for hjelp i hverdagen trolig økt, og pensjonerte foreldre kan dekke opp for noe av dette behovet.

Andre studier av en ny generasjon besteforeldre har vist at moderne besteforeldre i mange tilfeller utgjør en slags «reservearmé» for sine barn og barnebarn (Hagestad 2006). Samtidig er besteforeldrerollen endret, hevdes det (Hagestad 2006, [Hagestad og Herlofson 2009](#)). Moderne besteforeldre forventes og ønsker i større grad enn før å ta aktivt del i barnebarne liv.

Økt fritid for kvinner og menn

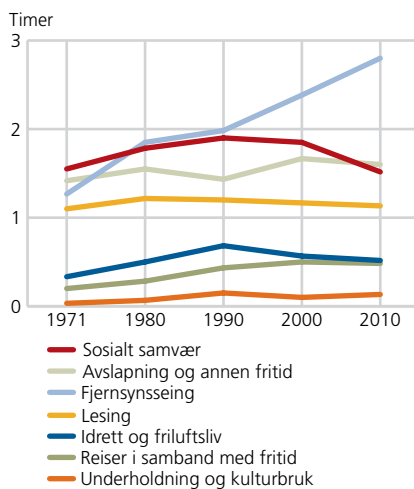
Tidligere nevnte endringer i eldres tidsbruk har resultert i økt fritid for både kvinner og menn. I likhet med husholdsarbeidet fordeler tid brukt til fritidsrelaterte aktiviteter seg nå omtrent likt mellom kvinner og menn (se figur 3).

Menn og kvinner i alderen 67-74 år bruker i snitt 8 timer og 11 minutter til fritidsaktiviteter i løpet av en dag i 2010, mens de i 1971 brukte 5 timer og 55 minutter. Ser vi på den grove inndelingen av aktiviteter på inntektsnivå arbeid, husholdsarbeid, fritid, utdanning og personlige behov, er menn og kvinner i pensjonsalder den gruppen som fordeler tiden sin likest sammenlignet med menn og kvinner i alle andre aldersgrupper.

En aktiv alderdom?

Året 2012 er lansert som året for «aktiv alderdom» i EU, ifølge Norges EUdelegasjon (Norges EU delegasjon 2010). Sunn aldring og eldres aktive deltakelse i samfunnet settes på agendaen i Europa og i Norge. Den store økningen i andelen eldre de neste tiårene indikerer at vi må øke kunnskapen om hva som skal til for å få eldre til å stå i jobb lenger, sikre deres helse og derigjennom deres bidrag til samfunnet på ulike måter, for eksempel gjennom frivillighet.

Figur 4. Tid brukt til ulike fritidsaktiviteter en gjennomsnittsdag. 67-74 år. 1971-2010. Timer og minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 1971-2010, Statistisk sentralbyrå.

Gjennom tidsbruksundersøkelsen kan vi få noen indikasjoner på hvordan de eldre i dag bruker sin økte fritid. Brukes den frigjorte fritiden blant de eldre til frivillig arbeid, friluftsliv og reiser, eller benyttes tiden i større grad til mer passive fritidssystemer som å se på TV, lese, eller å slappe av? Vi har også mulighet til å se hvordan tid brukt på ulike fritidsaktiviteter henger sammen med egenvurdert helse, da dette vanligvis er nært knyttet til et aktivt liv. Opplysningene om egenvurdert helse er hentet fra intervju blant dem som har ført hefte (dagbok) for tidsbruk.

TV-titting har økt mest – til nesten tre timer per dag

Figur 4 viser hvordan tid brukt på ulike fritidsrelaterte aktiviteter har endret seg for 67-74 åringer de siste 40 årene. Det mest slående med denne utviklingen er at det meste av den tiden de eldre har fått av økt fritid, ser ut til å ha blitt omsatt i mer TV-titting. Tiden som brukes foran TV-skjermen, har økt med en og en halv time siden 1971 og utgjør nå over en tredjedel av tiden de eldre bruker på fritidsaktiviteter. 67-74 åringer ser på TV nesten tre timer hver dag. Det er rundt en time mer enn blant 45-66 åringer og en og en halv time

mer enn 25-44 åringer. Eldre menn ser på TV 40 minutter mer per dag enn kvinner.

Andre aktiviteter, som friluftsliv og kultur, har holdt seg relativt stabile på de 40 årene. Tid til sosialt samvær, derimot, som gikk opp på 1980- og 1990-tallet, har siden 2000-tallet gått ned med 20 minutter en gjennomsnittsdag.

Frivillig arbeid avhengig av god helse

Egenvurdert helsetilstand ser ut til å ha relativt stor innvirkning på de eldres aktiviteter. For eksempel er det de som uttaler at helsa er utmerket eller meget god som bruker mest tid til frivillig arbeid og organisasjonsdeltakelse. I snitt går 19 minutter daglig til frivillig arbeid og organisasjonsdeltakelse i denne gruppen eldre, mens de som vurderer helsa si som nokså god eller dårlig, kun bruker 6 minutter per dag.

I tillegg har denne type aktiviteter er mest utbredt blant dem som har utmerket helse. Av disse bruker 9 prosent tid på frivillig arbeid en gjennomsnittsdag, nesten dobbelt så mange som de som rapporterer om dårlig helse. Kvinner med utmerket eller meget god helse bruker noe mer tid enn menn til frivillig arbeid. Menn med dårlig helse bruker derimot mer tid til denne typen aktiviteter enn kvinner med samme helsetilstand.

De som vurderer helsa si som nokså god eller dårlig, er mer passive og bruker mer tid på avslapning, TV-titting og radiolytting. Blant annet tilbringer de nesten en halvtime mer per dag foran TV-en. Vi ser også at eldre kvinner med dårlig helse slapper av 23 minutter mer per dag enn kvinner med utmerket eller meget god helse.

Pensjonistene er mye sammen med andre ...

Ser vi generelt på sosialt samvær målt i tid, ser det ikke ut til at eldre i aldersgruppen 67-74 år har et mindre sosialt liv enn andre. Faktisk bruker denne gruppen mer tid til sosialt samvær og besøk hos slekt og venner enn aldersgruppene 25-44 år og 45-66 år. Eldre kvinner bruker mer tid på sosialt samvær enn menn, nesten en halvtime mer per dag.

Det er også slik at kvinner med dårlig helse bruker mer tid til sosialt samvær enn dem med god helse når vi ser på aldersgruppen 67-74 år, mens menn med dårlig helse bruker vesentlig mindre tid til sosialt samvær enn de mennene som vurderer helsa si som god. Det ser dermed ikke ut til at dårlig helse bidrar til å hindre de eldre kvinnene i ha et sosialt liv, men at dette kanskje i større grad gjelder mennene.

... og reiser mer enn tidligere

I tidsbruksundersøkelsen spør vi også om hvor man var da en spesiell aktivitet ble registrert – for eksempel hjemme, på hytta eller på reise. Her ser vi at tiden 67-74 åringene oppholder seg på hytte eller ved landsted, har mer enn doblet seg de siste 20-årene, fra 22 til 58 minutter i snitt per dag. Det er imidlertid ikke flere eldre enn før som tilbringer tid på hytte eller landsted, men de eldre som reiser bort på hytta, er der betraktelig lenger en tidligere. I tillegg har andelen eldre som har vært på reise en gjennomsnittsdag, økt fra 57 prosent i 1980 til 75 prosent i 2010, en større økning enn for alle andre aldersgrupper.

Dette kan tyde på at den nye generasjonen pensjonister i større grad enn før benytter pensjonisttilværelsen til å reise og tilbringe tid borte fra hjemmet.

Tabell 2. Tid brukt til ulike aktiviteter en gjennomsnittsdag, etter kjønn. 67-74 år og 75-79 år. 2010. Timer og minutter

	67-74 år		75-79 år	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Fritid i alt	8.16	8.07	8.34	8.27
Idrett og friluftsliv	0.30	0.29	0.34	0.30
Underholdning og kulturbruk	0.08	0.08	0.06	0.07
Sosialt samvær	1.13	1.47	1.19	1.29
Lesing	1.06	1.10	1.01	1.15
Fjernsynsseing	3.19	2.20	3.29	3.18
Avslapning og annen fritid	1.27	1.44	1.39	1.42
Reiser i samband med fritid	0.31	0.28	0.27	0.19
Husholdsarbeid i alt	4.10	4.32	4.01	3.40
Husarbeid	1.28	2.44	1.34	2.33
Vedlikeholdsarbeid	0.59	0.23	0.59	0.16
Omsorgsarbeid	0.29	0.19	0.15	0.08
Kjøp av varer og tjenester	0.33	0.30	0.26	0.24
Annet husholdsarbeid	0.11	0.14	0.11	0.07
Reiser i samband med husholdsarbeid	0.30	0.23	0.35	0.13
Personlig behov i alt	10.39	10.59	11.04	11.43
Nattesøvn	7.50	7.59	7.54	8.25
Annen personlig pleie	1.12	1.22	1.15	1.20
Måltider	1.36	1.38	1.39	1.41

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Her ser vi imidlertid igjen at andelen som har vært på reise en gjennomsnittsdag, er lavere blant dem som rapporterer om dårlig helse, enn dem som har utmerket eller meget god helse.

Det har altså skjedd relativt store endringer i eldre menns og kvinners tidsbruk de siste 40 årene. Spesielt for menn er at tiden til yrkesarbeid er blitt betydelig kortere, mens kvinner i hovedsak gjør mindre husholdsarbeid. Resultatet er at både menn og kvinner nå bruker tiden sin annerledes enn tidligere – til aktive sysler som å hjelpe andre og delta i frivillig arbeid/organisasjonsarbeid, men også til å se mer på TV. Vi har dessuten sett at tiden brukes noe ulikt avhengig av helsetilstanden de eldre rapporterer.

Hva skjer etter hvert som man eldes?

Fra og med 1990 ble aldersgruppen 75-79 år inkludert i tidsbruksundersøkelsen. Vi ønsker derfor å se nærmere på noen mønstre i denne gruppens tidsbruk, og samtidig forsøke å se etter hvordan eldre i sen pensjonisttilværelse bruker tiden sin annerledes enn eldre i tidlig pensjonisttilværelse.

Det tydeligste mønsteret er at tidsbruken, som forventet, er mer preget av passive aktiviteter blant 75-79-åringene enn blant 67-74-åringene (se tabell 2). Det som øker mest med alderen, er tiden man ser på TV, leser og slapper av. Samtidig øker tiden til nattesøvn og personlige behov generelt i den eldste aldersgruppen.

I tillegg reduseres mange av de gjøremålene som innebærer en viss grad av aktivitet. De eldste, både menn og kvinner, bruker mindre tid på husholdsarbeid, omsorgsarbeid og sosialt samvær. Tid brukt på idrett og friluftsliv ser imidlertid ut til å holde seg relativt lik for de to aldersgruppene. For begge aldersgruppene er tiden registrert som idrett og friluftsliv i all hovedsak knyttet til spaserturer eller forturer i skog og mark. Dette er altså aktiviteter også de eldste fremdeles prioriterer, nesten 40 prosent går turer en gjennomsnittsdag, like mange som de i alderen 67-74 år.

Kvinner blir mer passive enn menn

Vi ser imidlertid at kvinner med alderen reduserer tiden sin til aktive gjøremål i større grad enn menn. Kvinner i den eldste gruppen (75-79 år) kutter ned på husarbeid, mens mennene øker sin tid. De eldste kvinnene bruker også mindre tid på sosialt samvær og omsorgsarbeid (som i hovedsak er hjelp til andre husholdninger) enn kvinnene i alderen 67-74 år, mens for menn er tiden brukt på sosialt samvær relativt lik for de to aldersgruppene. Vi ser også at de eldste mennene fremdeles bruker 11 minutter per dag på frivillig arbeid og organisasjonsdeltakelse, mens kvinner i denne aldersgruppen har redusert sin tid til slike aktiviteter til null.

Det er også kvinnene som blir mest passive blant de eldste. Mens menn i alderen 75-79 år stort sett

bruker like mye tid til passive aktiviteter som menn i alderen 67-74 år, bruker de eldste kvinnene vesentlig mer tid til TV-titting og søvn enn kvinnene på 67-74 år.

Tilsynelatende paradoks

Dette mønsteret står kanskje i motsetning til en vanlig oppfatning om kvinners lange levealder og dermed utsikter til en lengre og mer aktiv alderdom enn menn. Det er imidlertid kjent at til tross for menns høyere dødelighet og dermed lavere levealder, har kvinner gjennom hele livet ofte flere sykdommer og helseplager ([Svalund 2005](#)).

Dette tilsynelatende paradokset kan ha flere forklaringer. Menns overdødelighet antas delvis å ha biologiske årsaker, men settes også i sammenheng med ulikheter i livsførsel og ulike former for risikoatferd ([Sandnes 2007](#)). Kvinners høyere sykkelighet forklares blant annet med forskjeller i livsstil og levekår, for eksempel belastninger knyttet til omsorg og arbeidsliv ([Statistisk sentralbyrå 2010](#)). Dette kan ha betydning for kvinnenes aktivitetsnivå i den eldste aldersgruppen.

Ser vi tidsbruken for kvinner og menn i den eldste aldersgruppen i sammenheng med egenvurdert helse, kan en større passivitet blant de eldste kvinnene også henge sammen med at flere kvinner enn menn i aldersgruppen 75-79 år vurderer sin helse som nokså god eller dårlig. Det er imidlertid relativt få respondenter i aldersgruppen 75-79 år i undersøkelsen, slik at vi må tolke disse tendensene med forsiktighet.

Tendensen viser allikevel at det er relativt sett flere menn enn kvinner som vurderer helsa som utmerket eller meget god. Denne kjønnsforskjellen er ikke like tydelig hos dem i alderen 67-74 år, selv om det også her er noen færre kvinner enn menn som vurderer helsa si som utmerket eller meget god.

Det ser altså ut til at den symmetrien vi så i tidsbruken blant kvinner og menn i alderen 67-74 år, forskyves noe etter hvert som man blir eldre. Blant de eldste er det mennene som i størst grad tar del i aktive gjøremål, og dermed i større grad blir representantene for en aktiv alderdom.

Referanser

- Connell, R. W. 1995. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Hagestad, G. (2006): Transfers between grandparents and grandchildren, *Zeitschrift für Familienforschung*, 18, 3, 315-333.
- Hagestad, G. og Katharina Herlofson (2009): Dagens besteforeldre: Småbarnsfamiliens støttespillere, *Samfunnsspeilet* 1/2009, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/ssp/utg/200901/ssp.pdf>
- Gauthier, Anne H. and Thomothy M Smeeding (2010): «Historical trends in the patterns of time use of older adults.» s. 289-310, i S. Tuljapurkar mfl. *Ageing in Advanced Industrial States*, Springer Netherlands.
- Norges EU-delegasjon (2010): (<http://www.regjeringen.no/nb/sub/europaportalen/aktuelt/nyheter/2010/aktiv-alderdom-pa-agendaen-.html?id=693915>).
- Sandnes (red.) 2007: *Helse og bruk av helsetjenester – forskjeller mellom kvinner og menn*, Rapport 2007/37, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/03/02/rapp_200737/
- Statistisk sentralbyrå (2010): *Dette er Kari og Ola*, kapittel 4: Kvinner sunnere, men ofte sykere. http://www.ssb.no/ola_kari/sykdom_2010.pdf
- Svalund, Jørgen (2005): Helse: Kvinner lever lenger – med flere sykdommer. *Samfunnsspeilet* 4/2005, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/ssp/utg/200504/ssp.pdf>
- Aarseth, Helene (2011): *Moderne familieliv*, Cappelen akademisk.

Friere fredag for de fleste?

Både menn og kvinner bruker mindre tid på jobb på fredager enn for ti år siden, men det er menn som har redusert arbeidstiden på fredager mest. Den frigjorte tiden omsettes stort sett til mer fritid, blant annet til sosialt samvær og kultur- og underholdningsaktiviteter, men også noe ekstra tid til husholdsarbeid. Spesielt blant menn med små barn brukes det mer tid på fredager til hus- og omsorgsarbeid viser Tidsbruksundersøkelsen 2010.

Det er kanskje flere som har observert at det er merkbart stillere på arbeidsplassen på fredager enn resten av uka. Det er mindre bilkø når vi kjører til jobb, og vi får kanskje litt overraskende sitteplass på bussen eller toget om morgenen. På vei hjem kan vi derimot stå i eviglang kø på vei ut av byen.

Hvordan bruker vi tiden på fredager? Stemmer det at det er færre på jobb, og hvis vi ikke er på jobb, hva bruker vi tiden til? Drar vi på hytta, eller vasker vi huset? Er vi sammen med familien? Hvem er det som tar mest fri? Er det småbarnsforeldre eller ledere? Dette kan tidsbruksundersøkelsene si noe om (se tekstboks).

Endringer i arbeidslivet

Gjennom det siste tiåret har det skjedd til dels store endringer i hvordan arbeidslivet organiseres. Stadig flere får tilbud om ordninger som gir mer fleksibilitet i hverdagen og bedre muligheter for å tilpasse arbeidstiden til andre behov. I mange yrker legges det til rette for hjemmekontor og å jobbe til andre tider enn den normale arbeidstiden fra åtte til fire. Mange har mulighet til å jobbe litt ekstra en periode, for så å avspasere på et senere tidspunkt. Dette kan ha betydning for et endret arbeidsmønster på fredager.

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i ti minutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010, gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se første artikkel i denne utgaven av Samfunnsspeilet (*Viktig kunnskap om befolkningens tidsbruk*, Aina Holmøy).

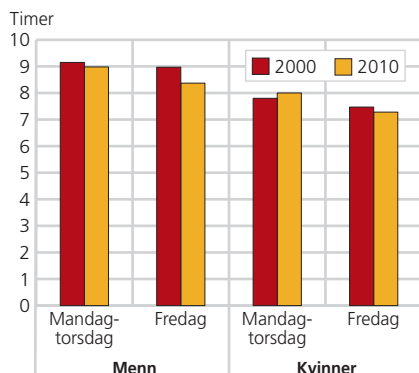
Kristin Egge-Hoveid

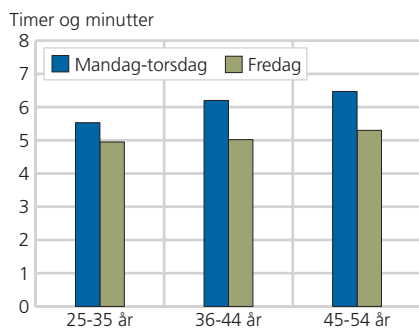
Kristin Egge-Hoveid er sosiolog, førstekonsulent og koordinator for likestillings- og innvanderrelatert statistikk i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (kristin.egge-hoveid@ssb.no)

Figur 1. Tid til inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag. Mandag-torsdag og fredag. Etter kjønn. 2000 og 2010. Timer og minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene 2000 og 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Tid til inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag. Mandag-torsdag og fredag. Etter alder. 2010. Timer og minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Tid til inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag. Mandag-torsdag og fredag. Ulike familiefaser. 2010. Timer og minutter

	Mandag-torsdag	Fredag
Enslig 25-44 år	6.36	5.17
Gift/samboer uten barn	5.44	5.22
Enslig forsørger	4.58	3.39
Par barn 0-6 år	5.37	4.37
Par barn 7-19 år	6.29	5.38
Par uten barn 45-66 år	5.13	4.14
Enslig 45-66 år	4.33	3.16

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Det er imidlertid forskjell mellom yrker på dette området. For eksempel er det i mange kunnskapsbaserte yrker mulig å jobbe uavhengig av tid og sted, mens det i andre yrker er avgjørende at arbeidet utføres på bestemte steder til bestemte tider, slik det vil være for lærere eller skiftarbeidere på sykehus.

I tillegg kan man tenke seg at vi har ulike behov gjennom livsløpet for å tilpasse arbeidstiden til andre gjøremål. Dette indikerer at vi vil kunne se ulike mønstre i hvordan vi organiserer arbeidstiden i løpet av uken, ikke bare i ulike yrker, men også i ulike aldersgrupper og blant folk i ulike familiefaser.

Menn jobber mindre, kvinner jobber mer

Tidsbruksundersøkelsen 2010 viser at tiden vi bruker på inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag, generelt har blitt noe kortere enn i 2000. Et fremtredende trekk er at det er menn som nå jobber kortere arbeidsdager. For kvinner samlet sett er det motsatt; arbeidstiden en gjennomsnittsdag har økt, blant annet som et resultat av at flere kvinner nå jobber fulltid.

I tillegg er det en tydelig utvikling at arbeidstiden først og fremst er kortere på fredager. Også her gjelder det i størst grad menn. Andelen menn som jobber fredager, har gått ned fra 66 prosent i 2000 til 56 prosent ti år senere. Blant menn som har jobbet på fredager, er arbeidstiden 40 minutter kortere i 2010 enn i 2000, og er da i snitt på åtte timer og 20 minutter (se figur 1). Resten av uka, mandag til torsdag, jobber menn nesten like mye som for ti år siden, og andelen som er på jobb, er uforandret.

Også kvinner jobber mindre på fredager enn de gjør resten av uka, men tiden de bruker på arbeid på fredager, er ikke redusert i samme grad som for menn. Arbeidstiden til kvinner og menn på fredager er dermed likere nå enn for ti år siden.

Hvem har mest fri?

Ser vi nærmere på hvilke grupper som er på jobb færrest timer på fredager, er det ulikheter både med tanke på alder, yrke og hvilken fase i livet man er. Ikke uventet er det de yngste i alderen 16-24 år og de eldste fra 55 år og oppover som bruker minst tid på yrkesarbeid på fredager. Det er også de som bruker minst tid til yrkesarbeid ellers i uka. Blant de yngste vil vi finne mange studenter som ikke er etablert i arbeidslivet, mens mange av de eldre enten er pensjonister eller har kommet i en alder der de har en ekstra ferieuke og har «seniordager» som kan benyttes til å ta fri på fredager.

I den aldersgruppen som er mest etablert i arbeidslivet, 25-54 år, ser vi at arbeidstiden mandag til torsdag øker jevnt med alderen (se figur 2). 25-34 åringene jobber om lag en time kortere i snitt per dag fra mandag til torsdag enn dem som er mellom 45 og 54 år. Men alle jobber mindre på fredag, og det er de eldste som reduserer arbeidstiden sin mest, fra seks og en halv time fra mandag til torsdag, til fem timer og 18 minutter på fredag.

Småbarnsforeldre har kortere arbeidsdager

Par med små barn og aleneforeldre er også blant dem som jobber korte dager på fredager (se tabell 1). Par med barn i alderen 0-6 år jobber en time mindre på fredager enn par med eldre barn. Samtidig jobber de en time mindre på fredager enn det de gjør fra mandag til torsdag. Det er småbarnsfedrene som reduserer arbeidstiden sin mest. Fedre med barn mellom 0 og 6 år jobber en og en halv time mindre på fredager enn de gjør de andre dagene i uka, mens

mødrene bare jobber 20 minutter mindre. Allikevel er arbeidstiden til mødre med små barn vesentlig kortere enn mennenes, hele arbeidsuka, uavhengig av arbeidsdag.

Par med de eldste barna (7-19 år) korter imidlertid også ned arbeidstiden relativt mye på fredager, fra seks og en halv time mandag til torsdag, til fem timer og 38 minutter på fredager. De som imidlertid jobber minst på fredager, og som også reduserer arbeidstiden sin mest på fredag i forhold til resten av uka, er enslige forsørgere. Det er imidlertid relativt få enslige med i utvalget på fredager, slik at vi her må tolke tallene med noe forsiktighet.

Sjefen tar fri?

Hvilken yrkesgruppe man tilhører, har også betydning for arbeidstiden på fredager. Som nevnt innledningsvis er det nærliggende å tro at det er en sammenheng mellom mulighetene for fleksibel arbeidstid og tilbøyeligheten til å ha kortere dager på fredager. I tidsbruksundersøkelsen er yrkestilknytning delt inn i fem ulike yrkesgrupper (se figur 3).

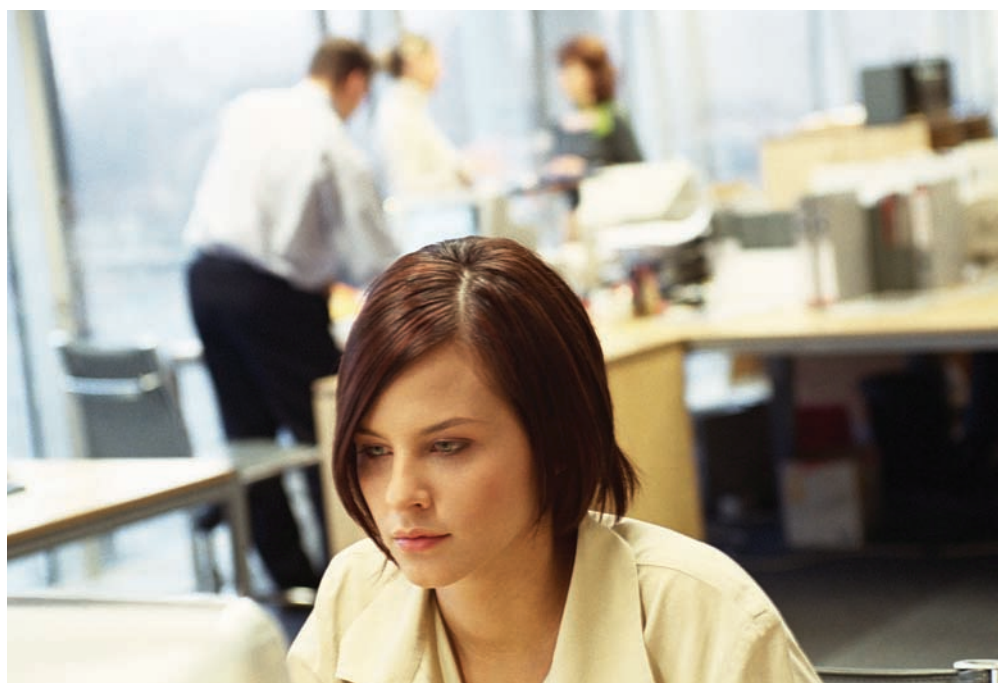
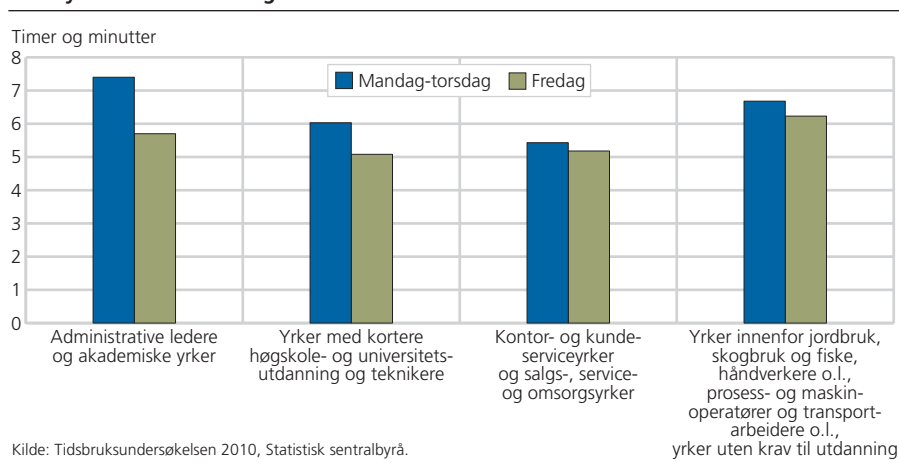
De som har et yrke med krav til høyere utdanning, har kortest arbeidsdag på fredager (se figur 3). Her finner man mange av dem som er sysselsatt i yrker der fleksibiliteten i arbeidstid kan forventes å være størst. Også de som jobber innenfor kontor-, service- og omsorgsykker er blant dem med kortest arbeidstid på fredager. Dette er yrker som sysselsetter mange kvinner, og hvor deltidsarbeid er relativt utbredt. Mange kan dermed ha mulighet til å jobbe litt mindre på fredager i forhold til resten av uka. De med lengst arbeidstid på fredager er de som enten jobber innenfor jordbruk, er håndverkere eller har et yrke uten krav til utdanning.

Ledere og de som har akademisk yrke, korter ned dagen sin mest på fredager. Fra en relativt lang gjennomsnittlig arbeidsdag på syv og en halv time fra mandag til torsdag går arbeidstiden ned til fem timer og tre kvarter på fredager. Det vil si at de har en time og tre kvarter kortere arbeidsdag på fredager, sammenlignet med resten av uka.

Hva bruker vi fredagen til?

Men hva brukes tiden til når man jobber mindre på fredager? I størst

Figur 3. Tid til inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag. Mandag-torsdag og fredag. Ulike yrker. 2010. Timer og minutter

grad går den frigjorte tiden til fritidsrelaterte aktiviteter. Fra mandag til torsdag bruker vi i snitt fem timer og 22 minutter på fritidsaktiviteter, mens vi på fredager bruker seks timer og 28 minutter, altså over en time mer. Menn bruker noe mer tid til fritidsaktiviteter enn kvinner, på fredager, men også gjennom resten av uka. Det er særlig fritidsaktiviteter som TV-titting, underholdning og kultur, og sosialt samvær, vi bruker tiden til på fredager. Både menn og kvinner ser nærmere to og en halv time på TV på fredager, en halvtime mer enn mandag til torsdag. Menn bruker en god del tid på underholdning og kultur på fredager, nesten to og en halv time, mens kvinnene bruker mest tid på sosialt samvær, to timer og elleve minutter.

Allikevel har andelen som bruker tid på kultur og underholdning en gjennomsnittsfredag, sunket fra 15 prosent i 2000 til 10 prosent i 2010. Andelen som bruker tid på sosialt samvær en fredag, sank fra 81 til 73 prosent i samme tidsrom. Dette tilsier at det har skjedd en endring i hvordan vi bruker den ekstra fritiden vi har fått de siste ti årene, og at det er andre fritidssysler som nå tar mer tid enn tidligere.

Fire timer mer på hytta enn i 2000

Tidsbruksundersøkelsen 2010 viser at våre fritidsvaner knyttet til fredagen har endret seg noe fra 2000 til 2010. Spesielt bruker vi nå mer tid på fredager til spill og lek, som blant annet kortspill eller brettspill, nesten en time mer enn for ti år siden. Andelen som bruker tid på slike aktiviteter på fredager, har samtidig økt fra 54 prosent i 2000 til 69 prosent i 2010. I tillegg bruker vi 20 minutter mer på spill og lek på fredager enn i ukens første fire dager.

Denne typen aktiviteter forbinder vi gjerne med å reise bort, for eksempel på hytta. Tidsbruksundersøkelsen 2010 viser også at det er noen flere som tilbringer tid på hytte/landsted eller andre steder på fredager sammenlignet med for ti år siden. Men det mest fremtredende er at de som faktisk reiser på

hytta en fredag, bruker opp mot fire timer mer på hytta eller landstedet denne dagen enn i 2000. Dette kan henge sammen med den økte tendensen til kortere arbeidstid på fredager, og kan også forklare endringen i tiden vi bruker til andre fritidsaktiviteter samme ukedag.

Mer tid til husarbeid og barn?

Det kan være interessant også å se nærmere på hvordan tiden på fredager brukes av menn og kvinner i ulike familiefaser. Et fleksibelt arbeidsliv tenkes å være spesielt attraktivt for småbarnsforeldre, for å få en hverdag med små barn til å fungere. Samtidig er det i denne livsfasen arbeidsmengden hjemme er størst (se figur 4). Vi har allerede sett at det er par med de minste barna (0-6 år) og aleneforeldre som jobber minst på fredager, og det er småbarnsfedrene som korter ned tiden sin mest på fredager. Bruker småbarnsforeldre den frigjorte tiden på fredag annerledes enn andre, for eksempel til mer husarbeid og mer omsorg for barn?

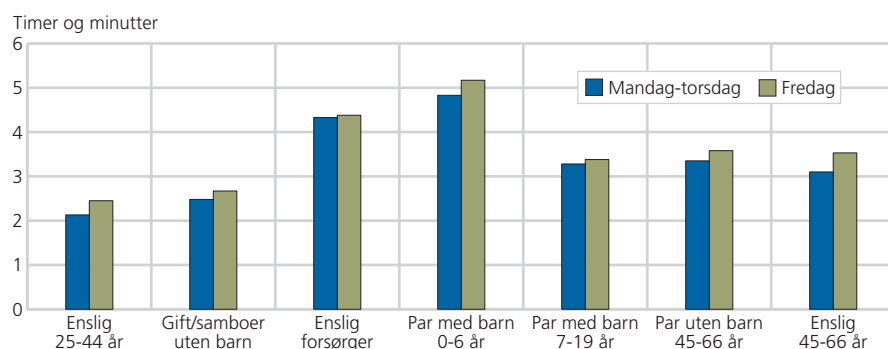
Den samlede tiden til husholdsarbeid for par med små barn øker med 20 minutter på fredager i forhold til resten av arbeidsuka. Fra et allerede høyt tidsforbruk mandag til torsdag, sammenlignet med folk i andre livsfaser, øker småbarnsforeldre i tillegg tiden som brukes på husholdsarbeid, mer på fredager enn andre, med unntak av enslige i aldersgruppen 45-66 år, som også bruker en del ekstra tid til husholdsarbeid på fredager.

Ser vi på de ulike aktivitetene som inngår i husholdsarbeidet (se tekstboks om hovedaktiviteter i tidsbruksundersøkelsen), ser det imidlertid ikke ut til at samlet tid til omsorgsarbeid endrer seg vesentlig for småbarnsforeldre på fredag sammenlignet med resten av uka, selv om de bruker noe mer tid på fredager til å leke med barna. Småbarnsforeldre bruker heller ikke samlet sett mer tid til *husarbeid* på fredag enn andre. Uavhengig av både alder og familiefase bruker folk omtrent like mye tid på husarbeid på fredag som de gjør mandag til torsdag. Det småbarnsforeldre i størst grad bruker ekstra tid til på fredager, er å handle. 14 minutter av de ekstra 20 minuttene småbarnsforeldre bruker på husholdsarbeid på fredager, brukes til mer innkjøp.

Mødrene handler, fedrene gjør mer husarbeid

Det er imidlertid interessant å merke seg hvordan tiden til ulike husholdsoppgaver fordeles seg ulikt mellom menn og kvinner i småbarnsfasen på fredager i forhold til resten av arbeidsuka (se tabell 2). Mens småbarnsfedrene bruker

Figur 4. Tid til husholdsarbeid en gjennomsnittsdag. Mandag-torsdag og fredag. Ulike familiefaser. 2010. Timer og minutter

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Tid til utvalgte husholdsoppgaver en gjennomsnittsdag for par med barn 0-6 år. Mandag-torsdag og fredag. Etter kjønn. 2010. Timer og minutter

	Menn		Endring i minutter. Mandag-torsdag og fredag	Kvinner		Endring i minutter. Mandag-torsdag og fredag
	Mandag-torsdag	Fredag		Mandag-torsdag	Fredag	
Husholdsarbeid i alt	3.59	4.19	+20 min	5.49	6.02	+13 min
Husarbeid	0.56	1.06	+10 min	2.03	1.46	-17 min
Matlaging	0.25	0.31	+6 min	0.48	0.42	-6 min
Oppvask	0.10	0.11	+1 min	0.19	0.15	-4 min
Rengjøring	0.17	0.18	+1 min	0.34	0.37	+3 min
Vedlikeholdsarbeid	0.37	0.29	-8 min	0.09	0.12	+3 min
Omsorgsarbeid i alt	1.28	1.34	+6 min	2.33	2.27	+6 min
Lek med barn	0.16	0.23	+7 min	0.23	0.29	+6 min
Innkjøp	0.19	0.23	+4 min	0.25	0.49	+24 min

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Hovedaktiviteter i tidsbruksundersøkelsen

Inntektsgivende arbeid: Inntektsgivende arbeid, arbeidsreiser.

Husholdsarbeid: Husarbeid, vedlikeholdsarbeid, omsorgsarbeid, kjøp av varer og tjenester, annet husholdsarbeid, reiser i samband med husholdsarbeid.

Personlige behov: Nattesøvn, annen personlig pleie, måltider.

Fritid: Idrett og friluftsliv, underholdning og kulturbruk, sosialt samvær, lesing, fjernsynsseing, annen fritid, reiser i samband med fritid.

Utdanning

10 minutter mer på husarbeid på fredager sammenlignet med mandag til torsdag, bruker kvinnene 17 minutter mindre. Mødre med små barn bruker derimot nesten en halvtime, 24 minutter, mer på handling på fredager enn de gjør resten av arbeidsuka. Vi ser allikevel at mødre med små barn totalt sett bruker vesentlig mer tid til husholdsarbeid enn fedre, og det er spesielt omsorg for barn kvinnene bruker mer tid på, en time mer enn fedrene både mandag til torsdag og på fredager.

Ovale helger

Begrepet oval helg – det at vi korter litt ned på arbeidsdagene mot helgen, eller eventuelt ikke jobber i det hele tatt på fredager, ser ut til å ha breidd om seg det siste tiåret. Som vi har sett, er det blitt vanligere å jobbe kortere dager på fredager, og denne tendensen viser seg å gjelde i alle aldersgrupper, uavhengig av livsfase, familiestruktur, kjønn og yrke. I all hovedsak ser det ut til at vi bruker den ekstra tiden på fredager til mer fritid, samvær og hygge, men i småbarnsfasen brukes også en del ekstra tid til husholdsarbeid.

Siden sist

All ny statistikk publiseres som artikler på ssb.no. Vi presenterer nedenfor et utvalg av disse artiklene, som er gitt ut etter forrige utgave av Samfunnsspeilet.

13. september 2012

Barnevern – StatRes, 2011

Færre barn i barnevernsinstitusjonar

Frå 2010 til 2011 var det ein nedgang på nesten 7 prosent i talet på barn i barnevernsinstitusjonar. Likevel var det totalt sett ein oppgang på meir enn 2 prosent i talet på alle barn med tiltak frå det statlege barnevernet. På slutten av 2011 dreidde dette seg i alt om 5 800 barn.

Ved slutten av 2011 var det 1 200 barn i barnevernsinstitusjonar og 970 barn med hjelpetiltak i heimen. Dette er ein nedgang på høvevis 7 og 8 prosent. Trass denne nedgangen var det i denne perioden ein oppgang i talet på barn i det statlege barnevernet på over 2 prosent. Noko av årsaka til denne oppgangen frå 2010, er ein vekst på i overkant av 9 prosent i talet på barn i fosterheimar i statleg regi. Ved slutten av 2011 var meir enn 5 800 barn i det statlege barnevernet. Det vil seie at 4,6 av 1 000 barn i alderen 0 til 19 år tok i mot eit statleg barnevernstiltak.

Fosterheimar stadig meir dominerande

Av dei om lag 5 800 barna som hadde tiltak frå statleg barnevern ved slutten av 2011, var nesten 63 prosent, tilsvarende 3 640 barn, i fosterheim i statleg regi. Nærare 21 prosent, 1 200 barn, var i barnevernsinstitusjonar og om lag 17 prosent, tilsvarende 970 barn, hadde hjelpetiltak i heimen. Denne fordelinga har endra seg noko frå 2010, og det heng saman med at fosterheimar har auka sin del frå 59 prosent til 63 prosent.

Heilt frå fyrste publisering av Statres Barnevern i 2004 har det vore eit mønster at fosterheimar får ein stadig meir dominerande stilling i det statlege barnevernet. I 2004 stod barn i fosterheim for om lag 43 prosent av alle barn i det statlege

barnevernet, medan talet i 2011 var 63 prosent. Dette mønsteret kjem også klårt fram om vi ser på veksten i talet på barn i barnevernet ved slutten av året. Frå 2004 til 2011 har fosterheim hatt ein vekst på heile 95 prosent medan institusjonar har hatt ein nedgang på 26 prosent. Samstundes har tiltak i heimen auka med om lag 11 prosent.

Talet på opphaldsdagar minskar

Talet på opphaldsdagar var i 2011 på noko i underkant av 1,1 millionar. Dette er ein nedgang frå 2010 på under 3 prosent, og står i kontrast til 2 prosent auke i talet på alle barn i det statlege barnevernet. Det var berre opphaldsdagar i barnevernsinstitusjonar som minska. Nedgangen var noko mindre enn 9 prosent, og minka til totalt om lag 441 900 opphaldsdagar. For fosterheimar er talet på opphaldsdagar tilnærma likt i både 2010 og 2011, medan det derimot er meir enn 7 prosent oppgang for tiltak i heimen.

Statleg barnevern kostar 5,8 milliardar kroner

I 2011 var dei totale utgiftene til det statlege barnevernet meir enn 5,8 milliardar kroner. Dette er ein vekst på i underkant av 5 prosent, eller 255 millionar kroner frå 2010. Det er særleg utgiftene til fosterheimar som har auka, med ein vekst på 160 millionar kroner, eller nærare 12 prosent.

Utgiftene per opphaldsdag veks

I 2011 var den gjennomsnittlege utgifta per opphaldsdag i statlege barnevernstiltak på meir enn 5 010 kroner. Det er ein oppgang på meir enn 6 prosent frå året før. Den mest synlege veksten i utgiftene per opphaldsdag frå 2010 var i kjøp frå private barnevernsinstitusjonar. Her auka prisane på opphaldsdagar med nesten 14 prosent, og var i 2011 om lag 6 730 kroner. Ser ein på dei lange linjene, frå 2004 til 2011, har det vore ein

markant vekst i utgifter per opphaldsdag. I gjennomsnitt auka utgiftene i denne perioden med meir enn 38 prosent. Samtidig var det ein auke på utgiftene per opphaldsdag i fosterheim på 76 prosent og 81 prosent for institusjonar. For tiltak i heimen var det i same periode berre ein auke på 5 prosent.

Talet på årsverk auka meir enn 5 prosent

I 2011 var det i overkant av 4 600 avtalte årsverk eksklusive lange fråvær i det statlege barnevernet. Det er ein auke frå året før på meir enn 5 prosent, eller over 230 årsverk. Utgiftene til løn var i 2011 totalt på noko over 2,9 milliardar kroner, ein oppgang på om lag 3 prosent sidan 2010.

5. september 2012

Befolkningsstatistikk. Personer med flyktningbakgrunn, 1. januar 2012

Flest med flyktningbakgrunn fra Irak og Somalia

Det bodde 163 500 personer med flyktningbakgrunn i Norge per 1. januar 2012. De utgjorde 3,3 prosent av Norges befolkning, og 30 prosent av alle innvandrere i Norge. Personer med flyktningbakgrunn fra Irak og Somalia var de to største gruppene.

I løpet av 2011 økte antall bosatte personer i Norge som har flyktningbakgrunn, med 5 800 personer. Av disse var 4 300 regnet som primærflyktninger, mens de resterende 1 500 var familieinnvandrede til primærflyktninger. Den største økningen sto personer med flyktningbakgrunn fra Eritrea for, med en økning på 1 500 personer. Deretter var det Somalia, med 1 200 personer, og Afghanistan med 800 flere personer med flyktningbakgrunn. Dette er de samme tre gruppene som økte mest i 2010.

Til sammen bor det nå 163 500 personer med flyktningbakgrunn i Norge. Av disse er 119 100 regnet som primærflyktning-

ger, mens de resterende 44 400 er familieinnvandrede til primærflyktninger.

Personer med flyktningbakgrunn fra Irak har vært den største gruppen siden 2003, og er det fremdeles med i alt 20 600 personer. I løpet av det siste året har denne gruppen kun økt med 300 personer, og nesten hele denne økningen var blant personer som er familietilknyttet en person med flyktningbakgrunn. Personer med flyktningbakgrunn fra Somalia var nest største gruppe, med i alt 20 100 personer.

Flest unge, flest menn og flest norske statsborgere

Blant dem med flyktningbakgrunn var det per 1. januar 2012 om lag 10 200 flere menn enn kvinner.

Blant personer med flyktningbakgrunn var det også relativt mange unge voksne sammenlignet med befolkningen som helhet. Ved inngangen til 2012 var 44 prosent av alle med flyktningbakgrunn i alderen 20 til 39 år, mens tilsvarende aldersgruppe i hele befolkningen var 27 prosent. Av de 163 500 med flyktningbakgrunn hadde 63 prosent norsk statsborgerskap.

Vel en fjerdedel bor i Oslo

Oslo er det fylket som har flest bosatte personer med flyktningbakgrunn, med 43 400 personer. Dette er 27 prosent av alle med flyktningbakgrunn i Norge, og 7 prosent av den totale folkemengden i hovedstaden per 1. januar 2012. Personer med flyktningbakgrunn utgjorde 31 prosent av alle innvandrere i Oslo.

I Akershus bodde det per 1. januar 2012 19 300 personer med flyktningbakgrunn, mens det i Rogaland bodde 12 100. Færrest med flyktningbakgrunn finner vi i Finnmark, med 1 500 bosatte personer.

29. juni 2012

Anmeldte lovbrudd, 2011

Færre vinningslovbrudd

I 2011 ble det anmeldt 380 000 lovbrudd i Norge, 3,6 prosent færre enn året før. Det ble registrert 264 000 forbrytelser og 116 000 forseelser, henholdsvis 2,4 og 6,2 prosent færre enn i 2010.

Sett i forhold til 2010 var det færre anmeldte vinningslovbrudd, trafikkfor-

seelser, narkotikalovbrudd og skadeverk i 2011. I antall var det størst nedgang for vinningslovbrudd, mens skadeverk var den lovbruddsgruppen med størst prosentvis nedgang, på 8,5 prosent. Omfanget av anmeldte voldslovbrudd var på nivå med de foregående år, mens antallet registrerte seksualforbrytelser var høyere enn tidligere år. Nedgangen i forseelser hadde i stor grad sammenheng med at det var 7,9 prosent færre trafikkforseelser i 2011 enn i 2010.

Nedgang for nesten alle typer vinningslovbrudd, og i nesten alle fylker

Tyverier og andre typer vinningslovbrudd utgjorde mer enn 45 prosent av alle anmeldte lovbrudd i 2011. De nesten 172 000 vinningslovbruddene var imidlertid 2,9 prosent færre enn i 2010. Omfanget av anmeldt vinningskriminalitet i 2011 er lavere enn i alle de atten foregående årene (1993-2010) med anmeldelsesstatistikk, spesielt når vi tar høyde for befolkningsøkningen.

Sett i forhold til året før var det en nedgang i antall anmeldelser av de aller fleste typene vinningslovbrudd, både av grove og simple tyverier, naskeri samt brukstyverier av biler og andre motorkjøretøy. Økningen i antall registrerte tilfeller av «grovt tyveri fra person på offentlig sted», som i statistikken inngår i kategorien Annet grovt tyveri, er et klart unntak fra denne generelle nedgangen.

Av de nesten 20 500 anmeldte tilfellene av grovt tyveri fra person på offentlig sted, var hele 73 prosent registrert å ha skjedd i Oslo. Sammenliknet med året før var det 4 600 flere tilfeller av denne typen tyveri i hovedstaden i 2011. Dette bidro sterkt til at det totale antallet anmeldelser av Annet grovt tyveri var 5 100 flere enn i 2010. Det medførte også at det totale antallet anmeldte vinningslovbrudd i Oslo var nesten 5 prosent høyere i 2011 enn i 2010, samt at Oslo i tillegg til Nordland var de eneste fylkene som ikke hadde en reduksjon i omfanget av vinningskriminalitet. Oslo ble dermed i enda større grad det gjerningsfylke med klart flest vinningslovbrudd. Byen hadde 85,5 anmeldte vinningslovbrudd per 1 000 innbyggere i 2011.

Ytterligere nedgang i tyveri fra boliger

Samlet sett ble det anmeldt 16 900 simple og grove tyverier fra bolig og fritidsbolig i løpet av 2011. Det er nesten 11 prosent færre enn i 2010. Nedgangen var størst for de grove tyveriene fra bolig og fritidsbolig, og de 9 600 anmeldte tilfellene i 2011 var drøyt 15 prosent færre enn i 2010. Av disse var det knapt 2 200 grove tyverier fra villaer, noe som er hele 29 prosent lavere enn året før. Det totale antallet grove tyverier fra bolig og fritidsbolig var i 2011 mer enn halvert siden midten av 1990-tallet.

Kontinuerlig nedgang i tyveri fra motorkjøretøy

I 2011 ble det anmeldt 9 300 brukstyverier av motorkjøretøy, samt 8 500 tilfeller av grovt tyveri fra bil og andre befordringsmidler. For begge disse typene tyveri var det en nedgang på over 14 prosent i forhold til året før. Samlet sett er antallet brukstyverier av motorkjøretøy og grove tyverier fra befordringsmidler mer enn halvert siden 2004.

I 2011 ble det også anmeldt 14 700 sykkeltyverier. Dette tallet har holdt seg relativt stabilt siden 2009, da det ble mulig å anmelde denne typen lovbrudd via internett.

Færre, men fremdeles høyt antall, narkotikaforbrytelser

I 2011 ble det anmeldt nesten 6 prosent færre narkotikalovbrudd enn i 2010. De 42 800 registrerte narkotikaforbrytelsene i 2011 er imidlertid det nest høyeste antallet i perioden 2003-2011.

Samlet sett ble 20 000 narkotikaforbrytelser (inkludert grove narkotikaforbrytelser) mot straffeloven anmeldt i 2011, nesten 2 000 færre enn året før. Det var også færre anmeldelser av narkotikabruk, noe som reguleres av legemiddelloven. De 13 101 registrerte tilfellene i 2011 var 5 prosent færre enn i 2010. De 8 200 anmeldte bruddene på legemiddellovens bestemmelser om besittelse av mindre mengder narkotika er imidlertid på nivå med fjoråret.

Etter en betydelig nedgang i antall anmeldte narkotikalovbrudd i Oslo og Aust-Agder, var det i 2011 relativt til innbyggertallet flest anmeldte lovbrudd av denne typen i Østfold og Vestfold.

Sammenliknet med sesongvariasjonene i perioden 2006-2010 ble det i 2011 registrert noen færre anmeldte narkotikalovbrudd i månedene juni til og med august, og noen flere i september og oktober.

Stabilitet i nivå, og den regionale fordelingen, av voldskriminalitet

Når vi tar høyde for befolkningsøkningen, har det samlede omfanget av anmeldt voldskriminalitet holdt seg relativt stabilt siden årtusenskiftet, på mellom 5,3 og 5,6 per 1 000 innbyggere. I likhet med alle tidligere år, har Finnmark og Oslo mest anmeldt voldskriminalitet i forhold til befolkningsmengden, med henholdsvis 9,6 og 8,0 per 1 000 innbyggere. Sogn og Fjordane hadde lavest omfang med 2,7 voldslovbrudd per 1 000 innbyggere.

Færre trusler, men flere tilfeller av fysisk vold

I løpet av 2011 ble det samlet sett anmeldt nesten 26 300 voldslovbrudd. Blant disse var det drøyt 6 800 trusler og 18 800 registrerte tilfeller av fysisk vold. Fysisk vold vil si fysisk mishandling i familieforhold, vold mot offentlig tjenestemann samt forbrytelser mot liv, legeme og helbred. De siste årenes generelle trend, med nedadgående antall anmeldte trusler samt en økning i det totale antallet anmeldte tilfeller av fysisk vold, ble dermed noe forsterket i 2011.

Nesten 2 600 tilfeller av mishandling i familieforhold ble registrert anmeldt i 2011. For første gang siden ikraftsettelsen av denne nye typen voldslovbrudd - i 2006 - var det ikke en stor årlig økning. For første gang i denne perioden var det også en årlig økning i antallet anmeldte tilfeller av andre typer legemsforbrytelser. Antall anmeldelser i de ulike typene av voldslovbrudd i 2011 ser dermed ut til å være mindre påvirket av de omfordelingene og endringene i registreringene som vi har sett perioden 2006-2010.

I statistikken over anmeldte lovbrudd i 2011 er det 111 drap. I denne statistikken inngår 77 drap begått i Oslo og på Utøya den 22. juli 2011 og 34 andre drap. Til sammenlikning ble det registrert 29 drap i både 2009 og 2010, og 34 drap i 2008.

Historisk høyt antall anmeldte seksuallovbrudd

4 600 seksuallovbrudd ble anmeldt i 2011. Av disse var 874 seksuell omgang med barn, 1 075 voldtekt og 138 voldtektsforsøk. I statistikkene over anmeldte og etterforskede lovbrudd er det aldri tidligere blitt registrert så mange tilfeller av disse typene lovbrudd. Det totale antallet anmeldte seksualforbrytelser i 2011 var 7 prosent flere enn i 2010, og siden midten av 1990-tallet har det vært en jevn økning i antall anmeldte voldtekter.

19. juni 2012

Utdanningsstatistikk. Befolkningens utdanningsnivå, 1. oktober 2011

Stort mangfold når det gjelder utdanning

Det er mange høyt utdannede innvandrere i Norge, samtidig er det en relativt stor andel personer i enkelte innvandreregrupper som ikke har utdanning. Det er en større andel innvandrere enn den øvrige befolkningen som har høyere utdanning.

Det er registrert drøyt 51 000 innvandrere med lang høyere utdanning. Dette utgjør en andel på 13 prosent av dem vi kjenner utdanningsnivået til, mens for hele befolkningen er det 7 prosent som har utdanning på dette nivået. Lang høyere utdanning tilsvarer utdanning på universitets- og høgskolenivå med en varighet på mer enn fire år. Forskerutdanninger inngår også her. De største andelen personer med lang høyere utdanning var blant franskmenn og ukrainere, med henholdsvis 46 og 37 prosent.

Kort høyere utdanning er utdanning med inntil fire års varighet på universitets- og høgskolenivå. Vel 23 prosent av innvandrerne har fullført en utdanning på dette nivået, mens det tilsvarende tallet for hele befolkningen er 22 prosent.

Grunnlaget for statistikken over befolkningens utdanningsnivå har siden forrige publisering blitt oppdatert med data fra en spørreundersøkelse gjennomført høsten 2011. Undersøkelsen omhandlet utdanninger som er fullført i utlandet av personer som senere innvandret til Norge. Dette har medført at antall med uoppgitt utdanning er vesentlig lavere enn hva som har blitt publisert tidligere år. Undersøkelsen har også gitt oss mulig-

het til å korrigere tidligere publisert statistikk tilbake til år 2000.

Innvandrere fra Slovakia har størst andel med videregående

Tre av fem innvandrere fra Slovakia har videregående skole som høyeste fullførte utdanning, dette gjelder også for litt over halvparten av polakkene. Fra våre nordiske naboland domineres innvandringen av personer med videregående skole som høyeste fullførte utdanning. Nesten 14 prosent av svenskene i vårt register har lang høyere utdanning, mens hele 41 prosent har videregående skole som sin høyeste fullførte utdanning. Det er langt færre svensker som kun har grunnskole som høyeste fullførte utdanning, enn de øvrige innvandrerne.

Det er få innvandrere som ikke har noen som helst fullført utdanning, likevel er dette gjeldende for en relativt høy andel i enkelte innvandreregrupper. Andelen uten utdanning er høyest for innvandrere fra Afghanistan og Somalia. Over 12 prosent av innvandrerne fra Afghanistan, og nesten 11 prosent av innvandrerne fra Somalia, har ingen fullført utdanning. For innvandrerne som gruppe er det kun 2,2 prosent som ikke har utdanning.

Nesten tre av ti har høyere utdanning

Drøye 29 prosent av befolkningen som er 16 år og eldre har universitets- eller høgskoleutdanning. Andelen av befolkningen med høyere utdanning har økt med 7 prosentpoeng siden 2000. Andelen med kun grunnskoleutdanning har sunket med 5 prosentpoeng, til 29 prosent, i den samme perioden. Andelen med videregående utdanning holder seg stabil på litt over 40 prosent.

30-34-åringene har høyest utdanningsnivå

Den høyeste andelen som har utdanning på universitets- og høgskolenivå, er blant dem i aldersgruppen 30-34 år, hvor 46 prosent har høyere utdanning. Blant kvinner i denne aldersgruppen har hele 55 prosent høyere utdanning. Kvinner dominerer også i aldersgruppene 25-29 år og 35-39 år, hvor over halvparten har universitets- eller høgskoleutdanning.

Norge og Finland på utdannings- toppen i Norden

I OECDs publikasjon Education at a Glance 2011 presenteres blant annet indikatorer over utdanningsnivået i OECD-landene. I Norge hadde 37 prosent i aldersgruppen 25-64 år høyere utdanning i 2009. I Canada gjaldt dette halvparten i denne aldersgruppen, mens i de øvrige nordiske landene gjaldt det fra 33 til 37 prosent. Finland hadde samme andel personer med høyere utdanning i denne aldersgruppen, som Norge. Gjennomsnittet for OECD-landene var på 30 prosent.

17. juni 2012

Tannhelsetenesta. Endelege tal, 2011

Over 2,9 milliardar til tannhelse i Noreg

I overkant av 2,9 milliardar kroner vart brukt på tannhelse i fylkeskommunane i 2011. Dette er ein auke på 5,5 prosent frå 2010. Talet på årsverk aukar, medan gjennomsnittleg tal på hol for 12- og 18-åringar held fram med å gå ned.

Fylkeskommunane brukte til saman om lag 2,9 milliardar tannhelsekroner, målt i brutto driftsutgifter, i 2011. Talet er medrekna fylkeskommunar som er organiserte i fylkeskommunale føretak. Dette er om lag 152 millionar kroner meir enn året før, noko som tilsvarer ein auke på 5,5 prosent. Per innbyggjar i landet var dei gjennomsnittlege brutto driftsutgiftene på 582 kroner i 2011. Dette er ein auke på om lag 23 kroner per innbyggjar, samanlikna med året før. Finnmark brukte mest pengar per innbyggjar på tannhelse, med gjennomsnittleg 1 363 kroner, medan Akershus brukte minst, med 326 kroner per innbyggjar.

Flere allmenntannlegar og spesialistar

Talet på årsverk for tannlegar har auka frå 2010. Talet på avtalte årsverk i offentleg, og privat, tannhelseteneste har samla auka frå 3 915 i 2007 til 4 504 i 2011. Dette utgjer 1 107 innbyggjarar per tannlege i landet i 2011. Dette er ein nedgang på 103 innbyggjarar per tannlege sidan 2007. Hordaland, Oslo og Tromsø er dei tre fylka som tilbyr tannlegeutdanning i Noreg. Dette er også dei tre fylka som har høgast tannlegedekning. Nord- og Sør-Trøndelag er dei to fylka som har lågast tannlegedekning.

I den same perioden har tannlegespesialistar auka frå 312 avtalte årsverk i 2007 til om lag 451 årsverk i 2011. Dette tilsvarer ein auke på 45 prosent. Talet på innbyggjarar per tannlegespesialist har hatt ein nedgang på vel 4 175 personar sidan 2007. Samstundes er det store regionale skilnader i spesialisttilbodet. Oslo og Hordaland er fylkeskommunane med høgast dekning, medan Hedmark og Nord-Trøndelag har lågast dekning.

Stor auke i talet på tannpleiarar

Talet på tannpleiarar i tannhelsetenesta har auka frå snautt om lag 714 avtalte årsverk i 2007 til snautt 826 i 2011. Det er også ein auke på snautt 52 årsverk frå 2010 til 2011. Det er framleis flest tannpleiarar som arbeider i den offentlege tannhelsetenesta, men den prosentvise auken held fram med å vera størst i den private tannhelsetenesta. Finnmark og Troms er dei to fylka med høgast tannpleiedekning, medan Oppland har lågast.

Talet på utanlandske tannlegar held fram med å auka

Talet på utanlandske tannlegar som jobbar i Noreg held fram med å auka. Dei siste fem åra har tannlegar med utanlandsk landbakgrunn i privat og offentleg tannhelseteneste auka med om lag 34 prosent, frå 907 tannlegar i 2007 til 1 218 tannlegar i 2011. Delen utanlandske tannlegar av alle tannlegar i landet er 27 prosent i 2011. Auken skjer både blant tannlegar med europeisk og ikkje-europeisk landbakgrunn.

Det er flest utanlandske tannlegar i privat sektor, samstundes så stig talet utanlandske tannlegar både i privat og offentleg tannhelseteneste. Når det gjeld tannlegar med landbakgrunn utanfor Europa, er den prosentvise auken framleis størst i privat sektor.

Færre hol blant 12- og 18-åringar

Etter ein nokså jamn nedgang i gjennomsnittstalet på hol i tennene blant 12- og 18-åringane dei siste 25 åra, opplevde ein for eit par år sidan stillstand for dei to aldersgruppene. I 2011 viser tal for heile landet at hol i tennene blant 12- og 18-åringar igjen har byrja å minka. Gjennomsnittstalet på tenner med kariesefaring, det vil seia hol, blant 12-åringar er på 1,1 i 2011. Året før var talet 1,3. Hedmark fylkeskommune har færrest hol

blant sine 12-åringar med 0,8, medan Finnmark har flest med 1,5 hol.

For 18-åringar er gjennomsnittstalet i landet på 4,3 hol, noko som er ein nedgang på 0,2 hol samanlikna med i 2010. Nedgang på landsnivå frå 2010 til 2011 gjeld så å seia alle fylka. Hedmark har færrest hol blant 18-åringane, med 3,5, medan Finnmark har flest, med eit gjennomsnitt på 6,3 hol. Aust-Agder og Rogaland er dei to fylka som har den største prosentvise nedgangen i talet på hol blant 18-åringar frå 2010 til 2011

Delen 18-åringar med mange hol held seg nokså uendra mellom 2010 og 2011, samstundes som gruppa med null hol aukar. Delen 18-åringar med mange hol i tennene er på 12,3 prosent for heile landet, mot 13,8 prosent i 2007. Ei samanlikning av fylka viser store regionale skilnader. I Hedmark ligg gruppa med 18-åringar som har mange hol, på 7,9 prosent, medan den same gruppa utgjer 22,4 prosent i Finnmark.

Måling av kariesførekomen blant 5-, 12-, og 18-åringar baserer seg på dei som er blitt undersøkt/behandla i det aktuelle året for dei aktuelle alderskulla. Tala viser at det er store forskjellar i innkallingspraksis mellom fylka. Medan nesten alle 5-, 12- og 18-åringane har blitt undersøkt/behandla i nokre av fylka, er det fleire av fylka som har under 60 prosent av årskulla inne til undersøking/behandling. Delen som blir undersøkt/behandla i Hedmark og Finnmark, er nokså lik for 5- og 12-åringar, medan det er ein større del av 18-åringane som har blitt undersøkt/behandla i Hedmark enn i Finnmark.

I år er det tredje året Noreg publiserer kvalitetsindikatoren Signifikant Caries Indeks (SiC) for 12-åringar. Indikatoren freistar å seia noko om tannhelsetilstanden til den tredjedelen av 12-åringane med flest hol i tennene. Det vekta gjennomsnittstalet for heile landet var på 3 hol i tennene i 2011, dette er ein nedgang frå 3,3 året før. Hedmark har lågast verdi med 2,3 hol, medan Finnmark har høgast med 3,7. Målsetnaden er at indikatoren vil bidra til å kartleggja dei som har størst behov for tannbehandling blant barn og unge i fylka i tida som kjem.

Sosialhjelp og levekår i Norge

Sosialhjelp og levekår i Norge gir en beskrivelse av sosialhjelpsmottak med hovedvekt på perioden 2002-2010. Publikasjonen gir også et bilde av de økonomiske og sosiale levekårene til sosialhjelpsmottakere. I tillegg til tidligere publiserte tall presenteres også nye analyser, blant annet av førstegangsmottakere i perioden 1992-2010 og gjengangere på sosialhjelp. Det å motta sosialhjelp flere ganger og over lengre tid hindrer ikke at sosialhjelpsmottakere blir sysselsatt etterpå. Analysene i publikasjonen viser at yrkesaktivitet er viktig for avgangen fra sosialhjelp. Uten mottak av økonomisk sosialhjelp ville den personlige inntekten til sosialhjelpsmottakere blitt redusert betydelig. Et viktig nytt funn er at relativt mange sosialhjelpsmottakere har et høyere utdanningsnivå etter at de har sluttet å motta sosialhjelp, sammenlignet med før første sosialhjelpsmottak.

Publikasjonen er et aktuelt oppslagsverk for dem som ønsker mer kunnskap om sosialhjelpsmottak.

Statistisk sentralbyrå

Oslo:

Postboks 8131 Dep

NO-0033 Oslo

Telefon: 21 09 00 00

Telefaks: 21 09 49 73

Kongsvinger:

NO-2225 Kongsvinger

Telefon: 62 88 50 00

Telefaks: 62 88 50 30

E-post: ssb@ssb.no

Internett: www.ssb.no

Telefon: 22 18 81 00

Telefaks: 22 18 81 01

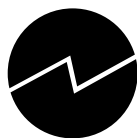
E-post: offpubl@akademika.no

ISBN 978-82-537-8447-2 Trykt versjon

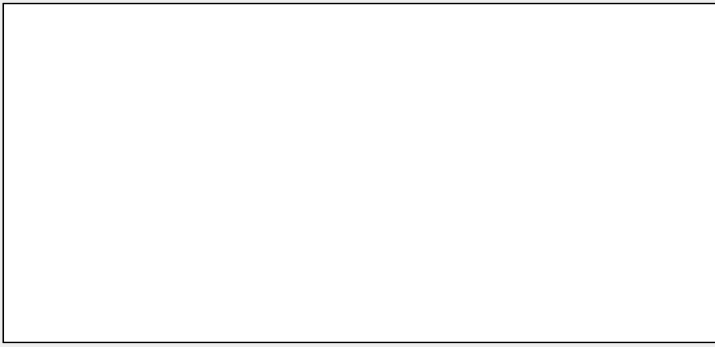
ISBN 978-82-537-8448-9 Elektronisk versjon

ISSN 0804-3321

Pris kr 260,- inkl. mva.

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Statistisk sentralbyrå

Oslo:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo
Telefon: 21 09 00 00
Telefaks: 21 09 49 73

Kongsvinger:
NO-2225 Kongsvinger
Telefon: 62 88 50 00
Telefaks: 62 88 50 30

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no

ISBN 978-82-537-8473-1 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8474-8 Elektronisk versjon
ISSN 0801-7603 Trykt versjon
ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

Pris:
Institusjonsabonnement kr 330,- per år
Privatabonnement kr 220,- per år
Enkeltnummer kr 65,-

ISBN 978-82-537-8473-1

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

